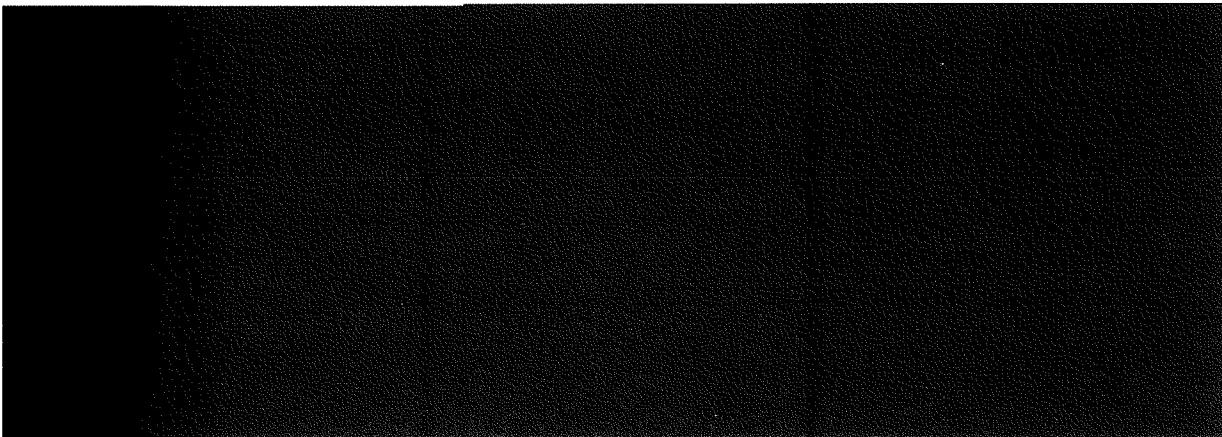
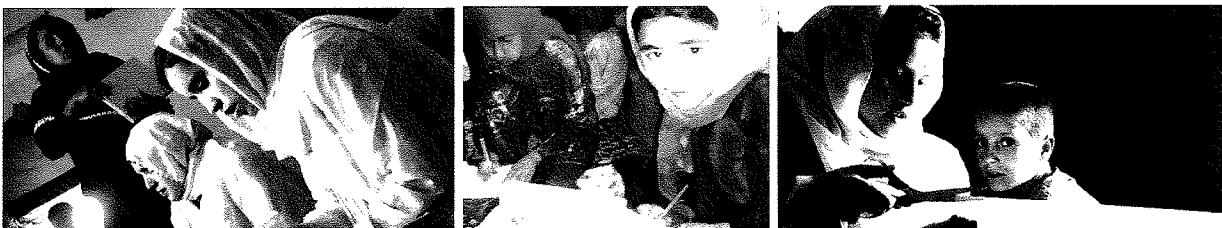

Inter-Agency Network for Education in Emergencies
Réseau Inter-Agences pour l'Éducation en Situations d'Urgence
La Red Interagencial para la Educación en Situaciones de Emergencia
Rede Inter-Institucional para a Educação em Situação de Emergência
الشبكة المشتركة لوكالات التعليم في حالات الطوارى

د نوونې او روزنى پاره پر تر پر معيارونه:

چمتو والي، غږ ګون، بیا رغونه

دماموریت خرکندونه

آئي اين اي د ماهرينو او بالسي جويونکو يوه خلاصه نويواله شبکه ده چې به بېنې حالاتو او د الله گولې خڅه روسته بیا د غونه کې د تولو وکړو باکيفېه نېونې روزنې او خونوی پښونز چابېدیال نه د لاس رسی حق باوري ګوري www.ineesite.org

د آئي اين اي لپترلړه معیارونو عمومي مشر
يونسیف - دنډوونۍ او روزنې خانګه
۳ د ملګرو ملنټون پلازه
نويارک ۱۰۰۱۷
د امریکه متحده آیالات
minimumstandards@ineesite.org
www.ineesite.org

Inter-Agency Network for Education in Emergencies
Réseau Inter-Agences pour l'Éducation en Situations d'Urgence
La Red Interagencial para la Educación en Situaciones de Emergencia
Rede Inter-Institucional para a Educação em Situação de Emergência
الشبكة المشتركة لوكالات التعليم في حالات الطوارئ

د بسوونې او روزني لپاره لې تر لې معيارونه:
چمتووالی، غږکون، بیا رغونه

آېي اين اي د ماهريندو او پالسى جوړونکو یوه خلاصه نړيواله شبکه ده چې په بېرنې حالاتو او د الله ګولې شخه روسته یا رغونه کې د ټولو وکړو باکيفته بشوونې روزنى او خوندي بشوونيز چاپریاں ته د لاس رسی حق باوري کوي.

د د آېي اين اي شبکې مشري د آېي اين اي د رهبری ګروپ په غایره ده: په اوستني ګروپ کې پاملنې (CARE)، د مشومانو صندوق (Child Fund)، د ژغورني نړيواله کښې (IRC)، د مهاجریندو بشوونې او روزنې اهانتي پانګه (RET)، د مشومانو ساته او ژغورنه (Save the Children)، توګز خلاص اسټیجوبت (UNHCR)، یونیسکو (UNESCO)، د مهاجرینو لپاره د ملګرو ملتونو عالي کمشنري (OSI)، یونیسف (UNICEF) او نړيوال بانک (World Bank) غږي توب لري.

آېي اين اي د لپر تر لپر معیارونو کاري ګروپ په نړيواله کچه د لپر تر لپر معیارونو په پلي کولو بوخت دي. د کال ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ آېي اين اي د لپر تر لپر معیارونو کاري ګروپ کې ۱۹ هغه مؤسسات غږي توب لري چې په ناورین او بېرنې حالاتو کې د بشونې او روزنې مسلکي ده. لکه:

Academy of Education Development (AED), Action Adi, American Institute of Research, Basic Education for Afghan Refugees (BEFARe), the Forum of African Women Educationalist (FAWE), Deutsche Gesellschaft fur Technische Zusammenarbeit (GTZ), the International Refugee Committee (IRC), Mavikalem Social Assistance and Charity Association, Norwegian Refugees Council (NRC), Oxfam Novib, Plan International, Save the Children, UNESCO, UNHCR, UNECEF, War Child Holland, World Education, ZOA Refugee Care.

آېي اين اي د ۴۱ شخه زیاتو ادارو، مؤسساتو او بنسټونو شخه منه کوي چې ده د آېي اين اي د شبکې د پل کیدو شخه په کلکه ملاتېر کړي. که غواړي چې د منې او کوروداني لست وکړي، لاندې وېب پانې ته مراجعيه وکړي www.ineesite.org

د آېي اين اي شبکه د هغه تولو وکړو او ادارو په مخ خلاصه ده خوک چې په بېرنې حالاتو کې د بشونې او روزنې په پلي کونکي، ملاتېر کونکي او ساتنډو دي. مينه وال کولای شي چې د د آېي اين اي د شبکې غږي توب د کوم لګښت او تې شخه برته په لاندې وېب پانې تر لاسه کړي.

د لا زیاتو معلوماتو لپاره www.ineesite.org ته مراجعيه وکړي او یا د آېي اين اي عمومي مشر سره په اړیکه تینګه کړي minimumstandards@ineesite.org

لومړۍ ګډه: © INEE کال ۲۰۰۴

دوهم خلی چاپ: © INEE کال ۲۰۰۶

بیاخلي چاپ: © INEE کال ۲۰۰۹

دوهمه ګډه: © INEE کال ۲۰۱۰

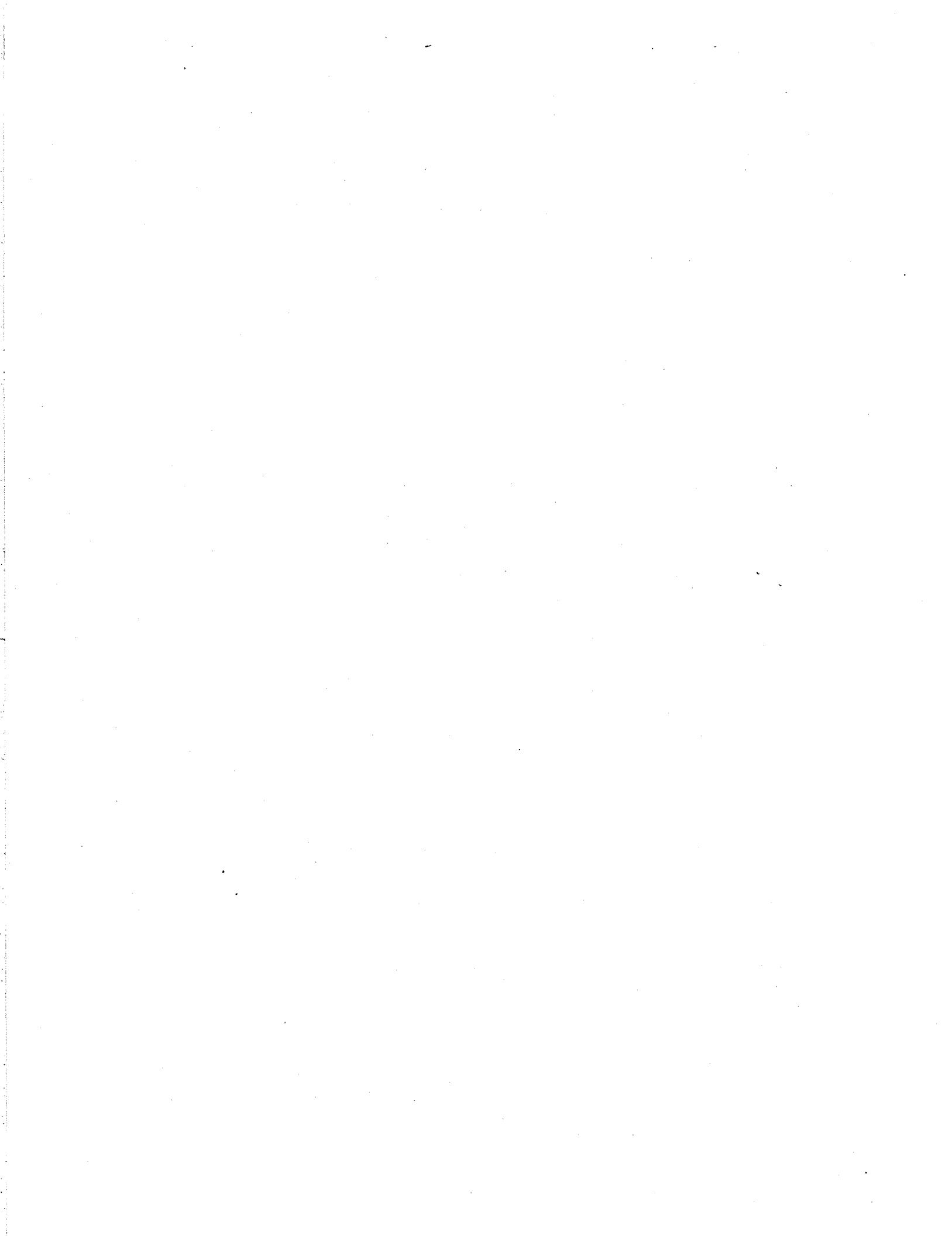
د خپرولو تول حقونه خوندي دي. که خه هم د دی موادو د خپرولو تول حقونه خوندي دي، بنائي چې د بشونېz مقصدونو لپاره یا خپاره شي خو یا هم د هر مقصد لپاره رسمي اجازت پانه پکار ده، چې په عادي ډول ډېره ژر ور کول کېږي. په نورو حالاتو، نورو خپرونو، ژبارې او د اړوندې شرایطو سره سم کارولو لپاره باید د چاپ حق لرونکي شخه مخکې له مخکې لیکلې اجازت پانه تر لاسه کړي.

ډیزاين: کربېټر کس ډیزاين ګروپ - کانادا

برسيره انځورونه: پاملنې

لړلیک

۲.....	د بیوونې او روزنې لپاره د لوټر لو معيارونو پېژندنه : چمتوالی، ونګ غښې، یا رغونه
۱۸.....	لومړۍ خبرکی : بنسټز معيارونه
	د ټولني ونډه اخیستنه
۲۲.....	لومړۍ معيار : ګډون
۲۸.....	دویم معيار : سرچینې
	حکمغیري
۳۱.....	لومړۍ معيار : هکمغیري
	شې
۳۵.....	لومړۍ معيار : لومړنې ارزونه
۴۱.....	دویم معيار : د غږګون تکلاړي
۴۵.....	درېم معيار : خارنه
۴۸.....	خلورم معيار نازونه/ ارزیابی
۵۲.....	دویم خبرکی : لاس رسی او د زده کړي چاپړیال
۵۵.....	لومړۍ معيار : مساوی لاس رسی
۶۱.....	دویم معيار : خوندېتوب او هوساینه
۶۸.....	درېم معيار : اسانسیاوري او خدمتونه
۷۴.....	درېم خبرکی: بیوونه او زده کړه
۷۷.....	لومړۍ معيار: نصاب
۸۳.....	دویم معيار: تړپېنګ(روزنې)، مسلکي وده او ملاتې
۸۷.....	درېم معيار: وونه او بېن لار د زده کړي بهېر
۸۹.....	خلورم معيار: د زده کړو د لاس ته راډونو ارزونه/ ارزیابی
۹۲.....	خلورم خبرکی: بیوونکي او د بیوونې او روزنې نور کارکوونکسي
۹۵.....	لومړۍ معيار: استخدام او ټاکنه
۹۸.....	دویم معيار: د چارو تړون
۱۰۱.....	درېم معيار: خارنه (سېروپېن) او ملاتې
۱۰۴.....	پنځم خبرکی: د بیوونې او روزنې تلن لاره (پالیسي)
۱۰۷.....	لومړۍ معيار: د تلن لاري (پالیسي) او قانون جوړونه
۱۱۲.....	دویم معيار: پلان او تطبیق
۱۱۵.....	نومني (اصطلاحات)
۱۱۵.....	لومړۍ مل: نوموني (اصطلاحات)
۱۲۴.....	دویم مل: تلهیزونه
۱۲۵.....	درېم مل: کله د وړاندېزونو فورمه

د بنوونې او روزنې د لو تر لوه معیارونو پېژندنه : چمتوالی، غبرګون، بیا رغونه: پېژندنه

بېرنې حالاتو کي بنوونې او روزنې څه شی دی؟

بنوونې او روزنې د تولو خلکو بنسټیز حق دی، په خانګري دول د هغو لسکونو مليونونو ماشومانو او خوانانو لپاره پېړنه ده، چې له شخرو او ناورینونو خڅه اغږمن شوي وي او دا خړګنده ده چې بېرنې حالاتو کي بنوونې او روزنې ګډه وده او خپیدلي وي ، چې له کبله بې زده کوونکي له باکیفیته زده کړو څخه لري پاتې شوي دي .

په بېرنې حالاتو کي د هر عمر لړونکي لپاره د بنوونې او روزنې فرصت شته، دغه فرصتونه د بنوونځي څخه مخکي زده کړي، لوړنۍ، منځنۍ، غیر رسمي، تخنیکي، حرفوي، لورې او د لوړانو زده کړي رانګاري. د بېرنې حالاتو څخه تر بیا رغونې پوری باکیفیته زده کړه هغه فزيکي، روائي او د علمي خونديتوب رامنځ ته کوي، چې ژوند ساتلي او خوندي کولای شي .

په بېرنې حالت کي بنوونې او روزنې د زده کړي داسي خوندي خاپونو په وراندي کولو سره د ماشومانو او خوانانو عزت او وقار باوري او ژوند بې خوندي کوي، کچېري هعوي نور مرستو ته اړتیا لري ، دوی هلتنه په ګوته کېدای شي او اړونده مرستي ورسه کېدلاي شي . باکیفیته زده کړي له ګواښونو او بحراني چاپېریال څخه د فزيکي خونديتوب په برابرولو سره د زده کوونکو ژوند ساتي، هر ګله چې يو زده کوونکي/ازده کوونکي په خوندي بنوونيز چاپېریال کي زده کړه کوي، داسي دېر لېر امکان وي چې له نوموري/نوموري څخه جنسی او يا اقتصادي ناوره ګټه واختیتل شي، او يا هم له نور ګواښونو سره مخ شي: لکه له بې وسی په يو کار مجبورېدل، له وخت څخه مخکي ودیدل يا واده کول، په سله وال څواکونو يا او سله وال ګروپونو کي بشکيل او يا هم کوم جرم ته اړ ایستل. سرېړه پرداي، بنوونې او روزنې کولای شي چې د ژوند ساتني پوری اړوند معلومات وراندي کړي ترڅو له ستونزو سره د مبارزي ورتیا او میکانیزم پیاوړی کړي . د بېلکي په توګه له خمکني ماینونو، جنسی تېري، د ایچ آي وي په وپروس د کړېدو څخه ڦغورنه او مخنيوی او څرنګه رو غنیایي خدمتونو او خوراکي توکو ته لاس رسی.

بنوونيز او روزنierz فرصتونه د عادي احساس، ثبات او روښانه راتلونکي په اړه هیلې لرلو سره د شخړو او ناورینونو روانی او ذهنی اغېزو کچه راتېتیو. د ستونزو دحل او د مبارزې د مهارتوونو په پیاوړتیا سره، بنوونې او روزنې زده کوونکو ته دا توان ور بختني، چې د ژوند کولو او له خطرناک چاپېریال څخه د خان او د نور د ساتني او ژغورلو په اړه هوښيار انه پرېکړه وکړي . بنوونې او روزنې خلکو سره مرسته کوي تر خو دوي سیاسي پیغامونه او د ناندريو معلوماتي سرچنۍ په انتقادي دول وڅېږي

بنوونځي او د زده کړي نور خاپونه له بنوونې او روزنې پرته د نور اړینو مرستو لکه د ساتني، غذا، اوېو او حفظ الصحه او رو غنیایي خدمتونو د برابرولو خای کنل کېږي له دې کبله د زده کوونکو لپاره په زړه پوری خای د جوړولو لپاره اړینه ده، چې د پوهنۍ، ساتني، سرپناه، اوېو او د حفظ الصحه، رو غنیا او اړو اړو هنې د سکتونور د کارکوونکو ترمنځ همغرې رامنځ ته شي .

باکیفیته بشونه او روزنه/زده کرده د تولنو په تولنیز، اقتصادی او سیاسی ثبات کی نبغ په نیغ بشکل ده. باکیفیته بشونه او روزنه کولای شی د تولنو د پیوسټون په پیاورتیا، د شخرو په حلولو او د سولی په راوستو او تینګښت کی مرسته کوي ترڅو د شخرو او تاوتریخوالی د اغږی کچه را کمه کري، خو هله، کله چې د خپل شوی تولني وکړي لوستي او د سواد ځښتن وي. پداسي حال کي د اوږدمهاله سولي چانس خورا ډپر دی، خو بیا هم کبدای شي، چې بشونه او روزنه د سولي او ثبات په تینګښت کی هله منفي رول لوبيو کچري د زده کري د بهير څخه خنی زده کونکي محروم وسائل شي او با بي انصافي او تولنیز عدالت ترسره نشي او با هم نصاب او بشونیز فعالیتونه له تعصب څخه دک وي، بشایي چې په دي صورت کي بشونه او روزنه د شخري په پینډو کي رول لوبيو د شخرو او نېښتو پرمهاں کبدای شي بشونیز اي اسانتیاوی، يا زده کونکي او د بشونی او روزني کارکونکي بشونځيو ته د تګ او راتک پرمهاں تر برید لاندي راشي د بشونی او روزني په برخه کي مناسبو اصلاحاتو ته ارتیا د ترڅو د بېرنې حالت له پای ته رسپدو وروسته د بشونیز سیستم په رغلو اوستانلو کي مرسته وکري او ناورین خپلی تولني د تلپاتي سولي او پرمختګ په لور حرکت وکري.

بشایي بحرانونو او ناورینونونه د هبود چارواکو، تولنو او نریوالو اړونده کارکونکو ته دا چانس په لاس ور کري، ترڅو دوي عادلانه او منصفانه بشونیز سیستم په جورولو سره د تولنیز بدلون لپاره په کده کار وکري د ماشومانو (نجوني او هلکان)، تنتکو خوانانو، معیوبو ماشومانو، کدوالو او د هبود د ننه د بېخایه شولو خلکو په څېر هغه دلي چې زیاتره پام کي نه نیول کېږي، کولای شي چې بشونی او ریزني ته د لاس ته اړیوالو په موخه له اړونده فرصنونو څخه ګته واخلي. کبدای شي دا د بحرانونو او ناورینونو یو ګته وي، چې د بشونی کیفت او روزني کیفت او لاس رسی ته وده ورکري.

بحرانونو او ناورینونونه دا فرصلت برابروي، چې د یوی تولني تولو ګرو ته نوي مهارتونه او ارزشتونه ور بخښي: د ساري په توګه، د هر ارڅيزو زده کرو ارزښت، ګډون او زغم، د ستونزو هوارول، بشري حقونه، چاپېریال سانته او د ناورین مخنیوی (دا اړینه د، چې په بېرنې حالاتو کي تر بیا رغونېپوري بشونه او روزنه مناسبه او له حالاتو سره تراو ولري په دي کي باید اساسی لیک لوست زده کري او دحساب مهارتونه تدریس شي، داسې نصاب وراندي شي، چې د زده کونکو له ارتیاولو سره سم وي او په زده کونکو کي انقادی فکر بیاواری کري. که چېږي په بشونه او روزنه کي ماشومانو ته د خطر په اړه معلومات ورکړل شي، بشونځي د ناورین د کموالي د مرکز په توګه ور پېژندل شي او ماشومان او خوانان د ناورین د مخنیوی لپاره د مخکنابو او رهبرانو په توګه وروزل شي، کبدای شي، چې بشونه او روزنه د خوندېتوب او زغم کلتور رامنځته کري

بشونه او روزنه څرنګه بشري اړتیاوی پوره کولای شي؟
 د الله ګولي او ناورین پر مهال تولني بشونی او روزنه ته لومړيتوب ورکوي. بشونځي او د زده کري نور خایونه زیاتره د خلکو په زironو کي خاي لري، او دا رانلونکي نسل ته فرصنونه په نخشنه کوي او بنه ژوند په اړه هغوي ته هيلی او اميدونه ور بحښي. زده کونکي او د هغوي کورني هيلی لري ځکه چې بشونه او روزنه د هر وکړي روپیا بیاواری کوي ترڅو هغه د خپلی تولني په اقتصادي، تولنیز او سیاسی چارو کي فعاله ونده ولري.

په دی وروستیو بشري مرستو کي خواره، سرپناه، او به او حفظ الصحه او روغتیابی خدمتونه شامل وو، او بنونه او روزنه بيرني حالاتو ته د غبرگون بنوندي په توګه نه بلکي د یوه اوردمهاله پراختیابی کار په توګه بل کېدہ مګر تر ددی وروسته بنونه او روزنه ژوند تیرولو او د ژوند سانتی په حیث وېړنډ شوه، او اوس مهال په تولو بشري مرستو کي د بنونی او روزني شاملول اړین کل کېږي.

بنونه او روزنه د بشر دوسته غبرگون د پلانونو بشپړونکي برخه ده. د زده کوونکو د تولو ارتیاواو او حقونو د اغېز من او مؤثر خواب لپاره لازمه ده، چې د بنونی او روزني او نور بيرنيو سکتورونو ترمنځ همغري او همکاري موجوده وي. د ګه موضوع د سفېر او INEE د همکاري په موافقه ليک او هم د IASC د بنونی او روزني د په کلسټركي منعکس شوي ده (د ستراتېژیکو اړیکو برخه په ۱۵-۱۶ مخ وګوري)

بشي مرستي هغه لري کنل کېږي، چې د الله ګولي له پيل خنه مخکي چمتوالي او د بیا رغونی پوري بيرني حالت ته خواب ویل په کي شامل وي. د سختي بي ثباتي په حالت کي بشایي دغه لر پرمختګ کافې نه وي، خو بیا هم کولاۍ شي د تحلیل او پلان لپاره کټور جو کات وراندي کړي.

د INEE لو تر لړ معیارونه څه شي دي؟

د INEE په لاسي کتاب کي ۱۹ معیارونه راغلي دي، چې له هر معیار سره مهم کارونه او لارښود یادابیتونه هم وراندي شوي دي. د کتاب مoxه دا ده، چې بيرني حالاتو ته د چمتوالي، غبرگون او د بیا رغونی په پراو کي اړونده او خوندي زده کرو ته په پراخه کچه د لاس رسی فرصنونو دېر او د بنونیز خدمتونو درسونی په اړه مسؤولیت باوري کړي.

آېي اين اي اي (INEE) داسي مشورتی او سلاکاره پروسه برابره کړه، چې په هغو کي د هر هپواد چارواکو، پالیسي جوروونکو، د پوهنې په برخه کي فعالیت لرونکو او د تولی تری علمي څېرو او نور بنونکو په ۲۰۰۴ کال کي ددی لارښود کتاب په ترتیب او بیا په ۲۰۱۰ کال کي په بیا کته کي ونده واخیسته (د لا دېرو معلوماتو لپاره لاندی پانی مطالعه کړي). د لړ تر لړه معیارونو په کتاب کي داسي لارښونی شوي دي، چې د بېلاېلو شرایط او حالاتو په لړ کي لکه هغه ناورینونه چې د طبیعی پېښو او شخرو له کبله رامنځ ته شوي، عادي او بيرني حالت او د بناري او کلیوالی چاپېریا په بيرني حالت کي ناورین ته د خواب ویلو پرمھال تری کار واخیسته شي.

د INEE د لړ تر لړه معیارونو کتاب د بشري مرستو په کیفیت او همغري تینګار کوي ترڅو د ناورین خپلو خلکو د بنونی او روزني حق او ارتیا په داسي دول پوره شي، چې د هغوی د شخصیت او درناوي بنکارندوی اوسي. دا هم اړینه ده، چې بشري او پراختیابی مرستي د بنونی او روزني له سکتور سره همغري شي په ناورین خپلو شرایطو کي د ثبات موده بشایي د شخرو، نا آرامي او بشري ناورین له کبله خرې پېړه شي په دی حالت کي بشري او پراختیابی اداري اکثرا په ورنه وخت کي له بنونی او روزني سره هم مرسته کوي اړینه ده، چې د اړونده مرستدویانو ترمنځ همکاري او همغري شتون ولري ترڅو له بنونی او روزني سره مرسته وکړي،

په خانگري دول د بشري مرستو له مرطي څخه د پراختيابي مرستو د برابرولو مرطي ته د انتقال په موده کي دغه لارښود کتاب دا په ګونه ګوي، چي ځرنګه چمنو او سو ترڅو بيرني حالت نه داسي خواب ووايو، چي د ناورين خطر را لړ شي، رائتونکي چمنوالی پياوری شي او د باکيفيته زده کري لپاره ګلک نښت کښودل شي. دا به بیا رغونی او پرمختګ په مرحله کي د پياورې بشونيز سیستم په رامنځته کولو کي مرسته وکري.

د INEE لبر تر لړه معیارونه څرنګه جوړشول؟

د INEE لبر تر لړه معیارونه په ۲۰۰۳ او ۲۰۰۴ کال کي جور شول، بیاد محلی، ملي او سيمه بیزو سلا مشورو، د INEE د غرو لخوا انتربنټ له لاري د یو ګډي پروسې په ترڅ کي ترتیب او د ګروپې پروسې له لاري بیا وکتل شول. د غوره سلامشورو په ترڅ کي ګډي همکاري، د لګښتونو د اغېز منټيا او په ګډه د پرېکرو کولو په اړه د INEE لارښونکي اصول منعکس شول. د INEE د لبر تر لړه معیارونو د لوړۍ نسخي په ترتیبولو او جورولو کي له ۵۰ څخه د ډېرو هبادونو کابو ۲۲۵۰ تنو برخه واخیسته په ۲۰۰۰ او ۲۰۱۰ کال کي د هغو خلکو د ارزونی او سپارښتونو په اساس چي له دی معیارونو څخه بی ګټه واخیسته، زمور شبکي یو څل بیا ددي کتاب کته پیل کړه ترڅو دا لاندی ټکي پياورې کري:

- دا پياورې کري، چي دغه لارښود کتاب ټول هغه پرمختګونه را نغارې، چي په بيرني حالت کي د بشونې او روزنې په برخه کي موجود دي.
- د هغو خلکو تجربې او غوره فعالیتونه چي له دی کتاب څخه بی ګټه اخیسته، په دی لارښود کي شاملولو او د هغو په اساس د معیارونو بیا کته او نوی کول
- دا پياورې کول، چي د کتاب او سنې چاپ د ۲۰۰۴ کال د چاپ پر تله ګټه اخیستونکو ته ډېر په زړه پوري دي.

د INEE د لبر تر لړه معیارونو ۲۰۱۰ کال چاپ د سيمه بیزو سلا مشورو د پروسې او هم د پوهنې، بشري مرستو او پراختيابي کارکونکو او پاليسې جوروونکو سره د INEE د نړدي اړیکو په بنسټ کتل شوی او نوی شوی دي. په ډې پروسې کي د نړی له ګوت ګوت څخه له ۱۰۰۰ څخه ډېرو تنو ګدون وکړ او په پروسې کي دغه مهم ګامونه واخیستل شول بد لارښود کتاب په اړه د نظریاتو خپرل، د انتربنټ له لاري د غرو ترمنځ سلا مشورو، د ډله بیزو سلا مشورو له لاري د خینو ګډو موضوعاتو غنې کول، د معیارونو د هري برخی متند کول، ګروپې بیاکنټي او د INEE د غرو ترمنځ د انتربنټ له لاري په ژوندی بنه ددي لارښود کټتي هم تر سره شوی.

د باوقاره ژوند حق پياورې کولو لپاره د بشري حقوقو چوکات بشري حقوقه او د بشري مرستو او کیوالو ټلون د هغو نریوالو حقوقی تروونونو او ټلونې معیارونو برخه ده، چي په سوله او یاد شخزو او ناورینونو له کبله درامنځ ته شویو بحرانونو په ترڅ کي بشري حقوق تضمین او پياورې کوي. د INEE لبر تر لړه معیارونه له بشري حقوقو او په خانگري ډول د بشونې او روزنې له حقوقو څخه را اخیستل شي، چي د بشري حقوقو په مهمو اسنادو کي یاد شوی دي.

د ۱۹۹۰ کال د جامتنين اعلامي، زده کره د تولو لپاره د پراختيابي نریوال بشونيز چوکات او د زریزی پراختيابي موخو، اګر که د قانون له مخې اړین نه دي، دي تولو د زده کري په حق تینګار کري او په خینو شرایطو کي بي د زده کري حق لا پراخه کري دي. د هغو اعلاميو د کیوالو او د هبود د ننه بي ځایه شویو خلکو د زده کري په ګدون په بېړنیو حالاتوکي زده کري ته خانگري پاملنې کري ده. همدارنګه د هغو اعلاميو د ماشومانو په زده کړه، بشونيزو پروګرامونو نه د تولو خلکو او نالوستو لویانو لاس رسی او د موجوده بشونيزو پروګرامونو په پياورې تینګار کري دي.

همدارنگه د INEE لبر تر لره معيارونه د سفېر پروژي د بشر دوسته منشور څخه اخیستل شوي دي. دغه منشور د بشري دوستي د نړيوال قانون د اصولو او مقرراتو، د بشري حقوقو د نړيوال قانون، د کډوالو قانون او له ناورینونو سره د مرستي په اړه د نړيوال سره صلیب او سري میاشتني او نادولتني ادارو د کړنلارو په رېا کې جور شوي دي.

د بشري مرستو منشور دا څرګندوي، چې د ناورینونو او وسلوالو شخزو له کبله خپل شوي تول وګري حق لري، چې له مرستو او خونديتوب څخه برخمن شي ترڅو د هغوي لپاره په عزت او نوموري منشور د حکومتونو درښت سره په سوله کي د ژوند کولو شرابطي برابر او یقيني شي قانوني مسوليتونه په ګوته کري او اړونده دلو ته یې ګواښ کړي، چې د خلکو د مرستو او که چېري اړونده چاروکي په دي ونه توانيږي او یاد خپل. خونديتوب حق تضمین کري مسوولييت پوره کولو ته حاضر نه شي، دوى مجبوري دي، چې نور بشري مرستدویه ادارو ته اجازه ورکړي، چې خلکو ته مرستي او امنیت برابر کري. د لا ټپرو معلوماتو لپاره لاندې وېب پایه وګوري

www.sphereproject.org

هغه نړيوال قانوني اسناد چې د INEE لبر تر لره معيارونو ملاتر کوي

د ۱۹۴۸ د بشري حقوقو اعلاميہ (۲۶ ماده)

د جنیوا څلورم تړون (کتوانسیون) ۱۹۴۹ - (۳، ۲۴، ۵۰ ماده) او د ۱۹۷۷ مل تړون (۳، ۴ الف ماده)

د ۱۹۵۱ کال د کډوالو د وضعیت په اړه تړون (۳ او ۲۳ ماده)

د ۱۹۶۶ کال اجتماعي او سیاسی حقوقو نړيوال تړون (۲ ماده)

د ۱۹۶۶ کال اقتصادي، تولنیز او کلتوري تړون (۱۳ او ۱۴ ماده)

د ۱۹۷۹ کال د بنخو پر ضد د تاو تریخوالي له د منځه وړلوا تړون (۱۰ ماده)

د ۱۹۸۹ کال د مشومانو د حقوقونو تړون (۲، ۲۲، ۲۸، ۳۰، ۳۸ او ۳۹ ماده)

د ۱۹۹۸ کال د نړيوالي جرمي محکمي (۸) (b) (i) (e) (ii) او ۸ (۲) ماده

د ۱۹۹۸ کال د داخلی بي خايه شوېو وګرو د قوانینو د لارښود ۲۳ پاراکراف

د ۲۰۰۶ کال د معلومو وګرو د حقوقونو د تړون ۲۴ ماده

آیا په بېرني حالاتو کي د زده کري حق خوندي دی؟

هو بشري حقوقه جهاني دي او په بېرني حالت کي هم د پلې کېدو ور دي د زده کري حق هم بشري حق دی او هم د ورتيا ورکولو حق دی. بنوونه او روزنه هغه مهارتونه برابروي، چې خاک خپل استعداد ته درېښو په موخه ورته اړتیا پیدا کري او له دی لاري نور حقوقه ترلاسه کولای شي، لکه د ژوند تېرکولو سره سره صحي خدماتو ته د لاس رسی حق درلودل. د ساري په توګه که چېري یو سری د ماینونو د خطر اوږنده معلومات ولوستلي شي، نوموري/نوموري کولاي شي، چې خپل خان د ماین له خاک خخه لري وسانۍ او بېستېز لیک لوست (د سواد زده کري) دروغتیا سانۍ او روغتیا پالني خخه ملاتر کولای شي، خکه په دی سره خلک کولای شي تر خو د دارو درملو په بوتلوا او دبليو د درمل پوهانو (طبيبانو) روغتیابي لارښوني ولوسي او هغه په سم دول تعقیب کري.

د ملي او سيمه اېزو چارواکو تر تولو لومرى گرمتیا او مسؤوليت دا دی چې تولو وکرو ته باکيفيته زده کري برابري کري، په بېرني حالاتو کي نور مرستدویه ګډ لوري لکه ملګري ملتونه، نړيوالي نادولتي مؤسسې او سيمه بېزې مؤسسې هم د بنوونې او روزني لپاره فعالیت کوي. ګه چېري اړونده سيمه اېز او په مرکز کي د هېواد چارواکي نه شي کولاي او یانه غواړي چې خله دنده ترسره کري، په دی صورت کي دغه مرستدویه ګډ لوري باید د بنوونې او روزني په برابرولو کي خپل مسؤوليت تر سره کري د INEE معیارونو لارښود کتاب د تولو مرستدویه ګډ لوريو لپاره د بنه فعالیت چوکاټ برابري کري تر خو باکيفيته زده کري برابري کري.

"باکيفيته زده کره "هغه زده کره ده، چې شونې، د لاس رسی ور، د منلو ور او مناسبه وي: د بنوونې او روزني د پلاننو د بنسټ لپاره د د آېي این اي آېي معیارونه د بشري حقوقو ژبه او روح ګئل کېري. دا په ژوند کي د مسؤوليت، ګډون او وندی اخیستني، تعصب نه کولو او شرعی خونديتوب اصول عملی کولو سره د باکيفيته زده کري په باوري کولو کي مرسته کوي.

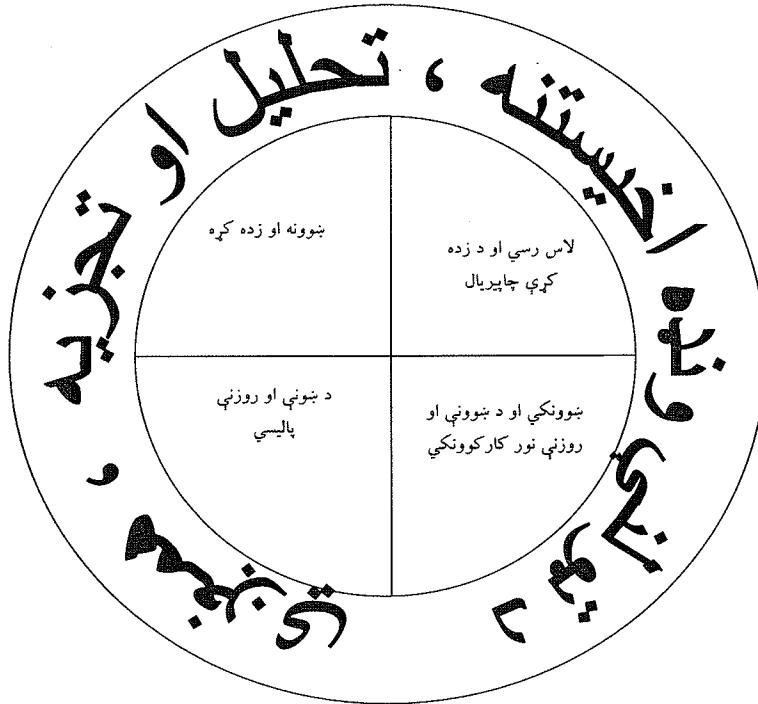
د INEE معیارونو د لارښود کتاب کارول

د INEE معیارونو محتويات څه شي دی؟

د INEE معیارونه پنهو برخو او څېرکيو کي ترتیب شوي دي:

بنستېز معیارونه: دا د بیا کتنې په لر کي د همغرۍ، د تولني ونډه اخیستنه او د شننو په دېرولو سره پراختیا ورکړل شوي ده. دغه معیارونه باید په تولو څېرکیو کي تطبیق شي ترخو یې اغږز هر ارخيزه او با کېفيته اوسي. دغه معیارونه د پروژې د هري مرحلې د غوره تشخيص اړتیا ته خانګري پاملننه کوي ترخو وضعیت په دقیق دول سره معلوم او اړونده معیارونه په نور برخو کي په مناسبه توګه تطبیق شي.

لاس رسی او د زده کري چاپریال: بدی برخې معیارونه د زده کري اړونده خوندي فرستونو ته په لاس رسی تېنګار کوي. همدارنګه دغه معیارونه د روغتیا، اوږو، روغتیا پالني، تغذېي او سرپناه په څېر لاه نور سکتورونو سره چې د امنیت، خونديتوب او فزيکي، ادراءکي او روانې هوسابنې په وده کي مرسته کوي، خکه خود اړیکو په تېنګولو تېنګار کوي

بنوونە او زدە كەرە: دا معیارونە د نصاب، تەربىنگى، مسلکى پەاختىا، د لارشۇونى او زدە كرى د پىرسى او بنوونى او روزنى د لاس تە راپىرنو د ارزۇنى پە خېر پە هغۇ اساسى عىصرۇنۇ تىنگار كوي، چى د بنوونى او زدە كەرى پە لارە كى مۇئىز او كىتۇر دى.

بنوونكى او د بنوونى او رورنى نورچارواكى: بىدى بىرخى معیارونە د پوهنى پە دىگر كى د بشرىي خواك ادارە او مەپرىت تىر پۇيىتىن لاندى راولى پە دى كى د كاركۈنكۇ تاڭل او گومارل، د خەمتۇنۇ ھەمغىرى، ھارنە او ھەمكارى راخى.

د بنوونى او روزنى پالىسى: بىدى بىرخى معیارونە د پالىسى پە جورولو او تصویبىلولو، د پلان پە جورولو او پلى كولو تىنگار كوي.

د لاربىندۇكتاب ھەر بىرخە د بنوونى او روزنى اىرونە چارو خانگىرى بىرخە شەرح كوي. مىگر پە دىكتاب كى ھە معیار لە نور سەرە وبىشل شوى دى پە خىنې مناسبو خابۇنۇ كى لاربىندۇ يادىنىت د معیارونۇ تەرمنىخ د ارتىباط او ترا او ارىزېنىت پە گۇته كەرى دى او يَا پە دى اىرە د نور بىرخو پە لار بنوونو كى د باكىفېتە زدە كەرو پە اىرە بىشىر ور اندىزۇنە ور اندى شوې دى.

د ۲۰۱۰ کال د لیو تر لیره معیارونو د لارښود کتاب په چاپ کی څه شئ نوي دي؟
هغه چا چې ددي کتاب د ۲۰۰۴ کال چاپ لیدلی هفوی د اوسنی او پخوانی کتاب د محتوياتو ترمنځ
توبیر وینې، چې خينې مهم بې په لاندې دول دي:

- د تحلیل بنه او د مهمو موضوعاتو پیاوورتیا، لکه: حمایت، روانی ملاتر، دشخزو
کمبست، د ناورین د خطر کمول، د وختی ماشومتوب پرمختګ، جنس، ایج آی وی
او اپیز، بشري حقوق، هر اړخیزی زده کري، د سکنوروونو ترمنځ اړیکي (روغتیا،
پاکي اویه، حفظ الصحه او د نظافت وده، سرپناه، خواره او تغذیه) او خوانان. د
هفو توکو او موادو د ترلاسه کولو لپاره، چې ددي مهمو موضوعاتو په تطبيق
کي له تاسي سره مرسته کوي، لاندینې برینسنا پاني و لار شی

www.ineesite.org/toolkit

- د مهمو شاخصونو پر ځای د خینو مهمو چارو په نښه کول، چې ددي معیارونو په
ترسره کولو کي مرسته کوي (۲بکس و ګورۍ)
- د لومرۍ برخې د سرليک بدلون، چې پخوا "د تولو کټګوريو لپاره عمومي
معیارونه" وو او او س "بنستېز معیارونه" سرليک ورکړل شوی دی، یانې اړیتا ده،
چې دغه معیارونه په تولو بیونوئیزو چارو کي د اساس په توګه وکارول شي.
سرپېره پردي، د پوهنې په چارو کي همغوري او همکاري اړینه وکیل شوه له دی
کبله د همغوري او همکاري معیار د "بیونې او روزنې د پالیسي له برخې "څخه
همدي برخې ته راول شو.

د اوضاع تحلیل او تجزیه

اغېزمن شوي خلک باید د بشري مرستو په سر کي ځای ولري او دا د INEE معیارونو د نوي
تجدید شوي کتاب اصلی موضوع ده په سر چینو او والک د کنترول د توبیر له کبله غمیزو او شخزو
په خلکو بېلاپلې اغېزې کري دی. زیان موندنه او زیان رسیدنه هغه ځانګرتیا او وضعیت دی، چې
وګری د ناورین او یا د شخري د وراثونکو اغېزو پر وړاندی لا نور چمتو کوي. د زیان په
خرګندولو او په ګوته کولو کي هغه تولنیز، انسانی، فزيکي، محیطي، اقتصادي او سیاسی
وضعیت رول لري، چې ارونده خلک په کي ژوند کوي. له موجوده وضعیت سره سم کبدای شي،
چې په زیامن شویو کي مبرمني، معیوبین او معلولین، ماشومان، نجوني، هغه ماشومان، چې پخوا
له وسلو الو څواکونو او یا وسوالو دلو سره یو ځای شوي وي او همدارنګه له ایج آی وی څخه
اغېزمن شوي خلک شامل وي. ظرفیت او وړیتا د څواک، استعداد او امکاناتو توګله او ترکیب دی،
چې په هغه افرادو، خلکو، ټولنه او اداره کي موجود وي، چې د مثل شویو موخو د ترلاسه کولو
لپاره تري کار اخیستل کېږي

په دی باندې د پوهنډو لپاره، چې موجوده وضعیت په زیان او ظرفیت کي څومره اغېز لري، د
بنوونې او روزنې ارونده شریکان او مرستندویه ګډ لوري باید په خپلو سيمه بیزو تحلیلونو او شننو
کي د زیانونو او ظرفیتونو تکرار او بدلون په پام کي ونیسي. په خینې حالاتو کي، کېدای شي چې
خلک د توکم او نزاد، (لې، قوم، بې خایه کېدو او یا مذہبی او سیاسی تراوونو له کبله دېر اغېزمن
شي. پنایي دغه عناصر باکیفیتے زده کړي ته لاسرسی اغېزمن کړي. له همدي کبله اړینه د، چې د
بشری مرستو د اغېزمنتیا لپاره له وضعیت سره سم د خکو د اړتیاولو، زیانونو او ظرفیتونو هر
اړخیز تحلیل او شننه وشي. د دی کتاب په بنستېز و معیارونو کي د څرنګوالی او شرایطو د تحلیل
په اړه لارښونې راغلي دي او دی موضوع ته په تول لارښود کتاب کي پاملنې شوي ده.

ددي لپاره، چي په ناورين کي د خلکو د زيان کچه لپه تر لپه ه وساتو، اړینه ده، چي د هغوي خانګرنیاوي او وړنیاوي وېژنډل شي ترڅو د هغه په بنسټ کار وشي. د سيمه بیزو خوابونو پېژنډل او ملاتز او د سيمه بیزو کارکونکو د وړنیا او ظرفیت لورولو ته بشپړ لوړۍ یتوب ورکول کېږي. به بنسټیزو معیارونو کي د تحلیل او شنني د بني په پیاوړنیا او هم د خینو موضوعاتو په اساسی ګنلو سره د ۲۰۱۰ کال چاپ لارښود کتاب غوره چوکات وراندي کري دي، چي په هر اړخیز دول د شعونې او روزنې د چمتو کولو، وراندي کولو او بیا رغونې په راوستو کي موجوده وضعیت، زیان او ظرفیت په بشه دول معلوم شي.

د معیار، مهم کارونو او لارښود یادابنټونو تر منځ څه توپیردی؟

تول معیارونه په یو ډول جوړښت کي دي. لوړۍ خبره دا چي لپه تر لپه معیارونه یوه مجموعه یا توله ده.

معیارونه له هغه قوانینو څخه اخیستل شوی چي هغه تولنی چي د ناورين او د شخرو څخه اعیزمن شوی وی د باعزته او خوندي ژوند تېرولو، با کیفیته او اړوندې بنوونې اوروزنې حق لري. نو په هم دي توګه دغه معیارونه په خپل ذات کي کیفی دي، یعنی نړیوال معنوی بنه هم لري او په هر دوں شرایطو کي د پلي کیدي ور دي.

معیارونه د یو لپ مهم کارونو سره نغارل شوي. مهم کارونه داسی لاري چاري په ګوته کوي ترڅو معیارونته ورسپرو. بشایی چي خپنی کارونه په هر خای او په تولو شرایطو کي د پلي کیدو ورنه وي؛ دا باید د خانګرو شرایطو مطابق جور او وکارول شي. دا په پلي کونکو پوري اړه لري ترڅو معیار ته د رسیده لپاره نوري لاري چاري خانګري کري.

لارښود یادابنټونه د بنو کارونو خانګري تکي رانګاري چي د پلي کیدو په وخت کي د لپ ترڅو معیارونو او په مختلف شرایطو کي د مهم چارو په تعديل کي باید په پام کي ونیول شي. دغه لارښود یادابنټونه لمريقيونه، د سټونزرو لپاره د حل لاري توصیه کوي او په همدي توګه اړوند معلومات او تعریفونه هم تهیه کوي.

څوک باید د INEE معیارونو څخه ګتې واخلي؟

تول اړوندې شریکان، چي په بېرنې حالت کي د بنوونې او روزنې د چمتو کولو، پلي کولو او پیاوړي کولو او هم د ناورين د خطرونو د کمولو او د شخرو د سپکولو لپاره کار کوي، باید په دی کتاب کي راولر شوی لپه تر لړه معیارونه، مهم کارونه او لارښود یادابنټونه وکاروی او پراختیا ورکري بدغه معیارونه او لارښود یادابنټونه د باکیفیته او محفوظی زده کري د باورې کولو لپاره د تختنیکي پوهی او غوره فعالیتونو چوکات وراندي کوي او هم د هبود او نړیواله چه اړنده شریکان سره یو خای کوي. په اړوندې شریکانو کي دلاندي اداري شاملی دي:

- په ملي او سيمه بیزې کچه د پوهنې چاروکي
- د ملګرو ملنو اداري
- دووه اړخیزه او خو اړخیزه مرستندویه اداري
- نا دولتي مؤسسي او سيمه بیزې اداري د بنوونکو او د ماشومانو د میندو او پلرونو تولنېزی کمیتو په شمول
- د بنوونکو او د پوهنې د نور کارکونکو اتحادي
- د پوهنې د سکتور غري او د پوهنې کلسټروننه
- د پوهنې اړوند سلاکاران
- څېړونکي او نوري علمي څېړي
- د بشري حقوقو او بشر دوستي حامیان.

خنگه کولای شو، چي د INEE معیارونه له خپلو سیمه بیز و خوبستونو سره پر ابر کرو؟ اربنه ده، چي د بشري حقونو په اساس د نزيوالو معیارونو او د هغه د تطبيق د ورتیا ترمنځ يو دول فشار موجود وي، خکه دغه معیارونه باکفيته زده کرو ته د لاسرى موخې په نزيواله بنه وراندي کوي، مګر د هر معیار ترڅنګ په گوته شوي مهم کارونه بیا هغه خاص او خانګري ګامونه او مراحل په گوته کوي، چي د اړونده معیار د ترلاسه کولو لپاره ضروري دي. څرنګه چي د هر خاى وضعیت بېل دی، خکه خو یاد شوي مهم کارونه باید له وضعیت سره سه تعديل او بیا عملی شي. د ساري په دول، د بنوونکي او زده کونونکي تناسیب خرګندوي، واي چي "کافې اندازه بنوونکي باید استخدام شی ترڅو د بنوونکو او زده کونونکو ترمنځ تناسیب باورې شي" په دې اړه (بنوونکي او د پوهني د نور کارکونونکو لمزمی معیار، ۹۷ مخ ۵ یادښت وکړۍ) د بنوونکي او زده کونونکو ترمنځ تناسیب او اندازه باید د اړونده شريکو ادارو په سلا مشوره د سیمې له وضعیت سره سه په یام کي ونیول شي په داسي حال کي چي بنائي د بېرني هالت په سخته مرحله کي د یوه بنوونکي لپاره ۶۰ تنه زده کونونکي د منلو ور وي، مګر کېدای شي، چي د یوه ناورین په بحراني هالت او د وضعیت د عادي کېدو په هالت کي د یوه بنوونکي د زده کونونکو شمېره ۳۰ او ۴۰ تنه شي بشرايطه، د ترلاسه کېدو ور سرچيني او د بېرني هالت مرحله باید په سیمه بیزه کچه د یوه منل شوي شاخص په معلومولو کي په پام کي ونیول شي.

غوره دا ده، چي د بنوونکي او روزني د احتمالي پلان او چمتووالې د یوې برخې په توګه، له وضعیت سره د عیار کېدلوا پروسه د بېرني هالت له پېل څخه مخکي ترسره شي. د INEE معیارونو د استفاده کونونکو تجربه بنې، چي دا به دېره اعېزمنه وي، چي له وضعیت سره د عیار کېدلوا پروسه په ګوډ او همکاری سره ترسره شي په کوم خاى کي چي فعالیت کېږي، د بنوونیز سکتور د همغږي کېټه یا د بنوونکي او روزني ګروپ دېر غوره جوړښت دی، چي په سیمه بیزه کچه داسي مناسبې، دققې او مؤثرې چاري طرح کري، چي له اړونده معیارونو سره سر وxorوي. له هر دول شرايطو سره د INEE معیارونو د عیارولو د اړونده لارښونو لپاره لاندېنې بریننا پاني ته ولاړ شي

www.ineesite.org/toolkit

په خينو خايونو کي سیمه بیز عوامل په لنډه موده کي دلېر تر لوه معیارونو عملی کېدل او د اړونده مهمو کارونو ترسره کېدل ناشونې کوي. کله که داسي پېښه شي، په دې صورت کي لازمه ده، چي په کتاب کي د لست شويو معیارونو او مهمو کارونو او هم د سیمه بیز وضعیت او شرايطو ترمنځ د واتن ارزونه/ارزیابې وشي. ګواښونه باید معلوم او د بدلون تکلاري باید په گوته شي ترڅو معیارونه ترلاسه شي. بیا کېدای شي چي د پروګرام پالیسي او تګلاره جوړه شي او هم د ملاتر او دفاع کمپانی په کار واچول شي ترڅو د معیارونو او شرايطو ترمنځ واتن کم شي.

د INEE معیارونه ددي لپاره ترتیب شوي دي، چي هغه لارې چاري بیاوارې کري، چي د ناورین خپلو خلکو د بنوونکي او روزني د حقونو او اړنېاوو په پوره کولو کي د بشر کونونکي دوستي فعالیتونه متوجه کري. ددي کار مونه دا ده، چي د ناورین خپلو خلکو په ژوند کي د پام ور بدلون راشي یو لارښود کتاب په یوازې سره نه شي کولای، چي دغه مونه ترلاسه کري، مګر ناتسي کولای شي. د INEE لېر تر لوه معیارونو د ۲۰۱۰ کال چاپ کتاب په اړه ستاسي نظریات او وراندېزونه دdi کتاب په بیا کتنه کي مرسته کوي، بنه راغلاست وايې. هيله ده، چي خپل نظریات او وراندېزونه دdi کتاب په پاي کي له راول شوي فورمي او يا هم د www.ineesite.org/feedback لارې له مور سره شريک کري.

هغه اوزار چې د INEE لپو ترلپو معيارونو په پلی کولو او رسمي کولو کى مرسته کوي

هغه مواد چې د INEE لور تر لپو معيارونو د پلې کولو ملاتر او معيارونو ته رسمي بنه ورکوي په لاندی ويب پانه تر لاسه کیدای شي www.ineesite.org/standards

د INEE د لپو ترلپو معيارونو ژبارۍ :
www.ineesite.org/translations

د INEE د لپو ترلپو معيارونو کتاب د ۲۰۰۴ کال چاپ اوس په ۲۳ ژبازل شوی . او اوسنی چاپ بنایي په عربی ، فرانسوی ، هسپانوی او پرتگالی ژبوباندی هم واړول شی

د INEE اوزارو کېت:
www.ineesite.org/toolkit

د INEE اوزارو کېت د INEE د لپو ترلپو معيارونو د کتاب ، روزنیز او پرمختیابی مواد(د ژبارو په شمول) او هم د عملی لارښود لرونکی دي، هغه پدی معنا ترڅو د ارونده خای او شرایطو مطابق شاخصونه جوړ او د پلې شي ترڅو معيارونه ترلاسه شي. دغه اوزارو د کتاب له هر څېرکي (Domain) او کلیدي موضوعکانو سره اړیکی لري. همدغسي د اوزارو کېت د INEE د یو لپو اوزارو درلودونکي دی کوم چې د INEE د کتاب لور تر لپو معيارونه بشپړ ملاتر کوي: د مثال په توګه د بنوئیخو د تعمیر خوندی جوړولو په هکله لارښود یادېښتونه ، د بنوونکو د معاش په هکله لارښود یادېښتونه ، د بنوونکي او زده کړي په هکله لارښود یادېښتونه ، د ګډو زده کړو په هکله د لارښودونکي پاکت او د جندر په هکله د لارښودونکي پاکت.

د INEE د لپو ترلپو معيارونو د ماخذ اوزار:
www.ineesite.org/MSrefrencetool

دغه اوزار دیوه سمدستی لارښود ماخذ په توګه د یوه نه خرابیدونکي رسالی په شکل چې ټول معيارونه ، مهم چاری او لارښود یادېښتونه (چې په یوه فارمیت کي په آسانی سره د لوست ور دی) برابر شویدی.

د INEE د لپو ترلپو معيارونو د بنستیز کولو چک لستونه په لاندی ويب پانه ترلاسه کیدای شي
www.ineesite.org/institutionalisation

دغه چک لستونه ددي لپاره طرح شویدی ترڅو د مختلفو سازمانونو (د ملګرو ملنونه ، غير دولتي مؤسسات ، دولتونه ، تمويل کونکي يا بسپنه ورکونکي ، دهم غږي کولو ډلکي او د بنوونکي او روزنی کلسترونک) خانګرۍ اړاتیاوی نه هدف و تاکي . دغه چک لستونه یو لپو ګامونه په ګونه کوي ترڅو ارونده اداري په خپلو چارو کي د معيارونو په ادعام کولو کېچاروکي د معيارونو د ادغام کول سره ، جلا جلا کري .

د INEE له معیارونو څخه څرنګه کته واخلم؟

په نور برخو کي د معیارونو د تطبيق لپاره تل له پنستیزو معیارونو کار واخلى لاس رسی او د زده کري چاپریال، بنوونه او زده کره، بنوونکي او د بنوونی او رورنی نورچارواکي او د بنوونی او روزنی پالیسي. د هري برخی د معیار اروونده خلاصه معلومات ولولئ، په هغه کي د اروونده برخی په اړه عمومي مسایل یاد شوي دي. د هغه توکو او موادو د ترلاسه کولو لپاره، چې ددي معیارونو په تطبيق کي له تاسی سره مرسته کوي لاندینۍ بريښنا یاني ته ولار شي

www.ineesite.org/toolkit

د INEE معیارونو کتاب په دي موخه ترتیب شوي دي، چې د بشري مرستو پرمھال د چارو د پلان، تطبيق، څارني او ارزونی لپاره وکارول شي). لاندېنې لوړۍ بېلګه وکوري) له دی کتاب څخه به هغه مھال دېره ګټه واخیستل شي، چې د بنوونی او روزنی اروونده شریکان ددي کتاب له محتویاتو سره بلټیا پیدا کري وي او په بېرني حالت کي له فعالیت څخه مخکي بي په دی اړه روزنه ترلاسه کري وي (لاندېنې ۲ بېلګه وکوري) دا کتاب د ظرفیت او ورتیا د لوروولو لپاره د ترپنځک د مرستیال په توګه موجود دي او همدارنګه کېډاиш شي، چې له کتاب څخه د بشري مرستو او د سرچینو د برابرولو په هکله د حمایت او دفاع لپاره د یوې وسیلې په توګه کار واخیستل شي. (لاندې ۳ مثال وکوري) دا کتاب د ناورین لپاره د چمتووالی، د احتمالي پلان جورولو او د همغږي منځته راوستو او لا هم پیاوړی کولو لپاره ګټور دي.

مونږ د INEE لېر تر لېر معیارونه پوره کولای شو

څرنګه چې دا کتاب په ۲۰۰۴ کال کي چاپ شوي دي، دا ثابتہ شوي ده، چې د نړۍ په ۸۰ هبودونو کي د بېرني حالت له پېل څخه د بیارغونی پوری د باکیفیته زده کري د پراختیا لپاره ګټوره وسیله د دغه معیارونه یو عمومي چوکات ورآندې کوي او هم د حکومتونو، ټولنو او نریوالو ادارو په خبر د بېلابل شریکانو ترمنځ د کیو اهدافو رامنځته کول او پوره کول اسانه کوي. له دی کتاب څخه کته اخیستونکو په خپل راپور کي ویلي دي چې دی کتاب له دوی سره په لاندې برخو کي مرسته کري ده:

- دا یقیني شوپدہ ده، چې په بېرني حالت کي تر بیارغونی پوری د بنوونیز پروګرامو په طرح او پلي کولو کي اروونده ټولنو په تمامه معنی برخه اخیستي ده،
- د بنوونی او روزنی ارزونه/ارزیابی او مرستي په منظم دول سره همغري او تنظیم شوي دي،
- د بنوونی او روزنی ملي سیستمونه پیاوړي شوي دي،
- د خدماتو د ورآندې کولو په وده او پراختیا کي مرسته شوي ده،
- له بېرني حالت څخه تر بیارغونی پوری د بنوونی او روزنی او پراختیابي چارو څارنه او ارزونه/ارزیابي شوي ده،
- د باکیفیته زده کرو د پروګرامونو په پلي کولو کي پوهه او مهارت دېر شوي او ظرفیت لور شوي دي،
- د پوهنې په برخه کي د مرستدویانو او بسپنه ورکونکو ته د پانګي اچونی لارښونه شوي ده.

د INEE لبر تر لبره معیارونو د بنوونی او روزنی د وراندي کونکو لپاره د خواب ورکونی په برخه کي د کلیدي وسيلي په توګه کار کري دي. مرستدویه اداري په دېرپدونکي کچه له دي معیارونه څخه کار اخلي او د بنوونی او روزنی د هفو پروژو لپاره یې د کيفيت او خواب ورکونی د چوکات په توګه کاروي، جي دوى یې مالي ملاتر کوي.

لاندي بېلگي بشي، چي ځرنکه د آيی اين اي معیارونو څخه په هر خانګري وضعیت او حالت کي ګنه اخيستل شوي ده:

۱. په عراق کي د بنوونځيو رغول: له جگرو وروسته، چي خلک یې خلو کورونو څخه په تبښته مجبور کړل، د فلوجه په بشار کي د پنځو دولتي بنوونځيو په رغولو کي د INEE معیارونو څخه کار واخيستل شوه بې ۲۰۰۷ کال کي، هفو زده کونکو، د ماشومانو والدينو او بنوونکو، هغه که له سيمی څخه مهاجر شوي وو او یا که د جگري پر مهال په سيمه کي پاتي وو، دوى تولو په ګروبي بحثونو کي ونده واخيسته ترڅو د بنوونځيو د جورولو په پروګرام کي لومړيتوبونه په ګوټه کري. د هفو معیارونو او لارښونو په اساس چي د تولنۍ د ګډون او د زده کري چاپېریاں او هفو ته د لاس رسی په څپرکیو کي راغلي دي، اوږو، روختیا ساتني او د تولګیو جورولو ته لومړيتوب ورکړل شو او دي بنوونی او روزنی تولنیزه کمبې جوره شوه. ددي لپاره، چي د بنوونی او روزنی په تولنیزه کمبې کي د پنځو ونده باوري شي، د پروژو شخینه کارکونکو د زده کونکو له مېندو او خوانو پنځو سره د هفوی په کورونو کي خبری وکړي ترڅو په بنوونځيو کي د شخینه زده کونکو د شاملېدو د کمبېت لاملونه معلوم کري په غونډه کي بنوونځيو ته د نجونو د تلو د امنېت په اړه ووبل، چي هفوی به یو خای او یا به یو بل خوک ورسه خي په بنوونځيو کي د نارینه مجردو بنوونکو شتون د بنوونی او روزنی تولنیزه کمبې دېته و هخوله چي د بنوونځي له اداري سره په ګډه کار وکړي ترڅو د بنوونکو د توظیف پروسه شفافه شي. په دې سره کورنۍ بېرته داډمني شوي، چي په بنوونکو سره دا باور کېدای شي، چي هفوی له ماشومانو سره مسوولانه چلنډ وکړي او دي موضوع په بنوونځيو کي د شخینه زده کونکو له دېرپدو سره مرسته وکړه.

۲. د هند سمندری سونامي څخه وروسته د نړیوالو ادارو ترمنځ همغري: د ۲۰۰۴ کال د دسمبر په زلزلو او سونامي کي اندونيزيا هېواد ته خورا دېر بشري او مادي زیانونه اوښت. د دې هېواد په آچي (آشي) ولايت کي له ۴۴۰۰ زرو څخه پېر زده کونکي او ۲۵۰۰ څخه پېر بنوونکي او د پوهنې کارکونکي مره شول او ۱۵۰۰۰ پاتي ژوندي زده کونکي له مناسبو بنوونښ اسانټیاوو څخه بې برخې شول په خواب کي د INEE معیارونه له وضعیت سره د سمی ترتیب شوي طرح په توګه په پراخه کچه و مثل شول او په بېرني مرحله کي دي معیارونو په لوره کچه همغري رامنځ ته کړه او چاري بي منظمي کري. د لبر تر لبره معیارونو په کارولو سره د همغري درا وستلو لپاره سيمه بېزو چارواکو او نړیوالو ادارو د بنوونی او روزنی د همغري یوه کمبې جوره کړه او دغه کمبې په باندا آچي ایالت کي په منظم دول غونډي کولي. د لبر تر لبره معیارونو د اداري بوي کاري دلي د اداري اروونده کارکونکو ته روزنه ورکړه، چي د تجربو دشريکولو او د غوره چارو د ترسره کولو لپاره له دېلړ تر لړو همو معیارونو څخه کار واخلي. لارښود کتاب په بېره د اندونيزیابي ژibi ته وزبارل شو او د آتشېه ایالت د پوهنې د سخت بېرني حالت کي کارکونکو د فعالیتونه همغري او د پروګرام شوي درس دا، چي په سخت بېرني حالت کي کارکونکو د روزلولو لپاره د INEE په لبر تر لړو همو معیارونو کي د دوامدار تربښنګ موجودېت په اروونده وضعیت کي په همغري خورا دېر اغښ درلود.

۳. د مرستندويانوپد الپېد یاکي کول: نافو د هېو نخوپسنه ورکونکو خخه چې شوونه او روزنه د بشر دوستي د پاليسى يوه برخه بولي او د INEE معيارونو خوراپېره مرسته کوي. په ۲۰۰۷ کال کي د ناروی د بهرنو چارو وزارت د بيرني بنوونی او روزني يو تيم جور کر او نوموري تيم ژمن دی، چې د ناروی پراختيابي اداري (NORAD)، د بهرنو چارو وزارت او ارونده نور شريکانو لخوا د INEE معيارونو په اره عامه پوهاوی پراخ کري، د معيارونه خخه عملی او په منظم دول گته واخلي. د بيرني بنوونی او روزني تيم د ناروی د بهرنو چارو وزارت او د ناروی پراختيابي اداري ته ورانيز وکر، چې د بنوونی او روزني لپاره بودجه خانګري کري او ارونده معلومات د INEE د خبر پانۍ له لاري له نور ملګرو سره شريک کري.

دغه تيم ورانيز وکر، هغه اداري، چې له NORAD خخه د مالي مرستي غونتنه کوي، هغوي باید د INEE معيارونو کارولو په اره توضیحات ورکري. د INEE معيارونه په ۲۰۰۸ کال کي د سودان سهيل ته د مرستندويه ادارو د گډسفل په لایه کي شامل وو او په دي ادارو کي یونسيف، نريوال بانک او اروپايي تولنه موجوده وه په دي توګه د ناروی د پراختيابي اداري د ارونده شريکو ادارو، د سودان د سهيل د پوهني د وزارت له لاري د INEE معيارونو کارولو او رسمي کولو ته وده ورکره، دغه اداري او د پوهني د سودان په سهيل کي د پوهني د سكتور در غولو مسؤوليت پر غاره درلود. د ناروی له پراختيابي اداري سره د ناروی نادولتي ادارو لخوا د INEE په رسمي کولو کي مرسته وکره. د بيرني بنوونی او روزني تيم په خپل وار سره له ناروبيجي نادولتي مؤسسو او تعليمي مؤسسو خخه وغوبنټل، چې د خپل پروګرامو په جوړولو کي ارونده معيارونو ته مراجعه وکري او هغه په پام کي ونیسي. له INEE خخه د ناروی د حکومت ملاتر او تطبيق په نريوالو بحثونو او د بنوونی او روزني او په خانګري دول د بنوونکو، جنس او بيرني حالاتو په اره په مناقشو کي د ناروی حکومت رهبري منعکس کوي.

په نري کي د INEE معيارونو د تطبيق او اغېزي په اره د نور بېلکو لپاره لاندېنۍ بریښنا پانۍ ته www.ineesite.org/MScasestudies ولار شي:

مهم ی او سترانټېک یارېک ی

د INEE لېټ لېټ معيارونو او د بشر دوستي ارونده چارو لپاره د سفېر حد اقل معيارونو ترمنځ خه تراو دی؟

د سفېر پروژي د بشر دوستي منشور او په ناورین کي د مرستي رسولو حد اقل معيارونه چې په ۱۹۹۷ عيسوي کال کي د بشري مرستو د نادولتي مؤسسو یوی دلي، سره صليب او د سري میاشتني لخوا پېل شو، دا روښانه کوي، چې له ناورینونو لخوا خپل شوي خلک د بشري مرستو هيله کوي. د سفېر په لارښود کتاب کي د خښاك د اوږد، د ناروغيو دخپر بدرو مخنيوی، دروغتیا ساتنۍ پوهه، خوراکي مرستي، تغذیه او د خوراکي توکو ساتنه او داډګرنه، سریناه، بیا میشته کیدنه او غیر خوراکي توکي او روغښابي خدمتونو په اره د بشر دوستي معيارونه او حد اقل معيارونه راوړل شوي دي.

د INEE معيارونه د سفېر پروژي عقیده خرګندوي، هغه دا چې هر دوں شونی ګامونه باید واخیستن شي ترڅو د شخزو او غمیزو له کبله خلکو ته د ور پېښو رنځونو بار سېک کراي شي او بل دا چې اغېزمن شوي وګري حق لري، چې په عزت او انساني وقار سره ژوند تير کري.

د ۲۰۰۸ کال په اکتوبر کې د سفېر پروژې او INEE ترمنځ د همکاری تړون لاسلیک شوې، چې دهفي له مخې سفېر پروژه د INEE معیارونه او هم هغه پراخه مشورتی پروسه تصدیقوې، چې دغه معیارونه بې ترتیب کري په دی توګه، سفېر پروژه سپارښته کوي، چې د INEE معیارونه به د سفېر پروژې د بشر دوستي د منشور او هم په غمیزو کې د مرستو رسولو د حد اقل معیارونو لپاره د کمپاین او بشپړونکو معیارونو په توګه وکارول شي.

د همکاری تړون ددي موضع په باوري کولو ټینګار کوي، چې د بېرونی حالت په پېل کې د بنوونې او روزني او په سفېر پروژه کې د نور سکتورونو ترمنځ سکتوری اړیکي پیاوړي شي. له دی څخه هدف د اغېزمن شویو وکړو لپاره د مرستو کیفیت لورول او هم د ناورینو او غمیزو پر وړاند د چمتوالي او خواب ویلو پرمهاں د بشري دوستي مسؤولیت پیاوړي کول دي

د سفېر لارښود کتاب اړونده لارښونې د INEE معیارونو د لارښود کتاب عمومي مرجع ګڼل کېږي. همداڼګه د سفېر لارښود ۲۰۱۱ د کال په چاپ کې د بنوونې او روزني په اړه لارښونې راړل شوې دي. د سفېر لارښود د بشپړونکي په توګه د INEE معیارونو کارول به دې په یقیني کولو کې مرسته وکړي، چې د ګنو سکتورونو د اړتیاواو د اړزونې په اساس دسکتورونو ترمنځ اړیکي پیاوړي او محکمي شي او په ګډه پلان جور شي او هر اړخیز خواب ویل شي.

د سفېر پروژې د بشر دوستي د منشور او په ناورن کې د مرستي د رسولو د حد اقل معیارونو په اړه دلا دېرو معلوماتو لپاره لاندېنې بریننا پانې ته ولاړ شي: www.sphereproject.org.

د INEE او د IASC د بنوونې او روزني د کلسټر ترمنځ څه اړیکي دي؟

د IASC بنوونې او روزني کلسټر، چې په نړيواله کېډه د یونسیف (UNICEF) او د ماشومانو د ژغورني اداري (Save the Children) لخوا رهبري کېږي، په بېرنی حالت کې د بنوونې او روزني لپاره د وړاندويېنې ور چمتوالي او د ناورین خواب په اړه څېله ژمنه څرګندوي. په کوم خای کې چې کار کوي هلتنه د بنوونې او روزني کلسټر د همغږي هغه اساسې میکانیزم دي، چې په بېرنی حالاتو کې د بنوونې او روزني په ګوته کولو او په ګډه هنغو ته د خواب ویلو په برخه کې له دولتونو سره مرسته کوي. د INEE معیارونه هغه پنسټیز توکي دي، چې د بنوونې او روزني کلسټر لخوا د باکېفته زده کړي د باوري کولو لپاره کاري چوکات وړاندې کوي. نړيوال بنوونې او روزني کلسټر او د هېواد دننه د بنوونې او روزني کلسټرونو له اړونده معیارونو څخه استفاده کوي ترڅو:

- د ګډو اهدافو د پرمختګ لپاره د کلسټر ترمنځه د خبرو اترو او همغږي بهير پیاوړي کول

په ګډه د اړتیاواو د اړزونې، خارنۍ او اړزونې د ترسره کولو په ګډون بېرنی حالت ته د خواب پلانولو او عملی کولو ته وده ورکړي او خطرونه راکم کري

- خپل کارکوونکي او اړونده شریکان وروزې او د وړتیاواو د لوړوړي له هڅو سره مرسته وکړي

• د مالي مرستو غوښتلیکونه ترتیب کري

- د تولنو او ادارو ترمنځ خبری اترۍ او د کلسټر د غرو، مرستدویانو او نور سکتورونو ترمنځ مرسته او ملاتړ ته وده ورکړي

دلا دېرو معلوماتو لپاره دې وېښاني ته وګورۍ

<http://oneresponse.info/GlobalClusters/Education>

د آيی اين اي اي په اره په وار وار پوبنتل شوي پوبنتي

خونکه دا خبره جوته کولای شو چې د آيی اين اي اي معیارونه د هیواد د بشونونی او روزنی د پالیسی د اوستني معیارونو څخه ملاتر کوي؟

دېرى د پوهنى وزارتونو خپل ملي د بشونونی او روزنی معیارونه جور کړي دي. INEE د قوانینو او پالیسيو په پیلورتیا کي د د بشونونی او روزنی د ملي مقاماتو د روک خخه په تېنګه ملاتر کوي تر خو تو لو ماشومانو، کډوالو، داخلی بې خایه شوپواو د اقليتي ګروپونو لپاره چې په هغه هیواد کي ژوند کوي بشتیز بشونونیزی آسانتیاواي او خدمتونه يقیني کوي. که چېرى د آيی اين اي او د ملي معیارونو تر د ملي معیارونو په شتون که چېرى د آيی اين اي اي معیارونو او د ملي معیارونو د لید، مرام او محتوا تر منځ کوم تويپرموجو وي، هغه باید تحلیل شي. مشاهدو او از میشنټونو دا په داکه کړي چې د INEE د لړترلر معیارونه په عمومي دول د ملي بشونونی او روزنی معیارونه سره په یو شی دي. دغه معیارونه ملي معیارونو ته د رسیدو په لپاره مرستتدویه اوزار دي. د INEE لړ تر لړ معیارونو د طبیق او لار بشونونی په خاطر او په خاصه توګه په بېرني حالتونکي داسۍ سترانیزی طرح کوي چې بشایي په پوره توګه په ملي پالیسيو او سترا تیزیو ورته پاملرنه نه وي شوي.

د INEE لړ ترلو معیارونه په لوره چه معیارونه وراندي کوي – ولی دا "لړ ترلوه معیارونه" بل کړي؟

خونکه چې د INEE د لړ تر لړ معیارونه د حق بشتبه دي، چې په دېرو نړیوال فراردادونو او استادو کي خای په خای شوي همدارنګه د دی کتاب لارښونی د هغه حقوقنو څخه کښته نه ګنل کېږي. دغه معیارونه بشایي چې دېر لور پنکاره شي، خکه چې دا موږنې ته بشه از میشنټونه او نړیوال بشري حقوقنه څرګندوي، خو بیا هم دا د با کیفیته بشونونی او روزنی ارتیاوا او انسانی وقار لپاره لړ ترلوه معیارونه وراندي کوي.

داسۍ کومي لاري چاري دي چې د ملي سرچینود کموالي سره سره د وکارول شي؟ په هغه شرابیطو کي چې ملي سرچینی محدودي اوسي، په دري ووله د آيی اين اي لړ ترلوه معیارونه مرستتدویه دي. لومړي: د دی معیارونو دېرارخونه له دېر لګښت پرته بشه مشقونه او از میشنټونه څرګندوي. د مثال په توګه د ټولنې د وندی اخیستنی معیارونه لګښت ته اړتیا نلري، خو دنوی پلي کول د بشردوسته او بشورونیز فعالیتونو د ګیفت لوروالي لامل ګرځي، دی سره سره د کارونو د بشه والي، دوامداره حل او د مثبت اغیزی لپاره د دوخت او سرچینو د ضایع کیدو مخ نیوی کوي.. دوهم دا INEE د لړترلره معیارونو کارول د بشونونی او روزنی چارواکو او نور اړونده مؤسساتو سره مرسته کوي تر څو د غږګون په پيل کي اغیزمنې پریکړي ونیسي او له هغه لګښتونو څخه دده وکري کوم چې د یوه نیمګړي پلان شوی پروګرام یا سیستم د بنې والي لپاره کړي.

بُنستيئرز
معيارونه

بُنستيئرز
معيارونه

پنسته‌زیر معیار و نه

شننی

همغیری

د ټولنې پی و ناهه اخیستنه

ارزیابی

شارنه

ارزویه

لومړی

سچنې

ونډه اخیستنه

د ټولنې پی و ناهه اخیستنه	ونډه اخیستنه	لومړی	ارزویه	کرناوارې	شارنه	ارزیابی
د ټولنې پی و ناهه اخیستنه	ونډه اخیستنه	لومړی	ارزویه	کرناوارې	شارنه	ارزیابی
د ټولنې پی و ناهه اخیستنه	ونډه اخیستنه	لومړی	ارزویه	کرناوارې	شارنه	ارزیابی
د ټولنې پی و ناهه اخیستنه	ونډه اخیستنه	لومړی	ارزویه	کرناوارې	شارنه	ارزیابی
د ټولنې پی و ناهه اخیستنه	ونډه اخیستنه	لومړی	ارزویه	کرناوارې	شارنه	ارزیابی

دغه خپرکی لاندی برخو لپاره معیارونه شرح کوي :

- د تولنی ونده اخیستنه :وندہ اخیستنه او سیمه بیزی سرچینی
- همغژی
- شتنی :د ارتباوو ارزونه/ارزیابی ، د غبرگون تگلاره، خارنه او ارزونه/ارزیابی

هغه معیارونه، چي دلته توضیح کېري د بنوونی او روزنی د مرستو د اغېزمنتیا لپاره خورا مهم دی .همدارنگه دغه معیارونه د لاندی نور معیارونو د تطبیق بنسټ کېل کېري : د زده کري چاپریال او هغو ته لاس رسی، بنوونه او زده کړه، بنوونکی او د بنوونی او روزنی نور کارکونکی او د بنوونی او روزنی د پالیسي معیارونه .

بېرنی حالاتو اغېزمن غبرگون بنوبل د تولنی د فعاله وندی پوري تراو لري. د تولنی فعال گدون او وندہ، د هغو فعالیتونو او چارو ترسره کول، چي خلاک د پربکري کولو او تصمیم نیولو کي پیلaurی کوي او د بنوونی او روزنی د ارونده چارو ترسره کول په بېرنی حالت کي په اغېزمنه توګه د بنوونی او روزنی د برابرولو بنسټ کېل کېري . د تولنی فعاله وندہ او د بنوونیزرو چاري خپل کېل د مسؤولیت احساس پیلaurی کوي، سیمه بیزی سرچینی او منابع هڅوی او د اوردي مودی لپاره د بنوونیزرو خدمتونو د پایبنت او دوام ملاتر کوي . د تولنی وندہ اخیستنه د هغو بنوونیزرو او تعليمي موضوعاتو او لارو چارو تشخصیس اسانه کوي، چي د سیمي له وضعیت سره برابر وي او په کار واچول شي . په دی توګه، د ارتباوو د ارزولو، پلان جوړولو، تطبیقولو، د چارو په مدبریت او خارلو کي د تولنی وندہ اخیستنه دا باوري کوي، چي د بنوونی او روزنی اړوندنه چاري په مناسب او اغېزمن ډول پرمخته .

د تولنی د گدون لپاره باید د تولنی د غرو ظرفیت لور شي او د بنوونی او روزنی د هغو فعالیتونو په اساس کار وشي، چي مخکي عملی شوي دي . د هغو ماشومانو او خوانانو گدون خورا دېر مهم دي، چي بیا رغونېتہ د تولنی په راوستو کي مرسته کولای شي .

وندہ اخیستل بېلابلي درجي او شکلونه لري .سمبوليک او یا نمونه بی گدون هغه دی چي له خدمتونو خخه لکته واخیستل شي او د نور لخوا ترسره شوي پربکري و مثل شي . د تولنی بشپړه وندہ هغه ده، چي د پربکرو په کولو، پلان جوړولو او د بنوونی او روزنی د فعالیتونو په پلی کولو کي فعاله برخه واخلي او وخت ورکري .تجربو بنوولی ده، چي د تولنی یوازي سمبوليک گیون د باکیفیته زده کري په برابرولو او جاري ساتلو کي اغېزمن نه پربوځي .په بېرنی حالاتو کي د تولنی بشپړ او هر اخیز گدون سخت دي، مګر لازمه ده، چي د هغو د ترلاسه کولو لپاره کار وشي .

د بنوونی او روزنی هغه چارواكی، چي (زده کړه د تولو لپاره) د حق د باوري کولو مسؤولیت لري، باید د بنوونی او روزنی د فعالیتونو همغژی رهبري کري . د بشردوستی نړيوال شريک لوري باید د پوهني د چارواكو، مدنی تولنو او سیمه بیزرو چارواكو ظرفیت لور او پام وکري، چي د هغوی یه مشروع او حقوقي رول کي مداخله و نکري په کوم خاکي کي چي د بنوونی او روزنی چارواكيلر تر لرده ظرفیت او لړ مشروعه عیت ولري، په دی صورت کي بنائي د موافقی په کولو سره رهبري د پوهني کلستير او یاد همغژی د کوم سکتوری ګروب په څېر د ګډو ادارو د همغژی یوی کېښتی ته وسپارل شي . د بنوونی او روزنی د فعالیتونو همغژی باید هر وخت، شفافه، مؤثره او اغېزمن شوي تولنی ته څواب ویونکي وي .

لازمه ده، چي د سيمه بيزي وضعيت او بيرني حالت د ارتباوو د لري کولو بنه معلومه او په مناسب دول تحليل او تجزيه شي ترڅو هغو ته په اغيزمن دول خواب وویل شي او دا باوري شي، چي د بنووني او روزني فعاليتونه (تاوان نه رسوی) د بنووني او روزني سکتور باید بشردوستي ارونده نور سکتورونو سره یو خاټي تحليل او تجزيه شي. له دي څخه هدف دا دی، چي د بيرني حالت نوعیت وڅيرل شي، د هغو لاملونه او پر څلکو بي اغېزې په ګوتاه او په ډاګه شي او هم د سيمه بيزيو چارواکو ورتیا معلومه شي، چي خپله حقوقی او بشردوستانه دنده ترسره کري په تحليل او شننه کي باید اقتصادي، مذهبی او سيمه بيزيو عقاید، تولنیز فعالیتونه، د جنس او جندر، سیاسي او امنیتي عوامل، د مقابلي میکانیزم او هغه پرمختګونه وڅيری، چي وراندويه بي کېږي زیانونه، ارتیاوي، حقوق او د اغېزمن شویو څلکو ظرفیتونه او مؤسسي وڅيرل شي او ددي ترڅنګ د تولو زده کوونکو لپاره د بنووني او روزني د پوره کولو لپاره سيمه بيزي موجوده سرچښي او خلاوي مشخصي شي. همدارنګه په دی پوهېل اړین دی، چي څلک د سيمه بيزيو خطروونو په اړه څه فکر کوي، خومره مهارت لري او خومره مهارت ترلاسه کولو ته ارتیا لري ترڅو د ارونده خطروونو د مختبوي او هغو ته د خواب ویلو جوګه شي.

د معلوماتو تولون او تحليلوں باید له بيرني حالت څخه تر بیا رغونی ته د ستنيو په تولو مرحلو لپاره د بنووني او روزني ارونده لازم شفاف، عمومي او د ترلاسه کېدو ور معلومات برابر کري. بنسائي د معلوماتو تولول او تحليل په غير قصدي پول د شخري او نا آرامي په رامنځ ته کولو کي مرسته وکړي، څخه دي تکي ته یاملرنه په کار ده د بنووني او روزني د فعالیتونه خارنه او ارزونه/ارزیابي باید په منظم دول ترسره شي او د بنووني او روزني د ارتیا وو لري کول باید په هر ارڅيز او شفاف دول وي. د خارني او ارزوني راپورونه او له تجربو څخه ترلاسه شوي درسنونه باید له نور سره شریک شي ترڅو د بنووني او روزني راتلونکي فعالیتونه پراختیا وموسي.

د تولني ونده اخیستته لوهری معیار:

کدون

تولني غري د بشوني او روزني د فعالیتونو په تحلیل، پلانلو، طرح کولو، پلي کولو، خارلو او ارزولو کي په فعاله، شفافه دول او له تعصب پرته ونده اخلي

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادداشتونو سره په ګډه، ولوستل شي)
- د تولني دغرو یوه ډله د بشوني او روزني فعالیتونو ته د لوړمېتوب په ورکولو او پلانلو کي فعاله ونده اخلي ترڅو د بشوني او روزني داډمن، مؤثر او مساویانه وړاندي کول باوري کړي (۱-۴ لارښود یادداشتونه وګوری)
- د بشوني او روزني په کلیواله کمپټو کي د تولو خپل شویو دلو غري شامل دي (۱-۴ لارښود یادداشتونه وګوری)
- ماشومان او خوانان د بشوني او روزني د فعالیتونو په برابرولو، پلي کولو، خارلو او ارزولو کي فعاله ونده اخلي (۵ لارښود یادداشت وګوری)
- د تولني دېر غري د بشوني او روزني د فعالیتونو په ارزولو، د وضعیت په خپللو، او تفکیش کي ونده اخلي (۶ لارښود یادداشت وګوری)
- د تولني د غري په لپاره روزني او د ظرفیت د لوړولو فرصتونه موجود دي (۷ لارښود یادداشت وګوری)

لارښود یادداشتونه

۱. د تولني هر اړخیز ګدون : د پوهني چارواکي او نور اړونده شریکان باید د بشوني او روزني د فعالیتونو په تحلیل، پلانلو، طرح کولو، تطبيق، خارلو او ارزولو کي د تولني ونده اخیسته باوري کړي. د خپل شوی تولني هر غري باید د هغه د عمر، جنس، ملبت، مذهب، معيوبیت، ایچ آی وي وضعیت او نور مشخصاتو په پام کي نیولو پرته دا توان ولري، چې ګدون وکړي.

- د پوهني چارواکي او نور اړونده شریکان باید تولنه د لاندي تکو په پېژندلو کي دخیله کړي:
- د تولو زده کوونکوبنښوښی اړتیاوی،
 - په سیمه بیزه کچه موجوده، مالی، مادی او بشري سرچینې
 - د نارینه او بشخنې ماشومانو، خوانانو او لویانو ترمنځ موجوده او بلډونکي روابط،
 - د تولني په منځ کي د خواک حرکت، د ڇې داړونده دلو او نور ګروپونو ترمنځ روابط چې بنایي په پام کي ونه نیول شي،
 - امنیتی مسایل، اندیښنی او ګواښونه،
 - له ممکنه حملو او د جندر اړونده تاو تریخوالي څخه د بشونیزو تاسیساتو، کارکوونکو او بشونکو د ساتلوا لاري چاري

- سيمه بيز گوايشونه، د بشونخيو او د زده کري د نور خاينو لپاره خوندي او د لاس رسى ور خاينه او هم د ناورين د گوايشونو د کموالي لپاره سيمه بيزي تگلاري،
- د بشونخي او روزني د فعالتونو په هر ارخ کي د ژوند سانتي او شخرو پر وراندي حساس پيغامونه داخلول او هم هغه پيغامونه راشاملول، چي په تولنه کي ستر روغتنيابي گوايشونه په نېبه کوي.

داسي جور بشتونه باید په مشارکتي، هر اړخیز او مشورتی دول رامنځ ته شي، چي د کورنى، تولنى او بشونخى او یا زده کري د نور خاينو ترمنځ ټینګ روابط رامنځ ته کوي(په دي اړه لاندي د تحليل او شنني ۱ معیار، ۲-۳ لارښود یاددېشتونه په ۳۷-۳۸ مخ، د تحليل او شنني ۲ معیار، ۵ لارښود یادبنت، په ۴۳ مخ، د تحليل او شنني ۳ معیار، ۱-۳ لارښود یاددېشتونه په ۴۵-۴۷ مخ، د تحليل او شنني ۴ معیار، ۳-۴ لارښود یادبنت په ۴۹ مخ وګوري)

۲. د تولنى بشونيزه کمپېته: یوه داسي دله، چي د یوی تولنى د تولو زده کوونکو زده کربې حقوق او اړتیاوی معرفی کوي. دي کمپېته ته د "د" دالدينو او بشونکي تولنه." او یا "د بشونخى د مدبریت کېټه" هم ویل کبرې دا کمپېته کولاۍ شي، چي له یوی تولنى سره د روزني او د ظرفیت د لورو لو په برخه کي مرسته وکړي او یا د پوهنې چارواکي او د پوهنې اړوند نور شريک لوري په بشونه او روزنه کي راشامل کري ترڅو د بشونې او روزني له پروګرامونو سره مرسته وکړي. که چېږي د تولنى بشونيزه کمپېته له پخوا خنډه شتونه ونه لري، لازمه ده، چي د جورولو په اړه بې خلک و هڅول شي (په دي اړه ۳ او ۷ لارښود یاددېشتونه وګوري)

د تولنى بشونيزه کمپېته باید په تولنه کي د تولو خلکو استازېتوب وکړي او بشاني، چي غري بې په لاندي دول وي :

- د بشونخى مدبران، بشونکي او کارکوونکي،
- د ماشومانو مور او پلار او یا سرپرستان (اوليانه)،
- ماشومان او خوانان،
- د مدنۍ تولنى کارکوونکي،
- د سيمه بيزو نادولتني ادارو او مذهبی تولنو استاري،
- سيمه بيز مخور او ملکان
- روغتنيابي کارکوونکي

د خپل شویو دلو د استازيو را گدول اړينه خبره ده. د تولنى د بشونيزه کمپېتي غري باید د سيمې له وضعیت سره سم دايسې مشارکتی پروسې لخوا و تاکل شي، چي نارينه، بشخي، نجوني او ماشومان په کي مساویانه گډون ولري.

په پېجي ېېرنې حالاتو کي، چي د مليت، قبلي، مذهب او توکم اړونده تولنيز توپير موجود وي په دي صورت کي د تولنى بشونيزه کمپېته باید له تولو دلو سره کار وکړي. که خه هم شمولیت مهم دی خو بیا هم د افرادو او دلو خوندېتوب ضروري او مخکي دی. تولنى باید هڅه وکړي، هر چا ته چي په تولنه کي اوسيېري هغوي ته بشونه او روزنه په دايمنه، بې طرفی او مناسب دول برابره کړي.

دوی باید لومری د تولنیز او اقتصادی بدلون، سیاسی وضعیت پوهه ترلاسه کري او په هره کچه له تصمیم نیوونکو سره روابط ولري (ددی لپاره په ۳۷-۳۸ مخ د تحلیل او شتنی ۱ معیار، ۳ لارښود یادداشت ته هم و گوري)

- .۳. رول او مسؤولیتونه (دندي) : د تولنی د بنوونیزی کمبئي د غرو رول او مسؤولیتونه باید روبنائه شي او بنائي، چي لاندي تکي پکي وي :
- منظمي غوندي وکري ترڅو ستونزی او اندېښتي په ګونه کري،
 - د غوندو او پربکرو یادداشت ونسی،
 - د تولنی مالي او هر دول همکاري وهڅوي،
 - د عمر او فرهنگي حساسیت د حل لپاره مناسبی لاري وتلوی او دا باوري کري، چي د بنوونی او روزني پروګرامونه د زده کوونکو د اړتیاوو او حقوقون درناؤی کوي په بېلګوکي د بنوونځي مهال وبش او د زده کوونکو له عمر سره سم داسي نصاب تدریس کېږي، چي د تولنی شرایط او وضعیت منعکس کري،
 - له تولنی، د پوهني له سيمه بیزو او ملي چارواکو سره اړیکي سائل ترڅو د تولنی د غرو او له تولنی څخه بهر د پلان جوروونکو ترمنځ اړیکي پیاوري او ټینګ کري،
 - دا باوري کري، هغه خلک چي باکيفته زده کري ته د خلکو د لاس رسی مسؤولیت لري هغوي خواب ويونکي دي،
 - د بنوونی او روزني د بهير خارنه وکري ترڅو باکيفته تدریس او زده کره باوري شي،
 - دا معلومات راتولول، چي څوک څنګه د زده کري په فرستونو او چارو کي ونده نه اخلي،
 - بنوونځي ته د تلو او راتلو پر مهال د زده کوونکو او کارکوونکو امنیت ته وده ورکول او هغوي له حملو سائل
 - دا باوري کول، چي د ناورین د خطر کموالی د بنوونی او روزني په وراندي کولو سره په پام کي نیول شوی دي،
 - د لازم روانی ملاتر باوري کول.
- (په دي اړه د تحلیل او شتنی د ۱ معیار ۳ لارښود یادداشت په ۳۷-۳۸ مخ و گوري)

.۴. د بنوونی او روزني سيمه بیز کاري پلان: د بنوونی او روزني سيمه بیز چارواکي، تولنی او د تولنونو بنوونیزی کمبئي باید د پلان جوروونی د مشارکتی پروسی له لاري په تولنیزه کچه د بنوونی او روزني فعالیتونه پلان او لوړېټونه په ګونه کري، په تولنیزه کچه د بنوونی او روزني جور شوی پلان باید د بنوونی او روزني د ملي پلان په رنا کي جور شي، که چېږي موجود وي. هغوي باید درسمی او غیر رسمي زده کرواقو د اړونده پروګرامونه د کیفیت د بنه کولو لپاره یو کاري چوکات رامنځ ته کري. دغه پلان باید د ناورین خپلی تولنی او خانګري دول د خپل شویو ډلو اړتیاوی، حقوق، اندېښتي او ارزښتونه منعکس کري .

- د بنوونی او روزني کاري پلان د بنوونی او روزني په دوام او پایبنت تینګار کوي. دا پلان بنائي دېږي موخي ولري، چي څینې بي دا دي :
- یو مشترک لید لوری تاکل، چي د بنوونی او روزني چاپېریال باید څنګه وي، دغه لورلید د فعالیتونه، شاخصونو، موخو او مهالوېش په توګه تشریح کوي.
 - له موجوده وضعیت سره سم او په خانګري دول د ناورین حساسیت، د ناورین د خطر کموالی په پام کي نیولو سره د نصاب تطبیقول.
 - د کارکوونکو د استخدام، خارني، روزني او د بنوونکو د معاش او مرستي لیاره د تګلاري جوړول او مثل،

- له تکلاري سره سم بشري حقوقنو ته لو مریتوب ورکول ترڅو تعییض کم او په دی هکله توں پوهه شي، چي بسونه او روزنه بايد موجوده، د تراسه کېدو ور، د تطبيق ور او د منلو وړ وي،
- د زده کوي لپاره د مناسب او خوندي چاپریال د برابرولو او هم له حملو څخه د بسونه او روزني د ساتني د لو مریتوبونو په اړه په ګډه موافقه او ټمنه کول،
- د ډوهني د هغه چارواکو او د بسونه او روزني د نور شریکانو تاکلي دندۍ او مسوولیتونه شرح کول، چي د قانون له مخي د بسونه او روزني د حق د ساتني مسوولیت پر غاره لري په دی دندو کي بنایي د سرجینو هڅول، د بسونه او روزني د بیخ بنلوو ساتنه او پراختيا او له بهرنیو مؤسیسو او له نور سکتورونو لکه: غذا، روغتیا، نظافت، تغذیه، او به او روغتیا ساتني سره همغري کول.

کاري پلاتونه باید د تولني له منظمي خارني او ارزوني سره یو ډول شي ترڅو د تولني پر اخ گلون فعال وسائل شي (په دی اړه د همغري ۱ معیار، په ۳۱-۳۴ مخ، د تحلیل او شتنی ۱ معیار، ۵ لارښود یادبنت په ۳۷-۳۸ مخ، د بسونکي او د بسونه او روزني نور کارکونکي ۲ معیار، په دی دندو کي بنایي د سرجینو هڅول، د بسونه او روزني د بیخ بنلوو ساتنه او ۹۸-۱۰۰ مخ، د بسونکي او روزني د پاليسی ۱ معیار، ۶ لارښود یادبنت په ۱۱۰ مخ او د سفیر د معیارونو په منشور کي د اوږو، دروغتیا ساتني او د نظافت وده، د خوارکي توکي خوندیتوب او تغذیه، او روغتیا چاري وکوري)

۵. د بسونه او روزني په فعالیتونو کي د ماشومانو او خواناتو ونده: ماشومان او خوانان حق لري، چي د هغه مسایلو په اړه پوهه شي، چي د هغوي ژوند متاثره کوي او هم باید د بسونه او روزني د سیستم د پراختیا او مدبریت په اړه معلومات تراسه کوي. دوي ته باید بلنه ورکړل شي ترڅو د داد، خوندیتوب او محبت په فضا کي په خبرو اترو کي برخه واخلي او د احترام او درناوي په سیوروکی ګټور (بالوک وکړي د ماشومانو او خواناتو د هغوي کولو لپاره، باید له ګلتوري اړخه مناسبی لاري چاري اختیار شي ترڅو هغوي خپل نظریات خرکند کري. د ساري په توګه له هنر، موزیک او درامي څخه کار واخیستل شي (په دی اړه د معلوماتو لپاره په ۱۰۷-۱۰۸ مخ د بسونه او روزني د پاليسی ۱ معیار، ۱ او ۶ لارښود یادبنت وکوري)

ماشومان او خوانان باید و روزل شي ترڅو له هغوي سره مرسته وشي، چي خپله احساساتي او تولنیزه هوساينه او هم خپله کورني، دکورني غږي او خپل همخلو په پام کي ونیسي. اکثرا ماشومان او خوانان په دی اړه دې ګټور او دقیق معلومات وراندي کوي، چي په بسونځي کي له بېرنې حالت وروسته څوک نه او هم له هغوي سره مرسته کوي، چي بسونځي ته حاضر شي. همدارنګه دوي کولای شي له خپل پې شي شویو او معیوب شویو همخلو سره بسونښز فرصت ته په لاس رسی کي مرسته وکړي. د ظرفیت په لورولو کي باید تینګار وشي، چي د ماشومانو او خواناتو مثبتی ورتیاوی پیاوړي شي لکه: بد سولی تامین او د شخزو او بحرانونو د لامل ریښي په ګوته کول او له منځه وړل. د ساري په توګه، ترپښې که ماشومانو او خواناتو سره مرسته کوي، چي د بسونه او روزني په چاپریال کي د ناوره کارونو او خورونو په اړه راپور ورکړي او د هغه مخنوی وکړي او د چاترمنځ روغه وکړي او یا شخړه حل کړي). همدارنګه لاندی ۷ لارښود یادبنت وکوري: لاس رسی او د زده کوي چاپریال ۲ معیار، ۶۷-۶۱ مخ او بسونکي او د بسونه او روزني نور کارکونکي ۳ معیار، ۵-۶ لارښود یادبنت په ۱۰۲ مخ)

د موادو د وپش او ياد سرپنه د جورولو په ځېر ځيني کارونه خوانانو ته دا فرصنټ ورکوي، چې د هغو فعالیتونو په پلانولو او عملی کولو کي ونده واخلي، چې د دوى د تولني لپاره مهم دی. دغه دول فرصنټونه خوانانو ته غوره بدیل دي، چې په جرمونو کي د ککربدو او يا له وسله والو سره د ډيو څای کېدو پرڅای دا کار وکړي، همدارنګه دا دول فرصنټ پېږي روانۍ ګټې هم لري او له تولني سره مرسته کوي، چې په پراخه کچه له ارونده خوانانو څخه د هغوي د کار مننه وکړي. د بشوونې او روزنې او په ځانګري دول د حرفوی او بدیل معیشت دټربنېنګونو په پلانولو، څارلو او ارزولو کي دخوانانو ګيون دا باوري، چې دغه پروګرامونه د هغوي موجوده او راتلونکي ارتباوې پوره کولاي شي. ځانګري هڅي به وشي ترڅو نجوني او خوانې بشئ تشویق شي، چې هغوي هم ګيون وکړي او دا ورته روښانه شي، چې دهغوي غور هم اور بدل کېږي، ځکه بشوونې او روزنې ته د هغوي لاسرسى او په دي برخه کي د هغوي ارتباوې د هغوي له نارینه هڅولو سره توپېر لري (له ناورین وروسته د اقتصادي حالت د عادي کېدو لپاره د سیپ شبکي SEEP Network د لو تر لیوه معیارونه، د دندو د پیدا کولو ارونده معیارونو او د شرکتوند جورولو معیارونو ته وکړي)

۶. **تولنیز تفتیش:** تولنیز تفتیش د تولني په کچه د بشوونې او روزنې د پروګرامونه ارزونه/ارزیابې ده. دغه اروزنې د لاندی موخو لپاره کارول کېږي:
 - د خلکو، مالي مرستو او هغو موادو مشخص کول، چې د ارونده پروګرام لپاره موجود دي،
 - د تشو او خلاوو په ګوته کول،
 - د پروګرام د اغېز خارنه.

بنایي په هر وخت کي دا ممکنه نه وي، چې د پروګرام په پېل او منځ کي تولنیز تفتیش ترسره شي. مګر په اوردمهاله شدیدو بحرانونو او ياد وضعیت د عادي کېدو په لومړيو کي تولنیز تفتیش کولاي شي، چې خلکو ته دا فرصنټ ورکړي، چې څيل تعليمي پروګرام په اغېزمن ډېر سره وڅاري او د دوى د حقوقنو پر وراندي سرځروني په نښه کړي. په تولنیز تفتیش کي ګډون کول د خوانو کسانو لپاره او په ځانګري ډول د هغو کسانو لپاره مناسب دي، چې هغوي په رسمي او يا غیر رسمي زده کرو کي شامل نه دي. دا دېره مهمه ده، چې د تولنیز تفتیش پایلې د تولني له تولو غړو او رونده چارواکو سره شریکي شي (د تحلیل او شننۍ ۴ معیار په ۴۸-۴۹ مخ کي وګورۍ)

۷. د ظرفیت لوړوالي (د وړتیاوو پیاوړتیا) د پوهې، وړتیا، مهارت او چلند پیاوړي کول ترڅو له خلکو او ټولنو سره د هځوی د موخو په ترلاسه کولو کي مرسته وشي. د خپلی شوی ټولني د ننه باید د بنوونې او روزنې د متخصصینو لکه بنوونکو، د بنوونې او روزنې نور کارکوونکو او د نصاب جوروونکو د معلومولو لپاره ټولې هڅي وشي ترڅو د پروګرامونو په پلانولو او پلي کولو کي تري کار واخیشتله شي. که چېري دېر تکه او ماهر متخصصین ته پیدا کېږي، يا خالک وړتیا نه لري او هغوي د بنوونې او روزنې د پروګرام له جوروولو سره لپوالتیا نه لري، په دي صورت کي د ټولني د غړو لپاره د ظرفیتونو د لوروولو پروګرامونه بشابې مناسب وي. ارزونه/ارزیابې باید د ټولني د نارینه او بشخینه ماشومانو، خوانانو او لویانو او څېل شویو دلو مختلف ظرفیتونه، اړتیاوې او همکارۍ او ارزوې. روزنیز پروګرامونه باید د ټولني د ظرفیت او وړتیا ارزونه/ارزیابې وکړي ترڅو د روزنې او د ظرفیت د لوروولو اړونده نوري اړتیاوې معلومې کړي او هم د هغو د لري کولو لاري چاري په گوته کړي. دغه دوی پروګرامونه باید د بنوونې او روزنې د پروګرام په اړه د ټولني د ملکیت احساس پیاوړي کړي او هم له نور سکتورونو سره د پوهنې د سکتور همغږي ته وده ورکړي.

د تولني ونده اخیستنه دویم معیار:

سرچینی

د زده کونکو له عمر سره سم د زده کرو د فرستونو په برابرولو کي د تولني سرچيني پېژند شوي، هخول شوي او کارول شوي دي

مهم کارونه (دا باید د لارښود یادداشتونو سره په گډه ولوستل شي)

- تولني، د بنووني او روزني کارکونکي او زده کونکي سيمه بيزى سرچيني په نښه کوي او هڅوي ترڅو باکېئنه زده کرو ته لاس رسى پیلورى کري (۱-۳ لارښود وګوري)
- د بنووني او روزني چارواکي، سيمه بيزى تولني او د بشر دوستي اداري موجوده مهارتونه او زده کري مشخصوي او په دي اساس د بنووني او روزني پروګرام طرح کوي ترڅو د موجوده له موجوده ظرفیتونو څخه په استفاده وشي (۴-۵ لارښود وګوري)
- ملي چارواکي، سيمه بيزى تولني او د بشر دوستي ارونده شريکان د تولني موجوده سرچيني کاري ترڅو داسي بنوونه او روزنه ترتیب، تطبيق او وراندي کري، چي د ناورین خطر او د شخرو اغېز راکمولی شي (۵ لارښود وګوري)

لارښود یادداشتونه

۱. د تولني سرچيني : دي سرچينو کي هغه بشري خواک، معنوی، ژبني، پولي او مادي سرچيني راخی، چي په تولنه کي موجودي دي. کله چي د بنووني او روزني پروګرام طرح او پلان کپري، سيمه بيزى موجوده سرچيني باید مشخصي او تحليل شي ترڅو دا په ګوته شي، چي دغه سرچيني تر خومره بریده په بنوونه او روزنه کي مرسته کولاي شي.

سيمه بيزى سرچيني د ملي چارواکو د قانوني مسوولیتونو خای نه شي نیولی. سيمه بيزى سرچيني کولاي شي د تدریس او زده کري کيفيت، لاس رسى او خونديتوب ته وده ورکري. د وختي ماشومتوب د پراختيابي مرکزونو، بنوونھيو او د زده کري د نور خلیونو د جورولو، سائلو او ترميمولو په برخه کي د مواد او یاد کار کونکو مرسته د بنووني او روزني د چاپيریال فزيکي همکاري کنل کپري. د امنيتي، احساساتي، فزيکي او تولنېزې هوسایاني په پراختيما کي برخه اخیستن د زده کونکو، بنوونکو، کارکونکو او د ماشومانو د اولیاواو رواني ملاتر کنل کپري. د بنوونکو د معاش او یا اجري لپاره د سرچينو هخول د بنوونکو تشويق کنل کپري. د سرچينو د هڅونې ثبت او راجستر باید د شفاقت او خواب ورکولو په موخه وسائل شي. خارنه باید دا باوري کري، چي له ماشومانو څخه د هغوي له توان څخه بهر کارونو یه ترسره کولو کي استفاده نه ده شوي (پدي اره همدارنګه د لاس رسى او ذده کري چاپيریال ۲ معیار ۶۷-۶۱ مخ، د زده کري چاپيریال او هغونه ته لاس رسى ۳ معیار، ۱-۴ لارښود یادداشتونه په ۶۸-۷۰ مخ او د بنووني او روزني پاليسى ۲ معیار، ۴ لارښود یادداشت په ۱۱۳ مخ وګوري)

۲. لاسرسی او امنیت (خوندیتوب) پیاویری کول: د پوهنی چارواکی، سیمه بیزی تولنی او د بشر دوستی اروند شریکی اداری باید د تولنی غری تشویق کری، چی خپل شوی ماشومان او خوانان معلوم او له هغوي سره مرسته وکري، چي بشونځي ته لار شي او په منظم ټول نور بشونیزو پروگرامونو ته مناسبې جامي ورکوي او یا بي سرپرسته بشخي او خوانان د بیوزله کورنبو ماشومانو ته مناسبې جامي ورکوي او یا بي سرپرسته ماشومانو ته خواره ورکوي. د تولنی غری باید د پوهنی له چارواکو سره یو خای کار وکري ترڅو دا باوري کري، چي د بشونځي، د ماشومتوب د لومری مرحلې ورکتونه او د زده کري نور خایونه د زده کونکو او خوانانو لپاره خوندی او محفوظ خایونه دي. هغوي کولاي شي د لپري پرتو سيمو لپاره بشونځيو ته ډاډمن لاس رسی او ترانسپورتي خدمات برابر کري او له هغوي سره مرسته وکري. فزيکي خنډونه باید له منځه لار شي ترڅو معیوب ماشومان په اسانۍ سره بشونځي ته حاضر شي بشخي کولاي شي د تولنی مرستيالي په توګه کار وکري يا له اذيت او څورولو څخه دنجونو او معیوبینو په ساتلو سره په بشونځيو کي د هغوي اشتراك دېر کري. که چېري خوانان د فرنګي او یا امنیتی دلايلو له کبله نه شي کولاي، چي له لوړ ماشومانو سره په توګي کي کېښي، له دوی څخه باید تولنه ملاتر وکري او د هغوي لپاره د غير رسمي زده کرو پروگرام طرح کري، لکه جوره يې زده کړه، تخنيکي او حرفوي زده کړه او تربنېنګ او یاد کوچيني کار او بار یه اړه روزنېز پروگرام د تولنی له سرچینو څخه باید کار واخیستن شي ترڅو د ناورین د خطر د کموالی او د تولنی لخوا د فعالیتونو لپاره د چمتوالي په اړه معلومات جور، ترتیب او شریک کري (همدارنګه لاندي ۵ لارښود یادداشت وکوري، د زده کري چاپریال او هغوره ته لاس رسی ۲ - ۳ - ۷۲-۶۱ معيارونه په ۲-۳ مخ او له ناورین وروسته د اقتصادي حالت د عادي کېډو د سېپ شبکي SEEP Network د لړ تر لړه معيارونه، د دندو د پیدا کولو اړوندې معيارونو او د شرکتوند جورولو معيارونو ته وکوري)

۳. د اوږد مهاله د ظرفیت لوړوالی: د بشونې او روزنې کارکونکي او تولنی باید د اوږد موډي لپاره د رول او مسوولیتونو یه اړه په تربنېنګونکي برخه واخلي. کېډاي شي دا تربنېنګونه د سرچینو د هڅولو، اداره کولو، د اساتېباوو په ساتلو، د معیوبیت په اړه پوهاوی او د ډانګر و پروگرامونو په اړه وي ترڅو د ماشومانو او خوانانو ګلون باوري کري.

۴. د تولنی مرسته او ونډه په رسمي ډول پېژندل: هر ډول پلان جورول، پروگرام جورول او راپور جورول باید د تولنی د همکاري په اړه معلومات ولري. د بشونې او روزنې د بیا رغونې په برخه کي د تولنی همکاري بنائي فزيکي وي لکه د ودانۍ د رغولو مواد بنائي دغه مواد کيفي وي یاني اندازه کول او شمېرل بې ګران وي، لکه سیمه بیز مهارتونه د تولنی دېره همکاري په دې مانا ده، چې دوی د پروگرام د ملکیت حس لري او مرسته کوي، چي اوږدمهاله مرسته وکري. مګر، بهرنې مرستي باید د تولنی په دې ډول همکاري توکي ونه کري. د بشونې او روزنې قانوني مسوولیت د ملي چارواکو پر غاره دی.

په جوره بي بنوونه او روزنه کي د خوانانو گدون، د تولني هخول او د تولني بر اختياري فعالیتونه باید لا تشویق او په رسیت و پیژنل شي. د اړتیاواو د ارزونی او دپروګرام د طرح په مرحله کي د خوانانو مرسته خانګری اهمیت لري.

۵. سیمه بیز ډرفیت د ناورین د خطر د کېښ او شخرو د اندازی د کموالی په موخه د بنوونی او روزنی د پروګرامونو جوروں، عبارول او عملی کول باید د محلی تګلارو او ورتیاواو په اساس پېل شي او مثبتی سیمه بیزی ورتیاواي پیاوړي کړي.

په تولنه کي د بېلاېلو دلو لخوا غیر مساوی لاس رسی او گدون بنابي د بنوونی او روزنی په پروګرام اغېز وکړي او بنابي محرومیت او وېش لا دېر کړي. د بنوونی او روزنی پلاټونه یا پروګرامونه باید د اسی نه شي، چې یوازی د هفو خلکو په ګته تمام شي، چې هفوی په کي ونده اخلي او د هفو خلکو په تلوان طرح شي، چې هفوی همکاري نه شي کولای هفه خلک، چې همکاري نه کوي، باید له هفوی سره تبعیض ونه شي (تحلیل او شننی ۱ معیار، ۳ لارښود پادښت په ۳ مخ او د بنوونی او روزنی د پالیسی ۱ معیار، ۶ لارښود پادښت په ۳۸-۴۷ مخ وګوري)

د بنووني او روزني لپاره د همغري ميکانيزم عملی کېري او له هغه شريکو لوريو سره مرسته کوي، چي باکيفيته زده کري ته د لاس رسی او دوام د باوري کولو لپاره کار کوي

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یاددېښتونو سره په کډه ولوستل شي)
- د بنووني او روزني هغه چارواکي، چي د بنووني او روزني د حق د پوره کولو لپاره کار کوي، باید د بنووني او روزني په مرستو کي درهبری رول ولوبي او د بنووني او روزني له ارونده نور شريکو ادارو سره په همغري کي ونهه واخلي (1 لارښود یاددېښت وگوري)
- د ګډو ادارو د همغري کمبېه د اړتیاوو ارزول، پلان جوروں، د معلوماتو اداره کول، د سره چېنۍ هڅول، د ظرفېټونو پیاوړتیا او د حمایت چاري همغري او رهبری کول په فعل دول سره ترسه کوي (1 لارښود یاددېښت وگوري)
- د همغري په فعالیتونو کي یو لړ سوبي او بېلاپېل ډول زده کري په پام کي نیوں کېري (1 لارښود یاددېښت وگوري).
- د بنووني او روزني چارواکي، مرستدویه اداري، د ملګرو ملتونو اداري، نا دولتي اداري، تولنۍ او نوري شريکي اداري د بنووني او روزني د فعالیتونو د ملاتري په موهه، په خپل وخت، شفاف، مساوي او منظم ملي سیستم کاروی (2 لارښود یاددېښت وگوري)
- د مرستو د پلانلو او همغري کولو په اړه د معلوماتو د شريکولو شفاف ميکانيزم د همغري له کمبېي او د همغري له ارونده ډلو سره دي (3-4 لارښود یاددېښت وگوري)
- ګډي او مشترکي ارزوني ترسه کېري ترڅو د بنووني او روزني په فعالیتونو کي ورتیاوي او تشې په ګوته کري (4 لارښود یاددېښت وگوري)
- ټول ارونده شريک لوري د کييفت، شفافيت، مسؤوليت او خواب ويلو اصولو ته ژمن او وقادار دی ترڅو پالېي ترلاسه شي (5-6 لارښود یاددېښت وگوري)

لارښود یاددېښتونه

1. د ګډو ادارو د همغري کمبېه، چي د بنووني او روزني فعالیتونه همغري کوي، باید پراخ استازېټوب و لري. د بنووني او روزني ملي چارواکي باید د مشرتابه رول ولوبي ملګر لازمه ده، چي د سيمه ېیزو چارواکو او ډلو استازېټوب هم په مناسب دول سره وشي. که چېري د پوهني چارواکي دغه ظرفېت او مشروعيت ونه لري، د مشرتابه رول باید دي موافقې په اساس نور ته ورکړل شي. د بنووني او روزني د همغري موجوده ګروپ باید دغه مسؤوليت پر غاره واخلي يا که چېري د سازمانونو د ګډو دايمي کمبېو IASC ګروبي سیستم فعل وي باید د پوهني یو کلستېر را منځ ته شي. ملګر د پوهني ارونده یو چارواکي باید تل د پرېکرو په کولو کي موجود وي. بشائي د ناورین له شکل او وضعیت سره سم په ملي او سيمه ېیزو کچه د همغري ګروپونو جورولو ته اړنیا وي. د کمبېي د غزو روں او مسؤوليت باید د دندو په لایه کي ترتیب شي (د بنووني او روزني د پالیسي 2 معيار، 3-4 لارښود یاددېښت په 113 مخ وگوري)

د همغري په فعالیتونو کي باید د بنوونی او روزنی تولي سویی او د ماشومتوب د لومری مرحلی او ابتدایه مرحلی، منحنی، غیر رسمي، تختنکی، حرفوی، لورو زده کرو او د لویانو د زده کرو په شمول تول دلوونه په پام کی ونیول شي.

۲. د سرچینو برابرول او هڅول : په بېرنی حالت کي د حالت تر عادي کېدو پوري په خپل وخت او بریالیتوب سره د بنوونی او روزنی د باکیفیته پروگرام پلي کول د پام ور مالي لکبسته ارتیا لري. تولي ممکنه هڅه باید وشي ترڅو د مالی ملاتر د ترلاسه کولو لپاره هر ارځیزی، شفافی او د منظمي تکلاري د جورو لو لپاره هر ارځیزی هڅي وشي، د ملګرو ملنو د عاجلی او د غوبښتو د مشترکو هڅو له لاري په شدید بېرنی حالت کي، د ملګرو ملنو د بېرنیو مرستو د صندوق او د بېرنی حالت نور وجهی صندوقنه بنایي له بنوونی او روزنی سره مرسته وکړي. سرچینو ته باید د سیمه بېزو چارواکو د لاس رسی اسانټا باید برابره شي.

د بېرنی حالت مالي مدبریت باید د کار دملي او سیمه بېز مارکیت وضعیت او رواج په پام کي ونیسي او داسي مخکنی تربیات ونه نیسي، چې بیا بی پرمخ ورل ګران وي. د منابعو تخصیص باید سیاسی تحمل او یه خانګري دول د شخزو وضعیت په پام کي ولري ترڅو د ناسم و پش مخنیوی وشي د بنوونکو او بنوونکو او روزنی د نور کارکوونکو او هم د بنوونی او روزنی د لکبستونو او فيسونو لپاره منظمه او همغري شوي پالیسي ته ارتیا ده د بېرنی حالت مالي مدبریت باید له اور دمهاله تربیاتو سره همغري ولري (د ساري په دول: ګن ارځیزه مرستندویه صندوق او یا پراختیابی مرستندویان لکه کوه او مشترکه مالي مرسته يا ملي تمویل) د خصوصی سکتور مرسته هم باید را پیدا شي په خانګري دول د تختنکی او حرفوی زده کرو او هم د تربیننګونو لپاره لاس رسی او ذده کړي چاپېریال ۲ معیار، ۸ لارښود یادېښت په ۶۵ مخ، بنوونکي او د بنوونکي او روزنی د نور کارکوونکي ۲ معیار، ۲ لارښود یادېښت په ۹۹ مخ، د شووی او روزنبد پالیسي ۲ معیار، ۴ لارښود یادېښت په ۱۱۳ مخ د بنوونکو د معاش په اړه د INEE لارښود یادېښتنه او د بنوونکي او روزنی د بهرنی مالي بودجي په اړه د INEE لارښود، چې د INEE په www.ineesite.org/toolkit پته کي شته او هم له ناورین وروسته د اقتصادي حالت د عادي کېدو لپاره د SEEP شبکي د لبر تر لړه معیارونو، د مالي خدمتونو ۵ معیار: همغري او شفافت سرلیک ته وکړي)

۳. د معلوماتو او د پوهی په مدبریت کي لاندی تکي راخی:

- د ارتیالوو ارزونه/ارزیابی ، ظرفیتونه او پوبنښ،
- د معلوماتو راتلول، زېرممه کول، تحمل او تجزیه کول او شریکول،
- څارنه او ارزونه/ارزیابی ،
- ترلاسه شوي درسوونه او په راتلونکو فعالیتونو کي د هغو کارول.

د ملي سیستمونو د تکرار پر خای د معلوماتو او علم د مدپریت مؤثر سیستمونه جورول او د هغو اړوند شریکانو پیاوړي کول اړین دي، چې د ماشوماتو د ساتنۍ، روانی ملاتر، سرپناه، او بوا او روغټیا ساتنۍ، روغټیا او بیا رغونې ټلو لپاره کار کوي . د معلوماتو او د علم د مدپریت سیستمونو ملکیت یايد په اورد مهاله توګه له ملي او سیمه بیزو چارواکو سره وي (په دي اړه د تحلیل او شتنی ۱ معيار، ۶ لارښود یادبنت په ۳۹ مخ کي، د تحلیل او شتنی ۲ معيار، ۶ لارښود یادبنت په ۴۳ مخ کي، د تحلیل او شتنی ۳ معيار، ۲ لارښود یادبنت په ۱۱۰ مخ کي . د بشونکو مخ کي، د بشونکو او روزنې پالیسي ۱ معيار، ۵ لارښود یادبنت په ۴۷-۴۶ د معاش په اړه او د بشونکو او روزنې د بهرنې ملي په د له ناورین وروسته د اقتصادي حالت د عادي کېدو لپاره د SEEP شبکي د لړ تر لړه معيارونو، ۶ عمومي معيار بدېږي ستری اغېزې لپاره د همغريو هڅو سرليک وګوري)

۴. ګډه او مشترکه ارزونه/ارزیابي : ډډي لپاره، چې د بشونکو او روزنې په فعالیتونو کي تشي او ظرفیتونه په ګوته شي لازمه ده، چې د بشونکو او روزنې د نړیوال ګروپ د بشونکو او روزنې د اړتیاواو د ګډي ارزونې توکي او با هم د اړتیاواو د ارزونې داسې توکي وکارول شي، چې له چخوا نه پري موافقه شوي وي . د اړوندنه توکو او موادو ځخه د استفادې لپاره یايد ډډتولائي او د احتمالي فعالیتونه په پلانونو کي شامل شي . که چېږي فردې شریکان ارزونې ترسره کوي، دوى یايد د خپلي ارزونې پايلې د پوهنې له چارواکو او د همغري او تنظيم له پراخ ګروپ سره شریکي ګري ترڅو موجوده فعالیتونه وده وکري په خينو هپوادونو کي د ګنو سکتورونو چنکه ارزونه/ارزیابي ترسره کېږي، چې په هغو کي د بشونکو او روزنې په اړه پوښتني شاملې دي او د بېړنې حالت په ۴۸ ساعتونو کي ترسره کېږي . که چېږي داسې ارزونه/ارزیابي ترسره کېږي، په دي کي د نور سکتورونو لکه: روغټیا، اوږه او روغټیا ساتنه او سرپناه سره همغري لازمه ده (همدارنګه د شتنی او تحلیل ۱ معيار، ۱-۸ لارښود یادبنتونه په ۳۴-۳۵ مخ کي وګوري)

۵. مسؤولیت درک کول او خواب ویل : بنائي فردې شریک لوري خپل تعهدات ولري، مګر ټول یايد د همغري او همکاري په کولو او د معلوماتو په شریکولو کي خواب ویونکي و اوسي په دي مانا، چې د معلوماتو په تولولو کي او په کارولو کي شفاف و اوسي ترڅو شفاف پلان جور شي . که چېږي د بشونکو او روزنې په برخه کي دېره تشه وي، د سازمانونو ګډي دائمي ګډتې د بشونکو او روزنې ګلسټر او یا بل کاري ګروپ مسؤولیت لري، چې دنشو او خلاوو په نښه کول باوري ګري ترڅو اساسې اړتیاواي تر پوښن لاندي راشي په منظم او همغري دول سره د خارني او ارزونې ترسره کول کولاي شي، چې په آزادانه توګه د بشونکو او روزنې په برخه کي د ترلاسه شویو پايلو په شریکولو سره اغېزمن شویو خلکو ته خواب وویلى شي . همدارنګه د اساسې اړتیاواو په ګوته کولو سره د INEE معيارونو په پلي ګډو او د بشردوستي د اصولو په مراعاتولو کي مرسته وکري . د بشري حقوقو ملي اداري یايد د خپل هپواد له هغو چارواکو سره مرسته وکري او د هغوي فعالیتونه وڅاري، چې د اغېزمن شویو خلکو د بشونکو او روزنې د حق په پوره کولو بوخت وي (د بشونکو او روزنې پالیسي ۲ معيار، ۵ لارښود یادبنت ته په ۱۱۴ مخ وګوري)

۶. پایله لرونکی تګلاره: په دی مانا چې ټول اړونده شریکان فعالیت کوي ترڅو دا باوري کري، چي د بنوونې او روزنې فعالیتونه په منظم ډول ترسره کېږي او تاکل شوي پایلې تري ترلاسه کېږي یه منظم، همغردي او دوامدار ډول سره د بنوونې او روزنې د فعالیتونو ځارنه او ارزونه/ارزیابی دا فرصت برابروي، چې تشه او خلا ژر په ګونه او د هغه د ډکولو لپاره کار وشي (د تحلیل او شتنی ۳-۴ معیار ته په ۴۵-۴۹ مخ وګوري)

تحاليل او شنني لومرى معيار:

لومرى ارزونه

په خپل وخت او مخلصانه، شفاف او مشاركتي دول سره د بيرني حالت د بنووني او روزني
ارزونه/ارزيابي ترسره کول

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو سره په ګډه ولوستل شي)
 - د هېواد د امنيت او سولي په پام کي نیلو سره څومره چي ژر کېري د بنووني او روزني چېکه او مقدماتي ارزونه/ارزيابي ترسره کول (۱ لارښود یادېښت وګوري)
 - په ارزوني سره نا جمع شوي معلومات چي تولپري د بنووني او روزني په اړه سيمه بيز افکار، د بنووني او روزني په برخه کي موجوده خنډونه، د بنووني او روزني اساسی اړتیاوی او فعالیتونه په ګوته کوي (۲ لارښود یادېښت وګوري)
 - له بيرني حالت څخه مخکي او د بيرني حالت په اوردو کي د بنووني او روزني په اړه سيمه بيز طرفېتونه، سرچیني او ستراتېزی په ګوته کول (۲-۵ لارښود یادېښت وګوري)
 - د موجوده وضعت تحلیلول ترڅو باوري شي د بنووني او روزني خوابي فعلیت درامنځ ته شویو خطرونو او شخرو سره مناسب او حساس دي او له هغو سره اړخ لګوي (۳ لارښود یادېښت وګوري)
 - د معلوماتو د راتلوا په طرح کولو او راتلوا کي د اغېزمن شوي سيمي استازی موجود دي (۴،۵،۳،۲، او ۸،۷ لارښود یادېښت وګوري)
 - د کلیدي شريکانو په ګکون او مرسته د شووني او روزني د بېلاښ سویو او دولونو د اړتیاوو او سرچینو په اړه هر اړخیزه ارزونه/ارزيابي ترسره کول (۶-۷ لارښود یادېښت وګوري)
 - د ګکو ادارو د همغرۍ ګروپ له نور سکترو او اړونده شريکانو سره ارزونه/ارزيابي همغردي کوي ترڅو د عيني کارونو ترسره کول تکرار نه شي (۶ او ۸ لارښود یادېښت وګوري)

لارښود یادېښتونه

۱. د لومرى ارزنى د وخت تاکل: د ارزوني د وخت په تاکلوا کي باید د ارزوني د تیم او هم د اغېزمن شویو وګرو امنيت او خوندېټوب په پام کي ونیول شي. ارزونه/ارزيابي باید له بيرني حالت په راتلوا سره دېر ژر تر سره او د بنووني او روزني د تولو دولونو او هم د امكان په صورت کي د اغېزمن شویو خایونو هره برخه و اړزوی له لومرى ارزوني وروسته باید اړونده معلومات باید د خارنۍ او ارزوني له لاري په منظم دول سره تجدید او نوي شي په دي کي د پروګرام د لاس ته راړونو، ستونزو او ناحل شویو ستونزو اړونده معلوماتو تازه کول شامل دي. که چېږي عمومي ارزونه/ارزيابي ژر تر ژره نه شي تر سره کېدلۍ، امکان لري، چې د خینو برخو معلومات را تول او د هغو په اسان کار پیل شي.

۲. ارزونه/ارزيابي: باید اړونده نا غوند شوي معلومات راتلوا کړي ترڅو د بنووني او روزني فعالیت معلوم او د شخري او ناورین دوامدار خطر په ګوته شي. د (ناغوند) شویو معلوماتو مانا دا ده، چې د هري برخې معلومات سره جلا دي او په دي حالت کي د جنس او عمر په

اساس تحلیل شوي دي. دېپا او معلومات د اغېز من شوېو دلو د بنووني او روزني د حق د پوره کولو په برخه کي موجوده ظرفیتونه، سرچینې، زيانونه، تشي او خلاوي او گواښونه مشخص او په گوته کوي. ارينه ده، چي په بېرىنى حالت کي د بنووني او روزني د خدمتوند و وړاندي کوونکو لخوا ارزوني او ساحي ته په منظم دول سره تک ترسره شي ترڅو بېخایه لګښت ونه شي او د اغېز من شوېو وګرو ورته ارزونه/ارزیابي څو خله تکرار نه شي (د تولنى ونده اخيستنه ۲۰۲۸-۳۱ مخ کي او د همغري معیار په ۳۴-۳۱ مخ کي وګوري).

په ارزونه/ارزیابي کي باید د معلوماتو له دېرو سرچینو څخه کار واخیستن شي. د معلوماتو د راتولولو لوړۍ پراو باید تر دی پوری محدود وي، چي د خلاوو او تشو د ګولولو لپاره څه په کار دي او د بنووني او روزني اروونده شريکانو ته ارېښناکي پربکري ور په گوته کري. یه کوم خاي کي چي لاس رسی محدود وي، کېدای شي، چي د معلوماتو دراتولولو لپاره له نور لارو کار واخیستن شي. په دی کي له سيمه يېزو مشرانو سره اريکي نیول، د تولنى اريکي او په نور سکتورونو کي د راتولو شوېو معلومات او پا هم له ناورین څخه مخکي د راتولو شوېو معلوماتو کارول شامل دي. له ناورین څخه مخکي راتول شوېي معلومات دا فرصت برآبروي، چي پخوانۍ حالت له بېرىنى حالت سره پرته کرای شي.

د معلوماتو دراتولو مواد باید د ھېواد په کچه معیاري شي ترڅو د پروژو همغري کول اسانه او له خلکو څخه د معلوماتو د غوشتنو اندازه را لېر کري. د امكان په صورت کي لازمه ده، چي له بېرىنى حالت څخه مخکي د ارزوني مواد جور او د اروونده شريکانو لخوا پري موافقه وشي. دغه مواد باید د هغو اضافي معلوماتو دراتولولو خاي ولري، چي د سيمه يېزو فعالیت لرونکو لخوا مهم ګنل کيري.

د ارزونې په ټېم کي باید د اغېز من شوېو تولنو غري شتون ولري. په دی غرو کي باید نارينه او بشخینه میزان برابر وي ترڅو د نارينه او بشخینه زده کوونکو، بنوونکو او د بنوونکو او روزني د نور کارکونکو، د مشامونتو د والدینو او ساتونکو د تجربو، ارتیاوو، اندېښتو او ظرفیتونه په اره په بنه او اغېز من دول سره معلومات راتول شي.

- د خلکو د درناوي او تعصب نه کولو د اصولو په پام کي نیولو سره باید له ارزونې څخه ملاتر وشي. د معلوماتو د حساسیت او یا د معلوماتو دراتولولو په پروسه کي د ګډون له کبله بنائي د معلوماتو راتولول خالک له ګواښ سره مخ کري (لاندي ۵ لارښود هم وګوري).
 - د معلوماتو راتولوونکي مسؤولیت لري، چي د معلوماتو دراتولولو د پروسی د ګډونوالو ساتنه وکري او هغوي له لاندي تکو څخه خبر کري :
 - د معلوماتو دراتولولو موهه
 - دا حق لرل، چي د معلوماتو دراتولو په پروسه کي ګډون نه کول د هغوي حق دي يا هر وخت کولای شي، چي له کومي اندېښتني پرته د معلوماتو له راتولو څخه لاس واخلي
 - دا حق لرل، چي معلومات به محرم او بي نومه وي
- (د تحلیل او شنني ۴ معیار، ۲ لارښود یادداښت ته په ۴۹-۴۸ مخ کي وګوري)

۳. د وضیعت تحلیل او تجزیه بد ناورین د خطر او د شخړی تحلیل دا باوري کوي چي د بشونوني او روزنې فعالیت د ناورین او شخړي له وضیعت سره سم او له هغو سره ارڅ لکوي.

د خطر په تحلیل کي دروغتیا، امنیت او خوندیتوب په خبر تولي هغه برخی شاملی دی، چي به زده کوونکو اغېز لري په دی سره به دا باوري شي، چي بشونونه او روزنه د خطر عامل نه بلکي یوه حمایه کوونکي وسیله ده د خطرنو په تحلیل کي هغه ګواښونه ارزول کېږي، چي بشونوني او روزنې ته متوجه وي چي بشانۍ په لاندې دول وي:

- بې امنیتی، کمزوري حکومتداري او ادارې فساد
- د عامه روغتیا اندېښتني لکه د ساري نارو غيو پراخوالی
- نور تولنیز، اقتصادي، فزيکي او محبيطي عوامل او صنعتي خطرونه لکه د زهرجن ګاز خوشی کېدل او د کېډیاوې موادو وتل.
- جنس، عمر معیوبیت، مليت ته متوجه ګواښونه او د وضیعت نور عوامل

د شخړو تحلیل د سختي شخړي خطر ارزوي او هڅه کوي، چي دا باوري کري، چي د بشونوني او روزنې فعالیت نا برابري او بي انصافي يا شخړي نه ببروي دا موضوع په دواړو د شخړو او ناورین په حالت کي ضروري ده د شخړو تحلیل د لاندې تکو په اړه پښتنې مطرح کوي:

- هغه کسان، چي په مستقيم او غير مستقيم دول په شخړو کي دخیل دي له شخړو خڅه اغېزمن او یا د اغېزمندې لو ګواښ سره منځ دي،
- د پېښ شوی او یا پېښډونکي شخړي لاملونه او هغه عوامل، چي د شکایتونو په رامنځ ته کولو کي ونډه لري،
- د بشونوني او روزنې د شريکانو په شمول د ارونده لوريو ترمنځ تقاهم او د شخړو لاملونه.

د شخړو د خینو ټاکلو سيمو او یا هپوادونو تحلیل اکثرا د خپرنيزو ادارو لخوا تر سره کېږي. دغه تحلیلونه باید د بشونوني او روزنې له لورلید څخه په پام کي ونیول شي. که چېږي موجوده تحلیلونه او شنني د ترلاسه کېدو او یا استفاده ورنه وي، بشانۍ په اغېزمنو شویو سيمو کي د ورکشانپ (څېرنګوندي) او یا د مطالعې له لاري د شخړو ارزونه/ ارزیابې وشي. د بشونوني او روزنې ارونده شريکي خواوي د غوره اداور ملاتر وکري، چي د بشونوني او روزنې د خانګړو معلوماتو په شمول د شخړو تحلیل او شننه وکري او د خپل تحلیل لاس ته راونې له تولو مينه والو سره شريکي کري.

د خطر تحلیل د طبیعي خطرونو او د انسانانو لخوا درامنځ ته شویو ګواښونو او شخړو د مدپریت لپاره انکلې تکلاري وړاندېزوی. په دی تکلارو کي بشانۍ د خطرونو د مخنېوي، کموالي، هغه ته د چمتووالې، د څواب ویلو، رغلونې او بیا جیرولو په اړه وړاندېزونه راغلي وي. د ساري په توګه، کېډاۍ شي له بشونځيو او د زده کري له خایونو څخه وغوشتل شي، چي احتمالي او امنیتی پلان ولري ترڅو د بېرنې حالت مخنېوي وکري، کموالي پکي راولي او څواب ورته ووایي. هغوي باید د خطرونو نقشه ولري، چي په هغه کي پېښډونکي تهدیدونه په نېښه او هغه عوامل ذکر کري، چي زده کوونکو زیانمن او متاثر کوي.

د تولني د توانايي او له خطر سره د مقامت هخي او موجوده ظرفيتونه او ورتياوي د خطر تحليل او تجزيه په بشپرولو کي مرسته کوي. که مکنه وي، له بيرني حالت خخه مخکي او وروسته د ناورين د کموالي، هغه ته د چمتووالی او بيا رغونېته دي راکرخېدو لپاره د پوهې، مهارتونو او ورتياوو ارزول او پياوری کول بايد بيرني حالت د چمتووالی او دهغه د کموالي د فعالیتونو له لاري ترسره شي (همدارنگه کولای شئ د تولني ونده اخیسته ۱ معیار، ۱-۴ لارښود يادېښت په ۲۲-۲۵ مخ کي، د تولني ونده اخیسته ۲ معیار، ۵ لارښود يادېښت په ۳۰ مخ کي، د لاس رسی او نده کري چاپيریال ۲ معیار، ۱۱ لارښود يادېښت په ۶۶-۶۷ مخ کي، د لوست ورکولو او زده کري کولو ۲ معیار، ۶ لارښود يادېښت په ۸۶ مخ، د بنوونې او روزني پاليسى ۱ معیار، ۲ او ۴ لارښود يادېښت په ۱۰۸-۱۱۰ مخ کي او د بنوونې او روزني پاليسى ۲ معیار، ۳ او ۵ لارښود يادېښت په ۱۱۴-۱۱۳ مخ کي وکړي).

۴. د معلوماتو اعتبار او د معلوماتو د تحليل مېټود: د معلوماتو تحليل بايد لاندي تکي په واضح

دول سره روښانه کړي:

- شاخصونه،

- د معلوماتو سرچېنۍ،

- د معلوماتو دراټولو مېټدونه،

- د معلوماتو راټولونکي،

- د معلوماتو د تحليل او شنني تګلاره.

که چېري د معلوماتو دراټولونکو لپاره امنېتي ګواښ موجود وي، په دي صورت کي بايد د معلوماتو دراټولونکو د نومونو د یادولو پرځای د ادارو نومونه یاد شې. د معلوماتو د راټولولو محدودیت او هغه تحليل يادېښت شي، چې بشایي د معلوماتو د پایلو اعتبار او یا له نور حالاتو سره د هغه تراو اغږمن کوي. د ساري په توګه، که چېري کومه اداره وغواړي، چې د زیاتو سرچېنۍ د تخصیص لپاره او یا هم له ملامتی خخه د خان خلاصولو لپاره د شاملو شوېو زده کوونکو او حاضرو زده کوونکو ارقام او شمېری لورې وښې بشایي په دي سره د معلوماتو اعتبار ته زیان ورسېږي. که چېري کومي خانګړي دلي او خېنې برخې د پروګرامونو او یا د څارنې له سیستم خخه بهر پاتي شي، هغه بايد يادېښت شي.

د تبعیض دمخنیوی لپاره، بايد له دېرو سرچېنۍ خخه معلومات ترلاسه او بيا سره پرتلې شي. دا کار د معلوماتو اعتبار لورو وي. د معلوماتو له نهایي کولو مخکي بايد د بشخینه او نارینه ماشومانو او خوانانو یه شمول له اغږمن شوېو دلو سره سلا مشوره وشي. بدی لپاره، چې بشري مرستي د بېرونېو خلکو په فکر او رايه ور اندي نه شي لازمه ده، چې د سیمه بیزې انګیرنې او تجربې د معلوماتو د تحليل اساس وګرځي (د بنوونې او روزني پاليسى ۱ معیار، ۴ لارښود يادېښت په ۱۰۹-۱۱۰ مخ وکړي)

۵. په ارزونه/ارزیابی کي ګډون ډد اړتیاوو په ارزونه/ارزیابی کي باید د پوهنې چارواکۍ او خلکو او خپل شوېو ډلو استازی شامل وي. د معلوماتو دراټولولو، تحلیلولو، اداره کولو او وېشلو په پروسه کي ددي خلکو ګډون بنایي د شرایطو د خراړوالي له کبله د ارزونې په لومړيو کي محدود وي. خو ګله چې وضعیت عادي کېږي د هغۇنې ونډه باید بېړه شي. په ارزونه/ارزیابی کي باید د تولني په تولو ژبود خبرو کولو فرستت برابر شي اوکه امکان ولري له اشارو ژبود هم کار واخیستل شي (همدارنګه د بنوونې او روزنې پالیسي ۱ معیار، ۴ لارښود یادداشت په ۱۰۹-۱۱۰ مخ کي وګوري).

۶. د بنوونې او روزنې او د نور سکتورنو ترمنځ همکاري: د ارزونو په کیفیت، هر اړخیزوالي او ګټورتوب کولو او یاد ارزونه ده. د بنوونې او روزنې اړخیزوالي همکاري باید د ګډي ارزونې په ترسره کولو او یاد ارزونې په همغږي کولو د اړتیاوو ارزونه/ارزیابي له نور سره همغږي او شريکه کړي ترڅو د نور ادارو لخوا هم ورته ارزونه/ارزیابي ترسره نه شي په ګډه او همغږي سره ترسره شوي ارزونه/ارزیابي د بېرنېو مرستو اغږز پیلوری کوي او منظم فعالیت ته لار هوارو ډي. همدارنګه د معلوماتو په شريکولو سره د بشردوستي اړونده شريکو ادارو مسؤولیت او خواب ویلولو ته وده ورکوي. (همدارنګه په ۳۳ مخ کي د همغږي معیار، ۴ لارښود یادداشت ته وګوري)

د بنوونې او رونې سکتور باید له نور سکتورنو سره په ګډه کار وکړي ترڅو د بنوونې او روزنې مرستي له ګواښونو، خطرنو او موجوده اسانټیاوو سره سفی ترسره کړي. بنایي دوی له لاندی برخو سره کار وکړي:

- د روغتیا له سکتور سره ترڅو د ساري نارو غیو د ګواښونو اړونده معلومات ترلاسه کړي او هم دروغتیا په برخه کي د موجوده اساسی اسانټیاوو، جنسی او نسایي ولا دي خدماتو، د ایچ آي وي د مخنیوی، علاج او پالنۍ او ملاتر په اړه معلومات ترلاسه کړي،
- د حمایت او ساتني له برخی سره ترڅو د تولني د ننه د جندر، جنسی تاو ترڅوالي، یتیمانو او نور خپل شوېو وګرو، هم د بنوونې او روزنې په مخکي د خندونو او موجوده تولنېزو او روانې خدماتو په اړه خبر شي،
- د تغذیي سکتور ترڅو د بنوونځی په کچه، د تولني په کچه او نور برخو کي د تغذیي په اړه خبر شي،
- د سرپناه او کیمپ سکتور مدیریت ترڅو خوندي او مناسب خایونه پیدا کړي، بنوونېزو او تفرحي اسانټیاوو ته لاس رسې رامنځ ته کړي او د بنوونځیو لپاره غذایي او نور توکي برابر کړي،
- د اوبيو او روغتیا ساتني له سکتور سره همغږي ترڅو دا باوري کړي، چې د زدہ کړي په خایونو کي د ډاډ ور اوبيه او مناسبه روغتیا ساتنه شتون لري،
- د داکارتو او لوچستیک له سکتور سره ګډ کار ترڅو بنوونځیو ته کتابونه او نور اړونده توکي برابر او چمتو کړي.

(همدارنګه په ۳۳-۳۱ مخ کي د همغږي ۱ معیار، ۱-۳ لارښود یادداشت او په ۱۱۲ مخ کي د بنوونې او روزنې پالیسي ۲ معیار، ۲ لارښود یادداشت وګوري).

٧. سnoonه او روزنه او روانی ارتیاوی بد بنوونی او روزنی او روانی ارتیاوو په اره نا غوند شوي معلومات او سرچیني باید د ارتیاوو په عمومي ارزونه/ارزیابي کي ترسره شي. د ارتیاوو د ارزونی غري چي د سيمی په اره معلومات ولري، کولاي شي، چي ددي ارزونی په ترسره کولو کي مرسته وکري. ارونده اداري باید د ارزونی د ترسره کولو لپاره سرچیني، کارکونکي او اداري خواك تخصيص کري.

٨. د ارزوني پايلی: بد ارزوني پايلی باید ژر تر ژر چمتو شي ترخو د بنوونی او روزنی د فعالېتونو په اره پلان جور شي. همدارنگه د ناورین څخه مخکي او وروسته د ترسره شوي ارزونی هغه پايلی هم باید شريکي شي، چي سرچيني او د بنوونی او روزنی ارتیاوي په ګوته کوي، د پوهني د چارواکو، نا دولتي ادارو، دبشردوستي ارونده ادارو او د ټولنۍ لخوا د بنوونی او روزنی د حقوقنو د پوره کولو او یا له هغو څخه سرغوني په ګوته کوي.

په سيمه بيشه او ملي کچه د پوهني چارواکي باید د ارزوني پايلی شريکي کري. که چېري ارونده چارواکي ددي ورتيا ونه لري، نړيوالي مؤسسي لکه د پوهني د سکتور کمبېه یا د پوهني ګروپ کولاي شي، چي دا کار وکري. د امكان په صورت کي، د ارزوني د پايلو وراندي کول باید معياري شي ترخو په اسانۍ سره تري ګنه واخیستل شي (په دي اره په ۳۱-۳۴ مخ کي د همغږي ۱ معیار وګوري).

تحايل او شنني دويم معيار:

خواجي فعاليتونو تکلاري

د هر اړخيزې زده کړي د فعاليتونو تکلاره د زده کړي کولو د حق پر وړاندي وضعیت او خندونه پهوضاحت سره بیانوي او هم هغه تکلاري په نښه کړي، چې د اړونده خندونو د لري کولو لپاره تري کار اخیستل کېږي

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادداشتونو سره په ګډه ولوستل شي)
- د بېرنې حالت لپاره خوابي جوري شوي تکلاري باید د ارزونې پایلي په دقیق دول منعکسي کړي (۱ - ۲ لارښود یادداشت وګورئ).
- د بنووني او روزني خوابي فعاليتونه باید په ډېربډونکي بنه د اغېزمن شوېو وګرو د باکېفته او هر اړخيزې زده کړي اړونده اړتیاوا پوري کړي (۱ - ۲ لارښود یادداشت وګورئ).
- د مرستدویه فعاليتونو تکلاري په دی توګه جوري او پلي کېږي، چې خلکو او پا د پروګرام پلي کوونکو ته ضرر ونه رسوي او نه هم د بېرنې حالت وضعیت لا خراب کړي (۳ او ۷ لارښود یادداشت وګورئ).
- د لومړۍ ارزونې را تول شوي معلومات او د وضعیت تحلیل او شننه باید په نویو معلوماتو سره په منظم دول سره تازه شي ترڅو د بنووني او روزني روان فعاليتونه معلوم شي (۴ - ۵ لارښود یادداشت وګورئ).
- د بېرنې حالت په خوابي تکلارو کې د ظرفیت لوړوں شاملېږي ترڅو د بنووني او روزني له چارواکو او د ټولنې له غرو سره مرسته وکړي، چې ارزونه/اړزیابي ترسره او مرستدویه خوابي فعاليتونه عملی کړي (۶ - لارښود یادداشت وګورئ).
- د بنووني او روزني فعاليتونه د بنووني او روزني له ملي پرګرامونو سره همغري کېږي (۶ او ۸ لارښود یادداشت وګورئ).
- ابتدائي معلومات باید په منظم دول د پروګرام په پیل کي را تول شي (۹ لارښود یادداشت وګورئ).

لارښود یادداشتونه

۱. د مرستدویه فعالیت تکلاره: اړوندہ شریکي اداري باید د ارتیاواو د ارزونې د هر اړخizer او دقیق تحلیل لپاره پانګه واچوی ترڅو دا باوري شي، چې د فعاليتونو تکلاره د هغه اړتیاواو او لومړېټوبونو په پام کي نیولو سره جوره شوي، چې په تحلیل او ارزونه/اړزیابي کي راغلي دي په دی سره به دا خطر له منځه لار شي، چې ګواکي دا پروګرامونه وار د مخه عملی شوي دي.

د مرستدویه فعالیتونو تکلاره باید د بنووني او روزني د چارواکو کلیدي او مشرتابه رول او له اړوندہ لوریو سره همغري او همکاري څرګنده کړي. د ساري په توګه، د بنووني او روزني د هري برخي اندازه لکه د بنوونکو میاشتتی معاش او وسایل باید د بودجې ددوم په پام کي نیولو سره له نولو اړوندہ ادارو سره شریک شي.

د بنووني او روزني د هري سوببي او هر دول پروگرام په مخکي پراته تول اروونده خندونه لکه د جندر خند، باید تحليل شي او هم هغه فعالیتونه په گونه شي، چي دغه خندونه له منځه وري. د هر اrixizro زده کرو د چمتو کولو لپاره باید له پوره انعطاف پذيری خخه کار و اخیستن شي او هم د بنووني او روزني ارتيا پوره شي.

د مرستدویه فعالیتونو تګلاره باید له احتمالي پلانونو سره مناسبه وي او باید د تولني د فعالی وندي په ترڅ کي حوره شي. په دې تګلاره کي باید د بنووني او روزني، د خطر او گوانش په اړه د پوهاو اروونده تول دولونه او هره سوبه شامله وي. دا هم باید په گونه شي، چي کومي اداري له بنووني او روزني سره مرسته کوي. په بودجه کي باید د بنووني او روزني ضروري کارونه لکه د اساسي معلوماتو (بپتا) راتولو او ارزول شامل وي. (د تولني ونده اخیسته ۱ معیار، ۱ لارښود په ۲۲-۲۳ مخ و ګوري)

۲. د بپتا (معلوماتو) د راتولولو او تحليل لپاره د ظرفیت لورتیا: د بنووني او روزني د فعالیتونو تګلاره باید د پوهني د چارواکو او د تولنو د غرو ظرفیت لور کري. د تولنو خوان غري کېدای شي، چي د بپتا په راتولولو او تحليلولو، خارلو او ارزولو کي راشمل شي. دا دېره مهمه ده، چي د ناريښه او بتخينه کارکونکو شمېر مساوی وي ترڅو په بپتا په مؤثر او هر ارڅيز دول را توله شي (په دې اړه د تحليل او شنني ۳ معیار، ۲ لارښود يادداشت په ۴۶ مخ کي او د تحليل او شنني ۴ معیار، ۳ لارښود يادداشت په ۴۹ مخ کي و ګوري).

۳. ضرر نه رسول: د بېرنې بنووني او روزني په فعالیتونو کي دا هم شامل دي، چي د تربېنګ، دندو، وسایلو په خير خیني منابع هغه چاپېریال ته انتقال شي، چي هلتنه منابع کمي دي. يادي شوي منابع تل د خواک او سرمایي استازېتوب کوي. همدارنګه کېدای شي، چي دمنابعو انتقال د شخري لامل شي یا د تولنو ترمنځ محرومیت او تبعیض دېر کري. په بحراني حالت کي خیني خالک کېدای شي هڅه وکري، چي له دې دول سرچینو څخه استفاده وکري او په خپل کنټرول کي بې وساتي او په دې سره د څلپي خوا مرسته وکري او نوري خواوي کمزوري کري او یا بې د خپل خان لپاره وکاروی. که چېري داسي کار وشي، پسائي د بنووني او روزني فعالیت ضرر واقع شي. ددي دول پېښي د مخنیوی لپاره باید د ستونزی د تحليل او د خطر د پېښدو په اندازه هڅي وشي (همدارنګه د تحليل او شنني ۱ معیار، ۳ لارښود يادداشت په ۳۷-۳۸ مخ کي و ګوري).

د سرچینو انتقال او د بېرنې حالت د بنووني او روزني اروونده فعالیت پلي کول کېدای شي د سولي په برخه کي سيمه بېز ظرفیت لور کري. فعالیتونه بنائي، چي هغه توپرونه او د فشار سرچیني را لبر کري، چي د تولنو ترمنځ شخري رامنځ ته کوي. د ساري په توګه، د بنوونکو روزنیز پروگرام کېدای شي، چي د هري ډلي او ګروب بنوونکي د هغوي د مسلک له مخي سره یو کري. د تولني مساوی علاقفات او روابط کېدای شي د پخوانیو محروم شویو په همکاري پیاوړي شي.

۴. د بیرونی حالت د فعالیتونو د تگلاری تازه کول : ارونده شریکی اداری باید په بیرونی حالت کي د وضعیت تر عادي کېدو او پراختیا پوري په منظم دول د بنوونی او روزنی تگلاره نوي کري . دوی باید تر لاسه شوي لاس ته راونی خرگندی کري، په بیرونی حالت او امنیتی وضعیت کي د بدلون په اساس په تگلاره کي بدلون راوست ممکن دي . د هغه ارتیاوه او خونو په اره باید تازه ایتلک او تخمین شتون ولري، چي نه دي پوره شوي او د پوره کولو لپاره بي په تگلاره کي بدلون راوست شی فعالیتونه باید د پروگرام په کیفیت، هر ارجیزوالي، پوبنین، دوام او د ملکیت د احساس په اره د پام ور پرمختگ رامنځ ته کري .

۵. د مرستتدویو ادارو فعالیت : مرستتدویه اداری باید په منظم دول سره د بیرونی حالت د بنوونی او روزنی د فعالیت کیفیت او پوبنین مطالعه کري ترڅو دا باوري کري، چي د بنوونی او روزنی د کیفیت او لاس رسی حد اقل پوره شوي دي په بنوونیز پروگرام کي به د خپل شویو دلو داخلی او شمولیت او د هغوي حاضري ته دېره یاملنې وشي او ددي موخه په ناورین څپلو سیمو کي شنوونیز و فرستونو ته دخلکو مساوی لاس رسی ته وده ورکول دي له مساوی لاس رسی څخه مطلب دا دي، چي تول نارینه او بشکنه ماشومان، خوانان او لویان او په خانګري دول د قومیت، ڙېي او يا معیوبیت له کله محروم ماشومان یو شان د بنوونی او روزنی له فرستونو څخه برخمن شي د بنوونی او روزنی فعالیتونو ته باید د اوبيو، خورو، سریناه او روغنټایي برخو په څېر مساوی لومړیتوب ورکول شي ترڅو دا باوري شي، چېي بنوونه او روزنې د مناثره شویو خلکو لپاره برابره شوي ده په دي کي کدوالي تولني او د هېواد دننه بي خایه شوي خلک شامل دي . (زده کره د تولو لپاره) حق د پوره کولو لپاره کافي اندازه ملي امکاناتو ته ارتیا ده . پروگرامونه باید تر لندمهاله ملي امکاناتو او یودجي پوري محدود نه وي بلکي د حالت تر عادي کېدو پوري دوام وکري (په دي اره لاندې ۷ لارښود یاددېښت وکوري، د بنوونی او روزنی چاپریاں او هغه ته د لاس رسی ۱ معیار، ۱-۲ لارښود یاددېښت په ۵۵-۵۷ مخ او هم د بنوونی او روزنی د بهرنیو ملي مرستو په اره د INEE لارښونی په دي www.ineesite.org/toolkit پنه وکوري).

۶. د ملي پروگرامو پیاویرتیا : د بیرونی حالت د بنوونی او روزنی فعالیت باید له ملي پروگرامونو، د ماشومتوب د لومړۍ مرحلې پراختیا، حرقوی زده کرو او د معیشت ارونده پروگرامونو سره همغږي ولري او هغه ته پراختیا ورکري . په دي کي ملي او سيمه بیز بنوونیز پلانونه، اداره او مدپریت او فزیکي زپربناوی او د داخل خدمت بنوونکو روزنې او ملاتې شامل دي د بیرونی حالت د بنوونی او روزنی فعالیتونه باید د بنوونی او روزنی د چارواکو په مشوره پلي شي ترڅو د راتلونکي لپاره غوره سیستم رامنځ ته کري، د تولو ماشومانو لپاره د هر ارجیزو زده کرو سیستم پیاوړی شي همدارنګه معیوبین او د لبرکیو ماشومان تر پوبنیش لاندې راشې (په دي د بنوونی او روزنی د پالیسی ۱۱۱-۱۰۷ مخ کي او د بنوونی او روزنی د پالیسی ۲ معیار، ۳ لارښود یاددېښت په ۱۱۳ مخ کي وکوري).

۷. د بیرونی حالت ته د خواب ویلو چمتوالی او د ناورین د خطر کمبیت :پراختیابی اداری او مرستندهویه ټولنې بايدد خطر د کموالی او بیرونی حالت ته د خواب ویلو د چمتوالی په برخه کي او هم د ناورین له رامنځ ته کډو وروسته مرسته وکړي . د خطر د کموالی په برخه کي پانګه اچوں او چمتوالی کېدای شي موئژر او اغښمن وي څکه چې د بنوونې او روزنې له چارواکۍ او نور شريکو ادارو سره د بنه پلان جوروولو، همغږي او همکارۍ کي روول ولوبوي . د ناورین د خطر کمبیت په برخه کي پانګه اچوں او چمتوالی په دي مانا هم دی، چې بشایري په بیرونی حالت کي لبر پانګي اچولو ته اړتیا وي .

۸. د ادارو د ژمنو قیودات له منځه ویل بد بشردوستی توپونی چې محدودي ژمنی لري لکه د ماشومانو ابندائيه زده کړي یاد کړو والو چاري، هغوي باید دا باوري کړي، چې د دوی بنوونیز پروګرام د پوهنې د چارواکو او نور اړونډه ادارو د پروګرامونو یووه برخه ده په عمومي دول د بنوونی او روزنې پروګرامونه باید لاندې برخې تر پوښتن لاندې راولی :

- د مشومنټوب د لوړۍ مرحلې پر اختیا،-
- هر اړخیزه/ګډه لوړمنی زده کړي،-
- د څوانلنو اړتیاوی، منځنۍ، لورې او حرفوی زده کړي
- د لویاټو زده کړي،-
- له خدمت څخه مخکي او د خدمت د ننډه د بنوونکو روزنه

د لویانو زده کونکو تکلاره باید په بنوونیز پروگرام کي لیک لوست زده کره او حساب، د
ژرونډ د مهارتونو پراختیا او د امنیت او خوندیتوب په اړه د پوهابی د دېرولو موضوعات
شامل کري. په امنیتی موضوعاتو کي د ماینونو اړونده معلومات شامل دي د هغه سیمو
بنوونیز پروگرام، چې کډوال ورته راځی، باید اورمهاله پروګرامونه ولري لکه حرفوی زده
نکړي (په دی اړه د همغږوي ۱ معیار په ۳۱-۳۴ مخ کي او د بنوونی او زده کري ۱-۲-
معیارونه په ۷۷-۸۶ مخ کي وکړئ).

د اساسی معلوماتو (دبیتا) را تولول : اساسی دېپتا هغه راتول شوي معلومات دي، چي د بنوونیز پروگرام له پیل خنخه مخکي تر پونینېن لاندی خلکو په اره را تولیري . دغه دېپتا د پروگرام کارکونکوو ته دا معلومات ورکوي، چي د بنوونی وضعیت خنخه دي او هم ددي لپاره کارول کېري، چي د بنوونیز پروگرام له تطبيق وروسته د هغه راتولو شویو معلوماتو سره پرتلله شي، چي د خارني او ارزونې په ترڅ کي را تول شوي دي . اساسی دېپتا باید په منظم دول سره را توله شي . په دي کي د وکړو په اړه معلومات، په بنوونځي کي د حاضري اندازه او د زده کونکو او بنوونکو د شمبر د تناسب په اړه معلومات شامل دي . کېډاۍ شي، توله دېپتا د یو خانګري پروگرام په اړه وي . د ساري په توګه، که چېږي یو پروگرام په بنوونځي کي د نجونو حاضري ته وده ورکري، یه دي صورت کي د پروگرام خنخه مخکي د نجونو د حاضري اندازې ته د اساسی معلوماتو په توګه اوږتیا ده .

تحليل او شنندي دريم معيار:

خارنه

د بنووني او روزني د فعاليتونو منظمه خارنه او خپل شويو وگرو د بنوونېزو اړتیاوا پوره کول

- مهم کارونه (دا باید د لارښود پادښتونو سره په ګډه ولوستل شي) په بېرنې حالت کي د حالت تر عادي کډو پوري د بنووني او روزني د فعاليتونو د منظمي خارني لپاره اغېزمن سیستمونه موجود دي (۱- لارښود پادښت وگوري).
- د بنووني او روزني فعاليتونه په منظمه توګه خارل کېري ترڅو د تولو زده کونکو، بنوونکو او د بنووني او روزني د نور کارکونکو امنیت او خوندیتوب باوري کېري (۲- لارښود پادښت وگوري).
- له خپل شويو وگرو سره په منظمه توګه سلا مشوره کېري، د معلوماتو دراتولو د تګلاري په اړه روزنه ورکول کېري او د خارني په اړوندې فعاليتونو کي ونده ورکول کېري (۳- لارښود پادښت وگوري).
- د بنووني او روزني په اړه په دوامداره او منظمه توګه معلومات راټولپري او د بنووني او روزني خوابي فعاليتونه ارزول کېري (۴- لارښود پادښت وگوري).
- د بنووني او روزني اړوندې معلوماتو تحليل او په منظمه توګه له تولو اړوندې شريکو ادارو او په خانګري ډول له اغېزمن شويو ټولنو او خپل شويو ډلو سره شريکېري (۵- لارښود پادښت وگوري)

لارښود پادښتونه

1. خارنه او نظارت: دا معلوموي، چي آيا پروګرامونه د وگرو د بنووني او روزني اړوندې اړتیاوا پوره کولاي شي او ځنکه کولاي شي، چي خالک له موجوده حالت څخه را وباسی .

- خارنه:
- دا باوري کوي، چي د بنووني او روزني فعاليتونه له اړتیا سره سم او خواب ورته وویل،
شې،
 - د ودی او پراختیا امکانات په ګوته کوي
 - د شخري په کمولو او د ناورین د خطر په کمولو کي مرسته کوي،
 - د مسؤولیت احساس او په دی اړه خواب ویلو ته وده ورکوي

د بنووني او روزني پلان شوي او نا پلان شوي پروګرامونه باید وخارل شي ترڅو دا باوري، چي دغه پروګرامونه په قصدي ډول د خلکو محرومیت، تعصب، شخرو او یا طبیعی خطر ونونه لارنه هواروي ناخاپي او له خبراوي پرته د یو پروګرام خارنه او نظارت د خارني د معلوماتو اعتبار بېروي.

د خارني طرح به دا په گوته کري، چي د اړتیا او سرچینو په پام کي نیولو سره، بېلاپل بول معلومات بايد څو خله را تول شي، په نمونه یې دول بنایي د بنوونې او روزنې له پروګرامونو او بنوختيو څخه مختلف معلومات را تول شي، ترڅو د پروګرام د ستونزو او اړتیاوو په اړه یوه نظرې ورکري. دا معلومات بنایي په لاندي برخو کي وي:

- د زده کوونکو د شمولیت او د تولګي د پربېندو په اړه معلومات،
- آيا زده کوونکي بنوونځي ته له تلو مخکي وودي خوري
- د درسي کتابونو او تدریسي او درسي موادو موجودیت

له بنوونځي څخه د پاتي شویو ماشومانو او څوانانو او د هغو د عواملو د ارزونی لپاره کېداي شي، چي په نمونه یې دول څینې کورنۍ وليبل شې او په دی اړه معلومات را تول شي. د خارني په ترڅ کي، دا دېره مهمه ده، چي د مېرمنو او خپل شویو وکړو غږ اوږدېل شي. که چېري د مليت او یا نور تولیزرو دلو په اړه پوښته کول حساسیت راپاروی او یا په دی اړه بشیر معلومات را تولول ګران وي، بنایي چي عمومي نظریات را تول شي لکه غير رسمي خبری کول بنایي چي د څینو تاکلو دلو ستونزري په گوته کري.

د خارني او راپور ورکوني سیستم ته اړتیا ده ترڅو د زده کوونکو، بنوونکو او د بنوونې او روزنې د نور کارکونکوو د تاو تریخواли او هوسابيني او هم د بنوونې او روزنې د زېربناوو وضعیت معلوم شي. دغه دول څارنه او راپورونه هغه مهال دېر ضروري دي، چي د وسلوالو حملو، تېښتونکي، په وسلوالو دلو کي د ماشومانو د شاملولو، د جندر اړونده تاو تریخواли او د طبیعی بحرانونو وپره وي په دی برخه کي د خارني لپاره د بنوونې او روزنې اړونده شريکي اداري اړتیا لري، چي له سيمه بيزو چارواكو، د ملګرو ملنوا نور امنیتی ادارو، محکمي، سانتي او بشري حقوقو له ادارو سره په اړیکه کي شي په دی صورت کي دا اړینه ده، چي د راپور شویو معلومانو حساسیت په پام کي ونیول شي.

د خارني د راپور په اساس بايد، د اړتیا په صورت کي د بنوونې او روزنې په جاري فعالیتونو کي بدلون راویتل شي.

۲. په نظارت او څارنه کي د خلکو برخه اخیستل: په څارنه کي را شامل شوي خلک بايد په دی وټوانيږي، چي د خپل شویو دلو څخه د فرنګي ملاحظاتو په نیولو سره معلومات را تول کري. دا باوري کول دېر مهم دي، چي د څارنه دله د جندر له مخي مساوی ده، په سيمه بيزو ژبو روانی خبری کولی شي او د معلومانو د راټولولو لپاره روزل شوي ده په سيمه کي کار کول دا غواړي، چي له پنځو او اغږمن شویو خلکو سره د هغو چا لخوا خبری وشي، چي دوی ورباندي باور کوي. د خپل شویو تولنو استازي او خوان خلک بايد خومره چي ژر کېږي د بنوونې او روزنې ده ډګه پروګرام په څارنه او نظارت کي شامل کړاي شي، چي په نېغ دوی د هغوی په ژوند اغېز کوي په خانګري دوی دغه موضوع د غير رسمي زده کړو لپاره، چي د څوانو نجونو او معیوبېنوا لپاره جوړه شوي وي، ډېره مهمه ده (همدارنګه د تحليل او شتنې ۲ معیار، ۲ لارښود یادېښت په ۴۲ مخ کي، او د تحليل او شتنې ۴ معیار، ۳ لارښود یادېښت په ۴۹ مخ کي وکور).

۳. د بیوونی او روزنی د معلوماتو د اداري سیستم بدغه سیستم معمولا د ملي چارواکو لخوا اداره کېږي او هدف بي د بیوونی او روزنی اړونده معلومات راتولول او تحلیلول دي. که چېري د بیوونی او روزنی د معلوماتو د اداري سیستم موجود وي، بشایي چې د بېرني حالت په راتلو سره خراب شوي وي او یا بشایي تازه کولو ته اړتیا ولري.

د بیوونی او روزنی د معلوماتو د اداري سیستم جوړول او یا راغول او یا د هغو معادل سیستم بشایي په ملي، سيمه بیزه او منطقوي کچه د ظرفیت لورولو ته اړتیا ولري. د ظرفیت لوروالی له اړونده خلکو سره مرسته کوي، چې معلومات را تول، اداره، تحلیل او شریک کري او په خیله له هغو خڅه کار واخلي. با کار باید د یو کاري سیستم د لرلو په موخه دېر ژر پیل شي، معمولا د سیستم په دولتي اداره کي وې (همدارنګه د همغرۍ معیار، ۳ لارښود یادداشت په ۳۲-۳۳ مخ کي، د بیوونی او روزنی پالیسي ۱ معیار، ۵ لارښود یادداشت په ۱۱۰ کي او د بیوونی او روزنی پالیسي ۲ معیار، ۴ لارښود یادداشت په ۱۱۳ کي وګوري).

د بیوونی او روزنی د معلوماتو د اداري لپاره یو مناسب هاردوږير او ساق توپير ته اړتیا ده. د بشونی او روزنی ملي او سيمه بیز دفترونه او د بشونی او روزنی اړونده ځانګي لکه، د روزنی ملي انسټیتوونه باید مناسب وسایل ولري ترڅو د معلوماتو تبادله اسانه کري. موبایل تلفون له ځانګري ساق توپير سره کولای شي د معلوماتو راتولولو ته وده ورکړي، خو د قیکالوژۍ نشتوالی باید له سيمی خڅه د معلوماتو د راتولولو مخنیوي ونه کري

۴. د زده کوونکو ځارنه او نظارت: باید کله چې ممکنه وي د زده کري په چریان کي او له زده کري څخه وروسته ترسره شي. د کيفي او کميتي ارزوني په ترسره کولو سره ځارنه باید لاندي برخی تر پوشېن لاندي راولي:

- دېرو کوچنيو ماشومانو د غټو او دقیقو عضلو وده او هم د هغوی علمي، تولنیزه او عاطفي وده
- د لیک لوست زده کري او حساب مهارت وده
- د ژوند د مهارتونو په اړه معلومات او د هغو پلي کول،
- د لیک لوست زده کري د مابعد مرحلې اړونده موادو ترلاسه کول

د حرفوی زده کرو په اړه ځارنه او نظارت باید د زده کوونکو لپاره د کار فرستونه وځاري. د زده کوونکو د لورو پروګرامونو ځارنه او نظارت د پروګرام په اړه ګټور معلومات وړاندي کوي (همدارنګه د بشونی او زده کري ۴ معیار په ۹۰-۸۹ مخ او له ناورین څخه وروسته د اقتصادي حالت د عادي کېدو لپاره د SLEEP شبکي د لېر تر لړه معیارونو، د دندو د پیدا کولو اړونده معیارونو او د شرکتونو د جوړولو معیارونو وګوري).

تحلیل او شننی څخورم معیار:

ارزونه/ارزیابی

دوامداره او ناپیلی (بې طرفه) ارزونه/ارزیابی د بنوونی او روزنی د فعالیتونو ته پراختیا ور بېشی او د خواب ورکولو او مسؤولیت احساس پیاوړی کوي

مهم کارونه (دا باید د لارښود یاددېښتونو سره په کډه و لوستل شي)

- د بنوونی او روزنی د خوابی فعالیتونو منظمه ارزونه/ارزیابی موقق او شفاف معلومات برابر او د بنوونی او روزنی دراتلونکو فعالیتونو لپاره کارول کېږي (۱ - لارښود یاددېښت).
- ټول شریکان او د اغېزمن شویو ټولنو استازی او د بنوونی او روزنی چارواکی د ارزونی په فعالیتونو کې را شاملېږي (۳ - لارښود یاددېښت).
- تر لاسه شوی تجربی او غوره فعالیتونه په پراخه چه له ارونده شریکو ادارو سره شریک او د راتلونکو پروګرامونو، پالیسيو او ملاتر لیاره تری کار اخیستن کېږي (۳ - لارښود یاددېښت).

لارښود یاددېښتونه:

۱. د څارنې او ارزیابی ترمنځ توپېر: څارنې او ارزونه د بنوونی او روزنی د پروګرامونو د موخو او اهدافو په ترلاسه کولو کې ارزښتابک رول لوبي. څارنې هغه مسلسله او دوامداره پروسه د، چې د تاکل شویو موخو په رنا کې د بنوونی او روزنی د پروګرام اندازه اخلي. څارنې د پروګرامو کارکوونکو ته دا فرصلت برابروي، چې د پروګرام او یا پروژې په ترڅ کې په ارونده پروژه کې بدلون راولي ترڅو خپل څان د تاکل شویو موخو ترلاسه کولو ته برابر کري.

ارزونه/ارزیابی کله کله ترسره کېږي او معمولا د پروژې په منځ او یا پای کې د بېرونی او خپلواک شخص، تیم او یا اداري لخوا ترسره کېږي په دی پروسه کې لام ته راورني اندازه کېږي او دا معلوموموي، چې آیا هغه پایلی ترلاسه شوی، چې تمه بې کډه په ارزونه/ارزیابی کې دا هم معلومېږي، چې آیا پلې کېدونکي پروګرام او فعالیتونه د لوړمېټوب په اساس ترتیب شوې او آیا له پالیسي او حقوقی مقرراتو سره اړخ لګوی او آیا پروګرامونه په اغېزنانک ډول ترسره کېږي او که نه

۲. د بنوونی او روزنی د خوابی فعالیتونو ارزونه/ارزیابی : په دی ارزونه/ارزیابی کې باید له هغو تګلارو او میتودونو څخه کار واخیستن شي چې د پروګرام په اړه د اعتبار ور او مناسب شواهد ور اندی کوي او هم د پروګرام دراتلونکي په اړه اغېزمنې سپارښتنې ور اندی کري. اغېز هغه د اندازه کولو ور بدلون دی، چې د لکلو په ڙوند کې د پروګرام د پلې کډو له کبله رامنځ ته شوی دی. ارینه ده، چې د دواړو عمر او جنس په اساس کيفي او کميتي معلومات را ټول شي . کميتي او یا احصائيو ارزونه/ارزیابي د هغو شيانو لیاره ده، چې شمبېل کېږي، په دی کې خېنې برخې لکه د زده کوونکو د شاملېډو، حاضرۍ او د ټولکې د پرېښودو اړونده ارقام معلومېږي. کيفي ارزونه/ارزیابي بیا د هغو شيانو په اړه ده، چې نه شمبېل کېږي او پروګرام او یا پروژې د کيفيت او لاس ته راورنو په اړه معلومات ورکوي. کيفي ارزونه/ارزیابي مرسته کوي، چې د بنوونځي او یا د زده کري ارونده خای د جریان په اړه معلومات ترلاسه کړو

پا دا معلومه کرو، چې د زده کوونکو د شاملېدلو، حاضرۍ او د تولګي د پربېندو عوامل وېژنونه (په دي اړه د تحلیل او شنني ۱معيار، ۲ لارښود یاددېښت په ۳۵-۳۶ مخ کي او د همغږي معيار، ۳ لارښود یاددېښت په ۳۲-۳۳ مخ کي وګوري).

۳. د ارزونې/ارزیابې له لارې د ظرفیت لوروالی: د ارزونې په بودجه کې یايد د بنوونې او روزنې د اړونډه ګدو شريکانو، لکه د پوهنې چارواکو، د تولني استازو او زده کوونکو لپاره د ظرفیت لورولو لپار د ورکشاب لګښت په پام کي ونیول شې په ورکشاب کي به ګډونوالو ته ارزونه/ارزیابې /ارزیابې ور وېژنل شې، د ارزونې لپاره به په مشارکتی او شفاف دول پلانونه جور شې او اړونډه شريکان به وکولای شې، چې په ګډه د پروګرام لاس ته راونې و څېړي. زده کوونکي، بنوونکي او د بنوونې او روزنې نور کارکوونکي یايد تول د ارزونې په پروسه کي شامل کړاي شي ترڅو د معلوماتو دراټولو پروسه دقیقه کړي او داسي سپارښتنې ور اندي کړي، چې د عملی ګډو ور وي. د ساري په توګه بنوونکي او د بنوونې او روزنې اړونډه نور کارکوونکي بشاني په دقیق دول هغه ستونزې په ګونه کړي، چې د ور انديز شويو سپارښتنو له کبله رامنځ ته کېږي (په دي اړه د تحلیل او شنني ۲معيار، ۲ لارښود یاددېښت په ۴۲ مخ کي، د تحلیل او شنني ۳معيار، ۲ لارښود یاددېښت په ۴۶ مخ کي او د بنوونې او روزنې دېليسي ۲معيار، ۴ لارښود یاددېښت په ۱۱۳ مخ کي وګوري).

۴. د ارزونې د ترلاسه شويو پایلو او درسونو شريکول: د ارزونې په راپور کي ترلاسه شوي پایلي او په خانګري دول سپارښتنې او ترلاسه شوي درسونه یايد د تولني د غړو په ګډون له تولو خواوو سره په داسي دول شريک شي، چې تول پېړي پوهه شي. د ارزونې پایلي یايد د پروګرام د راتلونکي په اړه لارښونې ولري. حساس معلومات یايد دېر په احتیاط سره وکارول شي ترڅو د بېړني حالت او یا د شخرو د رامنځ ته ګډو مخه ونیول شي یا هم هغه خالک په خطر کي ونه لوپړي، چې په پت نامه یې معلومات ورکړي او یا یې حس معلومات ور اندي کړي (په دي اړه د د همغږي معيار، ۳ او ۵ لارښود یاددېښت په ۳۲-۳۳ مخ کي او د بنوونې او روزنې دېليسي ۲معيار، ۴ لارښود یاددېښت په ۱۱۳ مخ کي وګوري).

د هغتو توكو او موادو د ترلاسه کولو پاره، چې ددي معیارونو به تطبيق کړي له تاسې سره مرسته
کوي لاندې بریښتایی آدرس ته لارشي : www.ineesite.org/toolkit

د INEE (په بېړني حالاتو کې د بشونې او روزنې د ادارو ګډه شبکه) اړونده توکي :

لے د INEE تر لړه معیارونه

لے د تطبيق توکي

لے بنستیز معیارونه

۲

لاس رسى او د زده کړي چاپ
ریال

لاس رسى او د زده کړي

چاپ———ریال

۲

پښتزر معیارونه: د ټولنې ونډه اخیستته، همغږي، شنټې لاس رسې او د زدہ ګړې چايدریال

لاس رسې او د زدہ ګړې چايدریال

دریم معیار
اسټایاوې او نور خدمتونه

دویم معیار
خرنندېتر ب او هوسایله

لومړۍ معیار
مسوی لاس رسې

د پنځونې او روزنې اسټایاوې د
زدہ کوونکو، پنځونکو او د
ښونې او روزنې د نور
کارکوونکو او منیت او روانې
هوساینه تامیونې او له روغیا،
تغلېي، روانې او امنیتی خدمتونو
سره تو او لري

د زدہ ګړې چايدریال باید خوندي او
محفوظ وي او د زدہ کوونکو، پنځونکو
او د پنځونې او روزنې د نور
کارکوونکو او منیت او روانې هوساینه
ټول افراډ کولای شي باکېته او اړونده
ښونزېرو فرستونو ته لاس رسې ولري.

د ناورین په موده کي بنوونې او روزني ته لاس رسی لول که څه هم دېر اساسی حق او حیاتي رول لري خو دېر محدود وي . بنوونه او روزنه له اغیزمن شویو خلکو سره خورا دېرہ مرسته کوي، چي له سختو شرایطو څخه را ووځي او خپل عادي ژوند وکړي . بنوونه او روزنه وکړو ته د ژوند د ساتلو او د ژوندي پاتي کېبلو مهارت ور بشي او بشاني هغري د داسي بلون لاره هواره کري، چي د بنوونې او روزني ګفیت او کمیت لور کري .

په بېرنې حالت کي د شرایطو تر عادي کېدو پوري د بنوونې او روزني د فعالیتونو ترسره کول دېر پېچلې او ستونزم کار دی . په دې حالت کي دا خطر شته، چي نوي خپل شوی خلک بشاني زده کره ونه شي کولاي او يا بشاني پخوانۍ خطرونه او محرومیت یو خل بیا زور واحلي ملي چارواکي، تولني او د بشردوستي تولني مسؤولي دي، چي دا باوري کري، چي تول افراد په خوندي او مصوون چاپيریال کي د اړتیا ور او باکيفیته زده کري ته لاس رسی ولري . په دې سره د زده کوونکو، بنوونکو او د بنوونې او روزني د نور کارکونکوو مادي خوندېتوب او روانې هوسابنه وده کوي .

زده کوونکي، بنوونکي او د بنوونې او روزني نور کارکونکي بنوونځيو ته د تګ او راتک پر مهال او هم زده کري په چاپيریال کي دنه دېر خله له فزيکي او يا روانې خطر سره مخ کېږي . په بېرنې حالت کي او بیا تر عادي کېدو پوري د زده کري پروګرامونه کولاي شي فزيکي او هم روانې ملاتې وراندي کري . د بنوونې او روزني دايمې او مؤقتني اسانشيابوی لکه بنوونځي، د زده کري خاپونه او د مشامونو لپاره په زره پوري خاپونه باید يه داسي خاکي کي موقعيت ولري، چي له ممکنه گواښونو سره تناسب ولري . همدارنګه بنوونځي او د زده کري خاپونه باید د تولو هغه خلکو لپاره د لاس رسی ور وي، چي تر پوښتن لاندي دي .

د بنوونې او روزني مصوونې اسانشيابوی د بنوونې او روزني دوام، د تدریس (لوست ورکولو) او درس ویلو د بهير د پرېکډو مختبوي وکړي . د بنوونې او روزني پروګرامونه د تولني دفعاليتونو مرکز وګرځي او داسي خدمتونه وراندي کري، چي د بېړلې، نا لوستي او ناروغيو په را لړولو کي اساسی رول ولوبوي په کوم خاکي کي چي له بېرنې حالت څخه وراندي بنوونه او روزنه مساوی نه وي، د مصوونې او مساوی زده کري را منځ ته کول د سولې په راوستو کي خورا مهم رول ولوبولي شي .

هېڅ فرد باید د تبعیض او يا تعصب په اساس د زده کري له فرصلت څخه محروم نه شي پروګرامونه باید داسي رسمي او غیر رسمي بنوونې خدمتونه وراندي کري، چي د بنوونې او روزني له حق سره برابر او هم د بنوونې او روزني په لار کي پرانه خنډونه را لور کري . د بنوونې او روزني د پروګرام تول وراندي کونکي باید د تبعیض خطر او هم د نجونو او هلکانو ترمنځ توپیر ته خانګري پاملنډه وکړي . بدې خطرونو د لړوالي لپاره یو لړ کامو اخیستلو ته اړتیا ده بد ساري په توګه د بنوونځي په فيسونو، رېه او فريکي خنډونو په رامنځ کولو سره رامنځ ته شوی تبعیض بشاني ځینې تاکلي ډلي له لوست څخه محرومی کري .

لاس رسی او د زده کری چایریال:لومړۍ معیار:

مساوي لاس رسی

ټول افراد کولای شي باکيفيته او ارونده بنوونيزو فرصتوني ته لاس رسی ولري

مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو سره په ګډه ولوستل شي)

- د تعصب له وجهي نه د افرادو او نه هم د تولنيزو ګروپونو مخه نیول کېږي چې بنووني او روزني او د زده کری له فرصت څخه ګټه واخلي (۱- لارښود یادېښت وګوري)
- د زده کری خاى او سیستم باید ټولو ته د لاس رسی وړ وي (۱- لارښود یادېښت وګوري)
- د زده کوونکو د شاملېدو ارونده ټول خنډونه لکه د اسنادو او یا نور ضروري شرایطو کموالی باید نه وي (۲ او ۴- لارښود یادېښت وګوري)
- د اغېزمن شویو وګرو د بنووني او روزني د ارتیاواو د پوره کولو لپاره باید یو لړ انعطاف منونکو، رسمي او غیر رسمي فرصتونه برابر شي (۳-۵- لارښود یادېښت وګوري)
- د غونديو او روزنو له لاري ټول سيمه بیز خلک باید په ډېربدونکي بنه باکيفيته او ارونده بنووني او روزني ته د ټولو ماشومانو، خوانانو او لویاټو د حق لرلو په باوري کولو کي را شامل شي (۶-۷- لارښود یادېښت وګوري)
- د بنوونيزو فعالیتونو د کيفت، مساوات او پاڼېت د باوري کولو لپاره باید کافي اندازه سرچیني او منابع شتون ولري (۸- لارښود یادېښت وګوري)،
- زده کوونکي باید دا فرصت ولري، چې د بېرنې حالت له کبله د زده کرې د پړېکډو وروسته دېر ژر له سره او یا یو خل په رسمي سیستم کي شامل شي (۹- لارښود یادېښت وګوري)
- د کډوالو د بنووني او روزني پروګرام باید د بنووني او روزني د سيمه بیز و چارواکو او اصلی هېواد لخوا په رسميت و پېژنډل شي
- د اغېزمن شویو وګرو د بنووني او روزني پروګرامونه باید په کوربه هېواد ناوره اغېز ونه لري

لارښود یادېښتونه

۱. تبعیض په دي کي د جنس، معیوبیت، ایچ آی وي، تابعیت، دلي، مليت، قبیلې، کورنۍ، خبل، مذهب، ژبې، فرهنگ، سیاسي تراو، جنسی لوري، تولنیز او اقتصادي شالید (پس منظر)، جغرافيي موقعیت او یا د زده کرې د خانګرو ارتیاواو ارونده خنډونو او موائع رامنځ ته کول . کېدای شي ټینې تبعیضونه په قصدي ټول وشي یا کېدای شي د هغو زېربنلورو غیر عمدی پایله وي، چې معیوبین نه شي ورتلی، یا د داسې پالپسيو او چارو پایله وي، چې د زده کوونکو له ګډون سره مرسته نه کوي . دا هم تبعیض دی، چې اميدواره نجوني او یا په ایچ آی وي اخنه ماشومان بنوونځي ته پري نه بنودل شي او دبنوونځي لپاره فيس، یونیفورم او نور وسایل وغونېښل شي .

خیني خانگری دلی او افراد بنایي په بیرني حالت کي بنووني او روزنی ته په لاس رسی کي ستونزی ولري، خیني نور سنایي دبیرني حالت او یا معیوبیت له کبله دېر و خپل شي په دی افرادو او دلو کي لاندی خاک شامل دي:

- فزیکي او ذهني معیوبین او معلومین

- هغه کسان چي له سخت دماغي رو غتیابي او نفسی او ټولنېزی ستونزی خخه رنځيري،-

- نجوني

- خوانان

- هغه ماشومان چي له وسلوالو خواکونو او وسله والو دلو سره یو خای شوي

- دکورني مشر خوانان

- خوانی/تکی میندي

- خیني تاکلي نژادي او ټولنېزی دلی.

ملي چارواکي، ټولنۍ او د بشر دوستي ارونده اداري دنده لري، چي دا باوري، چي ټول خالک بنوونيزو فعالیتونو ته لاس رسی لري په دی مانا، چي د محروم خلکو او یا هغو خلکو اړتباوی او لوړېښونه و ارزول شي، چي په تاکلو شرایطو کي د زده کري خاصي اړتباوی لري. هغه تبعیض اچونکي پالیسي او فعالیتونه باید مشخص او اصلاح شي، چي د زده کري فرستونه محدودوي بنووني او روزنی ته د تاکلو قومونو، ژبو، سيمو او یا خاص عمر لرونکو وګرو محدودول بنایي داسي و ضيغت رامنځ ته کري، چي د شخزو په راتلو کي مرسته کوي.

د اقتصادي، ټولنېزو او فرنګو حقونو نړيوال تیرون (۱۹۶۶) د بنووني او روزنی حق واضح کري دي:

- وي مه ماده نښو نې طرزو في حق په سمه تپېڙي بجي لمهر دول پېیض لکه

قبيله، رنگ، جنس، ژبه، مذهب، سياسي او یا نور نظریاتو، ملي او ټولنېز اصلیت،

دارابي، زیرون او بل کوم توپېر پرته هر خوک د بنووني او روزنی حق لري

- ۱۳ ماده دا په داکه کوي چي هر خوک د تعليم حق لري "داسي باید رهبری شي چي

انسانی شخصیت ته بشپړه پراختیا ور په برخه کري، د هغه د عرت احساس او وقار

لور کري او هم بشري حقونو او بنسټيزي خپلواکي ته وده ورکري بنوونه او روزنه

باید ټولو خلکو ته دا ورتبا ور وېښي، چي په آزاده ټولنه کي په مؤثر دول برخه واحلي

او د نولو ولسونو، قومونو، فیبلو، مذهبی دلو، تر منځ پوهې، زغم او ملګری ته وده

ورکري او د سولي لپاره د ملګرو ملنونو فعالیتونو ته پراختیا ورکري.

هدارنگه دیار لسمی مادی هیادونه ژمن کری دي، چي دا ومني چي دا حق باید پوره کری: ۱) ابتدائیه زده کري باید اجاري او د تولو لپاره په وریا دول وراندي شي. ۲) منځی زده کري باید له خپلو بېلابلو دولونو سره لکه تخنيکي او حرفوي زده کري د تولو لپاره په عام دول د لاس رسی ور او اسانه شي. ۳) بنسټره بنوونه او روزنه باید باید تر ممکن حد پوري د هغه خلکو لپاره وهڅول شي چي زده کري بي نه دي کري او یا بې د لومړۍ مرحلې زده کري نه دي بشپړي کري (په دي اړه د بنوونې او روزنې د پاليسۍ ۱ معیار، ۱ او ۷ لارښود یادېښت په ، ۱۰۷-۱۰۸-۱۱۰ مخ او ۱۱۱-۱۱۰ مخ، بیا هم د بنوونې او روزنې د پاليسۍ ۲ معیار، ۳ لارښود یادېښت په ۱۱۳ مخ کي وګوري).

۲. داخله اخیستل، شامېډل او تر پایه پاتی کېدل: د مراحلو اجر آلت باید ملایم او نرم وي بنوونځي ته د شامېډو پرمھال باید د تابعیت کارت، زیرون یا عمر، پېژندکارت اویاد بنوونځي راپور باید ونه غوښتل شي، خکه د بېرنې حالت له خپل شویو خلکو سره پنایي دا استاد موجود نه وي. د عمر محدودیت باید دېر دقیق په پام کي ونه نیول شي خو په دي شرط چي امنیتي او فرهنگي نورمنه تر پېښو لاندی نه شي لازمه ده، چي هغه کسانو ته د داخلېډو دویم چانس ورکړل، چي بنوونځي او با تولګي بي پري اېښي دی خانګرو هڅو ته ارتیا ده ترڅو دېر خپل شوی خلک په ګوته او د بنوونې او روزنې په بهير کي د هغوي د شامېډو لپاره لار ولټول شي. په کوم خای کي چي امنیتي اندېښتني موجودي دي په هغه خای کي باید د شمولیت اړونده استاد او معلومات محرم وسائل شي (کولای شي لاندی ۴ لارښود یادېښت وګوري، د بنوونې او روزنې د پاليسۍ ۱ معیار، ۱ او ۷ لارښود یادېښت په ۱۱۱-۱۰۷ مخ کي او د بنوونې او روزنې د پاليسۍ ۲ معیار، ۱ لارښود یادېښت په ۱۱۲ مخ کي وګوري).

۳. یو لم پاکيغېته بنوونې او روزنې فرصنونه: ضروري دي له دې خخه موخه داده، چي دا باوري شي، چي د تولو زده کوونکو بنوونېز اړتیاوی پوره شوې او هم د هیواد په اقتصادي، تولنېز او سیاسي پرمختګ کي ونډه اخیستل شوې د زده کري فرصنونه باید د زده کوونکو له اړتیاوو او هم له شرابیتو سره سم وي په دي کي لاندی تکي شامل دي:

- د ماشومتوب د لومړۍ مرحلې پراختیا
- ابتدائيه، منځی او لوري زده کري،
- د لیک لوست زده کري او د حساب تولګي،
- د ژوند د مهارتونو زده کره،
- د خوانانو او لویانو د زده کري پروګرامونه لکه تخنيکي او حرفوي زده کري

درسمی زده کرو د حورېدو او یا رغول کېدو پر مھاں، په شدید بحراني حالت کي، د ماشومانو لپاره په زړه پوري خایونه او یا خوندي خایونه لومړۍ خواب ګټل کېږي. د ماشومانو لپاره په زړه پوري خایونو موخه د ماشومانو او خوانانو ساتنه او هوساینه ده. خینې خلک له ماشومانو سره مرسته کوي، چي بېرته رسمی تولګیو ته ورشی او خینې نور بیا اجازه ورکوي، چي د زده کري په غیر رسمی پروګرامونو کي ګډون وکړي. هغوي بېلابلو عمرونه لري چي له ماشومتوب خخه نیولی تر خوانی پوري رسپړي

او په دې عمر کي بېلابلو شیونیزرو جورښتو لکه لوې، سپورت، درامه، هنر، موزیک، محافظت او روانی او ټولنیز ملاتر ته لام رسي کولاۍ شي. د ماشومانو لپاره په زړه پوري خایونه د ټولنی غرو او د بشردوستي او حکومت کارکونکو ته اجازه ورکوي، چې د رسمي او غیر رسمي زده کرو اړتیا او ظرفیت و ارزوی او دا په ګوته کري، چې له ښمه بیزو فعالیتونو سره څنګه مرسته وشي.

٤. **بدلون منتونکي / انعطاف پذير:** د زده کري فرصونه باید ملایم او د تغییر ور وي او له شرایطو سره سر و خوري په تغییر راوستو کي ښابی لاندی ټکي شامل وي:
 - د ټولنگي مهال و بش، ساعتونه، وخت او ګلنی مهال و بش بدلون ترڅو د خینو تاکلو زده کونکو اړتیا پوره کري
 - د زده کري د چمتو کولو لپاره بدیلی لاري چاري، لکه له خپل خان سره زده کره، له لري واتن خخه زده کره او د چنکو زده کرو پروګرام
 - د خوانو میندو او پلرونونو لپاره د ماشومانو د ساتني خدمتونه ور اندی کول
 - د پېرو رسمي مراحلو لري کول، لکه د زیرون او عمر تصدیقمخ (په دې لاره ۲ لارښود یادېښت وګوري)

د پروګرام د تعديلولو په اړه باید د ټولنی له غرو (خوانانو، بشو او نور هغو کسانو په شمول چې د محرومیت و پره بې ده) سره سلا مشوره وشي. د بنوونی او روزنی اړونده چارو اکي باید په دې پروسه کي را شامل شي ترڅو ور اندیش شوی تعديل د منو ور شي. که چېري زده کونکي په پراخه ساحه کي خواره واره وي، بنوونځي او د زده کري نور خایونه ممکن په داسې ځای کي نقشه شي، چې هفو ته لاس رسي د ټولو لپاره اسانه پربوځي (په دې اړه د بنوونی او روزنی د پاليسی ۱ معیار، ۷ لارښود یادېښت په ۱۱۰-۱۱۱ مخ کي او د بنوونی او روزنی د پاليسی ۲ معیار، ۱ لارښود یادېښت په ۱۱۲ مخ کي وګوري).

٥. **د بنوونی او روزنی بېرني لوړیتوبونه:** باید د لوړۍ ارزونی په اساس و تاکل شي. لاندی ټکي په پام کي نیول ضروري دي :
 - د جنس او عمر اړونده معلومات،-
 - د زیان او محافظت اړونده اندېښتني،-
 - خیني مهم موضوعات لکه د ژړوند د ساتلو اړونده معلومات،-
 - د بنوونی او روزنی د سیستم له رغولو سره تراو

په لوړیتوب کي ملي، لوچستنکي، امنتي م موضوعات هم په کار کي نیول په کار دې مګر دا باید ددي لامل نه شي، چې خپل شوی خلک محروم شي (په دې اړه د تحلیل او شتنی ۱ معیار په ۳۵-۴۰ مخ کي، دلوست ورکولو او لوست زده کولو ۱ معیار په ۷۷-۸۲ مخ کي او د بنوونی او روزنی د پاليسی ۱-۲ معیارونه په ۱۱۴ مخ کي وګوري).

۶. اغیزمنه او ارونده بنوونه او روزنه: د ددی کلیمو د تعریف لپاره د اصطلاحاتو برخه په ۱۲۲
مخ و گوری

۷. د تولني را گدول: تولني باید د بنووني او روزني په فعالیتونو کي په بشپر دول را شامل کرای شي
ترخو بنووني او روزني ته لاس رسی باوري کري شي. د تولني ونده اخیستنه په لاندي برخو کي
مرسته کوي :

- د تقاهم خلاوي بکېرىي

- اضافي سرچيني او منابع رايدا كېرىي، -

- امنيتي، محافظتى او روانى او توئنلىزى اندېشنى لرى كېرىي

- دورته زده كېرىي فرصنونو لپاره ارتياوي په گوته کېرىي

- د ئولو خلک گدون او شتون باوري کېرىي په خانگىري دول د هغۇ خلک چى خېل شو ي دى
(د گيون د تعریف لپاره د اصلاحاتو برخى ته په ۱۲۱ مخ کي و گورى، د تولني ونده اخیستنه ۱ معیار،
۲ لارېسۈد يادىبىت په ۲۲-۳۰ مخ کي، دلوست ورکولو او لوست زده كولو ۳ معیار، ۲ لارېسۈد
يادىبىت په ۸۸ مخ کي و گورى)

۸. سرچيني: ملي چارواكى دننە لرى، چى د ئولو لپاره د زده كېرىي برايرپىل باوري کېرىي په دى کي
د مالى، مادى او بشرى منابعو برابرول او همغۇرى شاملە د. كە چېرىي ملي چارواكى په بشپر دول
ددى ورتبى ونە لرى، چى په بېرىنى حالت کي د حالت تر عادي كېدو پورى بنوونه او روزنە چەمتو
کېرىي، اضافي امکانات بە د تۈر سرچىنۇ لخوا چەمتو شي. د سارىي په توگە بنزۈوالە تولنە، د ملگەرۇ
ملۇنۇ ادارى، نزۈوالى او سىيمە بىزى غېر دولنى ادارى، سىيمە بىز چارواكى، تولنى، مۇھىي تولنى،
مۇھىي تولنى او نورىي پراختىيلى ادارى، مىرىستىرىۋە ادارى باید خېل شەرۇط نىرم او د يو لى منظمو
تىڭلارو ملاتىز و گۈرى ترخو د زده كېرىي د فعالیتونو دوام باوري شي (په دى اړه د تولنى ونده
اخیستنه ۲ معیار، ۱ لارېسۈد يادىبىت په ۲۸ مخ کي، د تحليل او شىنى ۲ معیار، ۱ او ۵ لارېسۈد
يادىبىت په ۴۳-۴۱ مخ کي و گورى).

۹. په لند مهالە توگە د بنوونخى د سرپناه په توگە لې تر لېرە كارول: كە چېرىي نور امکانات نه وي، نور
د بنوونخى ودانى او اسانلىيوي يوازى د بى خايد شويبو خلکو لپاره د سرپناه په توگە كارول كېرىي.
په بېرىنى حالت او يازورىن کي باید د چەمتوالى د پلان جۈرۈلۈ په مودە کي د سرپناه لپاره نور
خاچىونە په گوته شي.

كە چېرىي د بنوونخى ودانى د مؤقت وخت لپاره د سرپناه لپاره وكارول شي، لازمه ده، چى د
محافظت او د سرپنا د سكتور په همكارى د سرپناه ناوره اغېزى او د محافظت خطرۇنە را لې
كري شي. اروندە شريکى ادارى باید په يو واحد تارىخ موافق شي تر هغى وروستە بە د بنوونخى
ودانى بېرته خېلى اصلى دننى تە خلاصىپرى په دى سره د زده كېرىي د بهير د پېكەدو نېتە را
كمېرىي او د دى مخنیوي كېرىي، چى كورنى له اضطرار حالت وروستە د بېرىي مودى لپاره په
بنوونخى كي پاتى شي .

که چېري د بنوونې او روزنې اسانتیاري په مؤقت دول د سریناه لیاره وکارول شي، لازمه ده، چې د بنوونځي د وسایلو لکه: کتابونو، کتابتون، میزونو او چوکیو، د بنوونځي د اسنادو او نفریحي وسایلو ساتنه وشي. د بنوونځي وسایل باید له استفاده څخه ونه لوپوري. که چېري ممکنه وي، اړونده شریکان باید دا فرصلت پیدا کړي، چې د بنوونې او روزنې اسانتیاوو ته وده ورکړي. د ساري په توګه، د حفظ صحة اسانټیا کېدای شي چې له سره ورغول شي او د بنوونې ودانۍ کېدای شي چې ورغول شي (په دی اړه د لاس رسی او ذدہ کړي چاپېریال^۳ معیار، ۶-۷۰ لارښود پاددېست په ۷۱-۷۰ مخ کې وګوری او د بنوونې او روزنې پالیسی ۱ معیار، ۳ لارښود پاددېست په ۱۰۹ مخ کې وګوری).

لاس رسی او د زده کری چاپریال دویم معيار:
خوندیتوب او هوساینه

د زده کری چاپریال باید خوندی او محفوظ وي او د زده کوونکو، بشونکو او د بشونکي او روزني
دانور کارکوونکو امنيت او روانی هوساینه باید تامين شي

مهم کارونه (دا باید د لارښود یاددېښتونو سره په گله و لوستل شي)

- د بشونکي او روزني په چاپریال کي زده کوونکي، بشونکي او د بشونکي او روزني نور کارکوونکي د خطر له سرچینو څخه لري دي (۱ او ۳ - ۴ لارښود یاددېښت و ګوري)
- بشونکي او د بشونکي او روزني نور کارکوونکي د اړتیا ور مهارت او پوهه ترلاسه کوي ترڅو د زده کوونکو لپاره غوره او مرسته کوونکي بشونیز چاپریال رامنځ ته کري او هم د زده کوونکو روانی او ذهنی هوساینه ته وده ورکری (۲، ۳ او ۸ - ۹ لارښود یاددېښت و ګوري)
- بشونکي د زده کری موقت خایونه او د ماشومانو لپاره په زړه پوري خایونه مربوطه ټولنو او خلکو ته نږدي دي (۵ - ۶ لارښود یاددېښت و ګوري)
- د زده کری چاپریال ته خان رسول د تولو زده کوونکو لپاره اسانه، محفوظ او د لاس رسی ور دی (۵ - ۷ لارښود یاددېښت و ګوري)
- د زده کری چاپریال له نظامي حملو او یرغل څخه محفوظ دي (۳، ۶ - ۷ لارښود یاددېښت و ګوري)
- خلک د زده کری د چاپریال د موقعیت او هم د زده کری د سیستم او پالیسی په اړه په پرېکره کي شریکېری ترڅو دا باوری شي، چي زده کوونکي، بشونکي او د بشونکي او روزني نور کارکوونکي خوندی او محفوظ دي (۱۰ - ۱۱ لارښود یاددېښت و ګوري)
- د ناورین د خطاونو په کمولو او د فعالیتونو او چارو په ترسره کولو سره د زده کری چاپریال خوندی او مصروفون دي (۱۱ - لارښود یاددېښت و ګوري).

لارښود یاددېښتونه:

۱. امنيت او خوندیتوب: د زده کری خوندی چاپریال له تهدید، خطر، زخمی ګډو او ورکډو مخنیوی کوي (په ۱۲۳ - ۱۲۲ مخ کي اصطلاحاتو ته ورشئ).

ملي چارواکي مسؤوليت لري، چي امنيت تامين کري. بدی لپاره باید کافي او با کيفيته پوليسي سیستم او له اړتیا سره مناسب خواکونه خای پر خای شي. به چېږي د زده کری خایونه خوندی نه وي او یا هم موجود نه وي، بدیل خوندی خایونه او یا طریقه باید رامنځ ته شي. به دي وضعیت کي پشایي، چي په کور کي درس وویل شي او یا هم له لري واتن څخه تعقیب شي. په بې امنیتی کي، خلک باید دا پرېکره وکري، چي آیا ددوى زامن باید بشونکي ته لار شي او که نه بوله ساتي خواکونه باید هېڅکله له بشونکي او اسانټیاوو څخه د خپل موقتی سرپنه لپاره کار وانه خلي

(د امنیتی مسایلو په اړه لاندی ۵-۷ لارښونې کنلي شی، د خوندیتوب لپاره لاندی ۲-۴، ۸-۹ او ۱۱ لارښود وګوري. همدارنګه د بشونې او روزني د پالیسي ۱ معیار، ۱ لارښود یادبنت په ۱۰۷-۱۰۸ مخ کي وګوري).

۲. ذهنی، فزیکي او ټولنیزه آرامتیا په لاندی نکو پوري تری ده:

- امنیت، خوندیتوب او ملاتر

- صحت

- خوشالی او د بشونې او روزني د وراندي کوونکو او زده کوونکو او په خپله د زده کوونکو ترمنځ گرم راشه درشه.

د وختي عمر لپاره، د ماشومانو وده او د زده کري پراختيا له هغو خلکو سره د امنیت، سولي او تربیتي چاپریال په فضا کي په راشه درشه سره بېړه پیاوړي کېږي، چې دوي ته تدریس کوي. هغه فعالیتونه، چې د زده کوونکو هوساینه باوري کوي هغه مثبت پرمختګ، مثبت ټولنیز چاپریال او روغتیا ته هم غوره والی ور بینې په دی سره زده کوونکي دېته هم هڅول کېږي، چې په هغو پرېکرو کي ونډه واخلي، چې په هغوي اغېز کوي. د سټونزو په حلولو، د پرېکرو په کولو او د خطر په کمولو کي ګډون کول ماشومانو او خوانتو ته د ګټورتوب احساس وربښي او کولای شي، چې په خپله هوساینه او رفاه کي برخه واخلي.

که مور او پلار نه شي کولای، چې زده کوونکو ته په کور کي هوساینه ورکري، نور خلاک باید مرسته ورسره وکري په دی کي مناسبو خدمتونه ته مراجعه کول شامل دي، البته که داسي خدمتونه موجود وي (په دی اړه په ۷۲ مخ کي د زده کري چاپریال او هغې ته د لاس رسی ۳ معیار، ۸ لارښود یادبنت وګوري).

۳. خوندیتوب: له حمایت او خوندیتوب څخه مانا له فزیکي، ذهنی او ټولنیزو تهدیدونو، څورونو، ناوره استفادې او تأویرېخوالي څخه خلاصون دی. زده کوونکي، بشونکي او د بشونې او روزني نور کارکوونکي باید په دی اړه خبر شي او د زده کري په چاپریال کي له هر دوں ګواښ څخه په امن وي. لاندی تکي په خطرونو کي شامل دي

- جورول

- جنسی ناوره ګډه اخیسته

- طبیعې او محیطی ګواښونه

- وسلې، مهمات، ماینونه او ناچاودې توکي

- وسله واله خواکونه، د جګري خایونه او نور نظامي تهدیدونه په ګډون تښتونی او په نظامي کارو

- اخته کيدل

- سیاسي نا امنی

د خطرونو په ارزونو کي د خوندیتوب د اړتیاوو او لوړیتوبنو د پوهېدو لپاره د ټولنی له عزو، زده کوونکو، بشونکو او نور کارکوونکو سلامشوره کول دېر مهم دي. دغه ارزونې باید وخت پر وخت ترسره شي او په دی کي باید د اړونده فرنګي او سیاسي عواملو تحلیل هم وشي (په دی اړه د تحلیل او شتنۍ ۱ معیار، په ۲-۳ په ۳۵-۳۸ مخ کي وګوري).

که چېري د محافظت اړونده تاو تریخوالي رامنځ ته شي، په دی اړه باید محروم او مستند راپور چور شي،
بنه به داوي، چي دا کار د هغو خلکو په مرسته ترسره شي، چي د بشري حقوقو د خارني په برخه کي بي
رزونه ترلاسه کري وي. د بېښي په اړه باید مهم نکي یادداشت شي لکه: جنس، عمر او آيا دغه کس د کومو
تاکلو مشخصاتو په اساس تر هدف لاندي راغلي و دغه دول معلومات د ډوي طرح د تاکلو لپاره مهم او
کېدائشي، چي د اغیزمن پلان د ډورو لو لپاره ضروري وي ترڅو دا دول سټونزه حل شي. د هغو راپور
څواب، چي راپور بي ورکړل شوی باید مستند وي، او هم دروغتیا، ساتني او روانی او تولنیزو خدمتونو
وراندي کونکو ته راجع شي.

په کوم چاپېریال کي چي د بنوونکو، زده کونکو او د بنوونکي او روزنۍ د نور کارکونکو پر وراندي
تاو تریخوالي عام وي دا پېره مهمه ده، چي په دی اړه تولنۍ او کورنۍ را شاملی شي ترڅو په تولنه او
کورنۍ کي خوندېتوب ته وده ورکړل شي. په دی فعالیتونو کي شابلي لاندي نکي راشي:
- د ماشومانو مور او پلار او د سېمي مشرانو ته معلومات ورکول ترڅو د زده کونکو درشد او ودي
لپاره له غوره مېټونو ځخه کار واخلي او هغنو ته مثبت نظم او دېسپلين ور زده کري.
- له پوليسو او نور امنيتي خواکونو سره همغري ترڅو په تولنه کي د امنيتي اندېښو په اړه پوهاي دېر
شي.
- له تولنو او اړونده چارواکو سره یو خای کار کول ترڅو د امنیت اړونده ټاکلي اندېښي له منځه لاري
شي لکه بنوونځي ته د تلو او راتلو پرمهال د زده کونکو لپاره د ملګري او ګارد برابرول
په دی اړه د بنوونکي او روزنۍ د پاليسى ۱ معیار، ۱ لارښود یادداشت ته مراجعه په ۱۰۸، ۱۱۰ مخ کي
وګوري).

۴. د جندر اړونده تاو تریخوالي: د تاو تریخوالي د تعريف لپاره په ۱۱۸ مخ کي اصطلاحاتو ته
وګوري) په ځانګري دول جنسی تاو تریخوالي بېر جدي او د ژوند تهدیدونکي موضوع ده. له دی
ځخه نارينه او هلکان هم اغېزمن کېري خود جندر اړونده تاو تریخوالي دېر قربانيان نجوني او
ښخي دی. د بنوونکي او روزنۍ پروګرامونه باید د اذیت او جنسی تعرض موضوع وڅاري او
څواب ورنه وروايي. مور او پلار، زده کونکي، بنوونکي او نور کارکونکي باید په هغو طریق او
لارو موافقه وکري، چي ماشومانو او څوانانو ته بنوونځي ته په تلو راتلو او یا د بنوونځي د ننه
متوجه ګواښونه را لر کري. په دی کي لاندي نکي راخي:
- د جنسی اذیت، تجاوز، خورونکي او د بل کوم جنسی تاو تریخوالي د مختنوي لپاره پاليسى او واضح
مقررات وضع کول او په عام ډول پلي کول،
- دغه مقررات د بنوونکو او نور کارکونکو، چي په دی پوهه شي، چي کوم کارونه د منلو ور ته
دي، په کاري ګرناړه کي اضافه کول
- په بنوونیز چاپېریال کي د لویو نجونو دېرول ترڅو د بنځینه زده کونکو زره ډاډه شي. په کوم خانی
کي چي د نارينه او بنځینه بنوونکو تر منځ توازن برابر نه وي، د تولنۍ بنځي کولای شي په رضاکار انه
ډول دټولکي د مرسټیالی په توګه کار وکري ترڅو د ماشومانو لپاره چاپېریال بېر خوندي احساس شي.

کله چې د جندر ارونده تاو تريخوالي رامنځ ته کېږي د هغو لپاره د شکایت او خواب محرم او خوندي سیستم ضروري دي. دا کار د ملي چارواکو لخوا او یاد هغه خپلواکي اداري لخوا ترسره کېږي، چې د جندر ارونده تاو تريخوالي په مسایلو یوهېږي. د تاو تريخوالي خپلواکي لپاره باید مناسب رو غنیابي، روانۍ او تولنيز خوندېتوب او قضائي ملاتېر رامنځ ته شي او هم باید ارونده مرعج ته د دې موضوع دراجع کولو سیستم رامنځ ته شي (ېه دي اړه لاندې ۹ لارښود یادېت، بنوونکي او د بنوونکي او روزني د نور کارکونکوو ۲ معیار، ۳ لارښود یادېت په ۹۹-۱۰۰ مخ کي، د بنوونکي او روزني د پاليسى ۱ معیار، ۱ لارښود یادېت په ۱۰۷-۱۰۸ مخ کي وګوري).

۵. د زده کوونکو او د بنوونځيو ترمنځ زیات نه زیات واتن: د بنوونځيو او د زده کوونکو ترمنځه لېري والي او واتن باید د ملي او نړیوالو معیارونو سره سمت تعریف شي. دا دېره مهمه ده، چې امنیتي، خوندېتوب او د لاس رسی ارونده اندېښني لکه بنوونځي ته خېرمه یوځي میشت خایونه، ماینونه او ګنډي ونې په پام کي ونیول شي. زده کوونکي، د هغوی مور او پالر او د تولني له نورو غرو سره باید د زده کري په خاکه کي او احتمالي گواښونو په اړه یه سلامشوره وشي د بنوونځي لېري والي د لاس رسی فرصنونه راکموي. بشلي چې د زده کوونکو کورو ته خېرمه فرعي يا الحاقی بنوونځي جور شي. (همدارنګه پورتنې ۳ او لاندې ۶-۷ لارښود وګوري).

۶. د بنوونځي لار. ددي لپاره چې د تولو زده کوونکو، بنوونکي او د بنوونکي او روزني د نور کارکونکوو لپاره خوندي او بي ويرې لار باوري شي، د تولني د غربو، د بېلاړل عمر لرونکي نجوني او هلکان باید اتكلي گواښونه په ګونه کري او د هغو د مخنيوي لپاره په لازمو لارو چارو جور جاري وکري. د ساري په توګه، په ګومو خایونو کي چې زده کوونکي باید په پېښو بنوونځي ته تک راتک وکري، د لاري په اوږدو کي یوه خفيفه رنا ولکول شي او کپدای له زده کوونکو سره بالغ او لوی زده کوونکي ملګري شي یا انکاس لرونکي توکي وکارل شي او یاد زده کوونکو په بیک او جامو یوه پنټه ولکول شي (ېه دي اړه پورتنې ۳ او لاندې ۷ لارښود یادېت، د تولني د ګډون ۱ معیار، ۲-۵ لارښود یادېت په ۲۳-۲۶ مخ کي او د بنوونکي او روزني د پاليسى ۱ معیار، ۱ لارښود یادېت په ۱۰۷-۱۰۸ مخ کي وګوري).

۷. له بریدونو څخه د بنوونکي او روزني خوندي سائل: په ځینو شرایطو کي زده کوونکي، بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکي شوونځي ته د تلو، راتلو پرمهاں د فزيکي، روانۍ او تولنيز خطر له ګواښ سره مخ کېږي. ددي لپاره چې ددي خطرونو اندازه را لېر شي، لاندې کارونه په کار دې :

- په نصاب کي د سولي، روانۍ او تولنيز ملاتېر، د بشري حقوقو، د ستونزو د حل، د سولي د تامين او د بشر دوستي په اړه پېغامونه دېرول
- د جنوا د ترون او د جرمونو د نړیوالی محکمي د قانون په اړه د عامه خلکو پوها وي ته وده ورکول په دې ټولونو کي په مدنې خلکو حملې کول، چې بنوونکي او زده کوونکي پکي شامل دي او په بنوونځيو د حملو کول منع کري دي
- د بشر دوستي د قانون د اساسي اصولو او له بنوونکي او روزني څخه د دفاع په اړه د حکومت، نظامي قضائي سیستم، وسلوالو ځواکونو او وسله والو بلو د ظرفیت لورول

- د وانیو او د هغو د دیوالونو محاکمول او امنیتی کاردانو کارول (په معاش سره او يا د تولني لخوا د رضاکارانو په وسیله)
- د بنوونخی سره د بنوونکو نردي کور،
- د بنوونخیو او گوابشل شویو زده کونکو، بنوونکو او د بنوونی او روزنی د نور کارکونکو خای بدلو،
- له کور څخه د بنوونخی کار اخیستل او يا په تولنه کي د تنه بنوونخی جوروں

د شرابطو او امنیتی اندېښنو پر اساس، تولني او د تولني بنوونیزی کمبئی پنایي د بنوونخی د ساتني مسؤولیت پر غایه واخلي. د ساري په توګه: بدوي کولای شي ساتونکي چمتو کري ياد اعتبار ور تولنه معرفی کري يا مذبهي مشران د بنوونخیو په ملاتر خلک شوشیق کري. په مدنی شخرو کي، د تولني غري کډايو شي د شخري له دوارو لوړيو سره خري وکري او ټوه کرنا لاره جوره کري او په دي سره بنوونخی او د زده کري خایونه پاک او يا بنوونخی د سولی خای وبال شي.

ه بنوونخیو او روغتونو حملی کول یو له هغو شپرو منعه شویو کارونو څخه دي، چي د ملګرو ملتو د امنیت شورا په ۱۶۱۲ پربکره (۲۰۰۵) کي راغلي دي. کله چي حمله ترسره شي، د هغو په اړه باید د ملګرو ملتو د څارني او راپور ورکونی د میکانیزم له لارې راپور ورکول شي (په دي د بنوونی او روزنی د پالیسي ۱ معیار، ۱ لارښود یادبدشت په ۱۰۷-۱۰۸ مخ کي او د بنوونی او روزنی د پالیسي ۲ معیار، په ۴ لارښود یادبدشت کي په ۱۱۳ مخ کي وګوري).

۸. درواني او تولنیز ملاتر او هوسانیني په اړه تربنېنگ: بنوونکي او د بنوونکي او روزنی نور کارکونکي باید تربنېنگ ترلاسه کري ترڅو د لاندي تکو له لارې له روانی او تولنیز پلوه له زده کونکو سره مرسته وکري:
- منظمي زده کري
- د ماشومانو لپاره په زړه پوري میندونه کارول
- لوبي او تفريح
- د ژوند د مهارتونو تدریس
- دراجع کولو سیستم

دا دېره مهمه ده، چي د بنوونکي او د بنوونکي او روزنی د نور کارکونکو هوسانینه په پام کي ونیول شي په دي سره به د زده کونکو په هوسانینه کي هم مرسته وشي او د رسمي او يا غیر رسمي زده کرو پروګرام به برپالیتوب سره مخ ته لار شي (په دي اړه د بنوونی او زده کري ۱ معیار، ۶ لارښود یادبدشت په ۸۱-۸۰ مخ کي، د بنوونی او زده کري ۲ معیار، ۲ لارښود یادبدشت په ۸۴-۸۳ مخ کي او بنوونکي او د بنوونکي او روزنی د نور کارکونکو ۳ معیار په ۱۰۲-۱۰۱ مخ کي وګوري).

٩. له تاو تريخوالى تش تولگي مدپريت: د داكار د کاري چوکات له مخي، زده کري باید داسي ترسره شي، چي دوه ارخيز تفاهم، سوله، زغم ته وده وركري، او د تاو تريخوالى او شخرو په مخنيوي کي مرسته وکري. دي موخي ته د رسيدو لپاره، بنوونکي باید په مئبت دول د تولگي به مدپريت کي مرسته وکري په دي مانا، چي بنوونيز چاپيريال دوه ارخيز تفاهم، سولي او زغم ته وده وركري او داسي مهارتونه وراندي کوي، چي په هغو سره د تاو تريخوالى او شخري مخه نیول کيري. مئبته مرسته او د نظم او دېسپيلين محكم سیستم ددي دول چاپيريال د رامنځ ته کولو اساس ګنل کيري. دوی باید بدني جزا، لفظي خورونې، تحقير او وپره اچول له منځه یوسې. په وپره کي ذهنې فشار، تاو تريخوالى، خورونه او تبعيض شامل دي. دغه تکي باید د بنوونکي په کاري ګرلنلاره کي ذکر شي او د بنوونکو په تربنېنگ او د خارني په اړونډه فعلاليتونو کي په پرله پسي دول سره تکرار شي (د بنوونې او زده کري ۲-۳ معيار په ۸۳-۹۰ مخ کي، بنوونکي او د بنوونې او روزنې دنور کارکوونکوو ۲ معيار، ۳ لارښود یادېښت په ۹۹-۱۰۰ مخ کي او بنوونکي او د بنوونې او روزنې دنور کارکوونکوو ۲ معيار، ۳ لارښود یادېښت په ۱۰۱-۱۰۲ مخ کي وکوري).

١٠. د تولني ونده اخيستنه: تولني باید د زده کري د چاپيريال په جوړولو، ساتلو او خوندي کولو کي د مشراتبه رول ولوبي. تولي خپل شوي ډلي باید د پروګرام په طرح کي ونده واخلي په دي سره به تولنه دا احساس کري، چي بنوونه او روزنې ددوی خپل پروګرام دی (په دي اړه د تولني ونده اخيستنه لوړۍ معيار، په ۲۲-۲۷ مخ کي او د زده کري چاپيريال او هغو ته د لاس رسې ۱ معيار، ۷ لارښود یادېښت په ۵۹ مخ کي وکوري).

١١. د ناورين د خطر کمولاني او مدپريت: زده کوونکي، بنوونکي او د بنوونې او روزنې نور کارکوونکوو بنائي تربنېنگ شي ترڅو د ناورين په مخنيوي او اداره کولو کي مرسته وکري. په دي کي لاندي تکي راټلي شي :

- د بېرنې حالت لپاره د چمتووالى د پلانونو جوړول
- د تکرارۍ او متوقعه پېښو لپاره تمرین کول
- د بنوونځي د دانۍ او دانۍ پرته نور برخو خونديتوب، لکه د زلزلي پرمهاں د بنوونځي د تخلی پلان او مناسب خایونه

د تولني او د بنوونځي د خونديتوب کمېتي باید د بنوونځي د ناورينونو د مدپريت او خونديتوب پلان، جور او عملی کولو کي مرسته وکري په دي مرسته کي د خطرنو ارزول او لوړۍ معيوبت ورکول، د فزيکي او محطي خونديتوب اړونډه تګلارو عملی کول او د چمتووالۍ د تګلارو د جورولو مهارت ته وده ورکول شامل دي. د بېرنې حالت د چمتووالۍ پلانونه د بنوونځيو د حفظ صحة د پلان په ګډون باید جور او په داسي توګه شريک شي، چي تولو ته د لاس رسې وړ وي، او هغو خلکو ته هم ورسپري، چي نالوستي دي، فزيکي، علمي او ذهنې معيوبېت ولري (په دي اړه د تحليل او شنني لوړۍ معيار، ۳ لارښود یادېښت په ۳۸-۳۷ مخ کي، د زده کري چاپيريال او هغو ته د لاس رسې ۳ معيار، ۱-۲ لارښود یادېښت په ۶۰-۶۸ مخ کي، د بنوونکي او زده کري ۲ معيار، په ۶ لارښود یادېښت په ۸۶ مخ کي او د بنوونې او روزنې د پاليسې ۱ معيار، ۲ او ۶ لارښود یادېښت په ۱۰۸-۱۱۰ مخ کي وکوري)

لاس رسی او د زده کېرى چاپېریال: درېم معیار:

آسانتیاوی او خوندیتوب او هوساينه

د بنوونی او روزنی آسانتیاوی د زده کوونکو، بنوونکو او د بنوونی او روزنی د نور کارکوونکو امنیت او روانی هوساينه تامینوي او له روغتیا، تغذیي، روانی او امنیتی خدمتونو سره ترا او لري

مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو سره په کډه ولوستل شي)

- د زده کېرى خایونه او ودانی د تولو زده کوونکو، بنوونکو او د بنوونکو او روزنی د نور کارکوونکو لپاره مصؤون او خوندی دی (۱ - ۴ لارښود یادېښت و گورئ)
- د زده کېرى مؤقت او داييمى چاپېریال د ناورین له وضعیت سره سم بیا جور شوی او رغول شوی، بدل شوی او له سره جور شوی دی (۲ - ۴ لارښود یادېښت و گورئ)
- د زده کېرى خایونه په خوندی کوونکو، د ليدو حدود او روشنانه نښو او اشارو سره په نښه شوی دی هغه ودانی چې د زده کېرى لپاره کارول کېرى د زده کېرى لپاره مناسبی او د تولکیو، اداري، تفريح او حفظ صحه آسانتیاوی لري (۲ او ۴ لارښود یادېښت)
- د تولکی پراخوالی او د ګهناستو ترتیب د زده کوونکو او بنوونکي له شمېر سره برابر دی او دا امکان لري چې د زده کېرى مشارکتی او هم شاګرد محوري تګلاري عملی شي (۴ - لارښود یادېښت و گورئ)
- د خوانانو په ګډون د تولنی غږي د زده کېرى د چاپېریال په جوړولو او ساتلو کې برخه اخلي (۱ - ۳ لارښود یادېښت و گورئ)
- د زده کوونکو، بنوونکو د جنس، عمر او معیوبیت په پام کې نیولو سره، د شخصي نظافت او حمایت لپاره کافې اندازه پاکي او به او کافې اندازه حفظ صحی آسانتیاوی شته دی (۵ - ۶ لارښود یادېښت و گورئ)
- د زده کېرى په چاپېریال کې د روغتیا او نظافت ساتلو بنوونکي او روزنی ته پراختیا ورکول کېرى (۶ - لارښود یادېښت و گورئ)
- په بنوونځي کې د روغتیا او تغذیي اړونده خدمتونه موجود دي ترڅو د اغېزمې بنوونکي او روزنی او پراختیا لپاره لوره او نور خنډونه لري کېرى (۷ - لارښود یادېښت و گورئ)
- بنوونځي او د زده کېرى چاپېریال د مشاشونه ساتني، روغتیا، تغذیي، تولنیزو او روانی خدماتو سره اړیکي لري (۸ - لارښود یادېښت و گورئ)

لارښود یادېښتونه:

1. خای: بنوونکي او روزنی ودانی او موقعیت باید په داسي خای کې جور، آباد او خای پر خای شي، چې د زده کوونکو، بنوونکو او د بنوونکي او روزنی د نور کارکوونکوو لپاره مساوات او فزيکي امنیت باورې او وده ورکري. دا پام کې نیول ضروري دي چې آياد بنوونکي او روزنی دغه خای به له بېرنېي حالت څخه مخکي وکارول شي او که نه په پخوانۍ خای د بنوونځي جوړول بنائي هغه پخوانۍ تبعیضونه یو خل بیارا ژوندي کېرى، چې په توله کې د خینې تاکلو ګروپونو پر وړاندې کېدل او بنائي زده کوونکي له خطر سره مخامنځ کېرى

لازمه ده، چې په دېر احتیاط سره د شخري او ناورین ارزونه/ارزیابي وشي، په ارزونه/ارزیابي کي
باید د بیوونی او روزنی له ملي چارواکو او په پراخه کچه د تولني له غرو، په ځانګړي بول له خپل
شويو خلکو سره سلا مشوري وشي. هغوي بنایي دېر د پام ور ور انډیزونه وراندي کړي، چې په کوم
خای کي د بیوونی او روزنی اسانتیاوی رامنځته شي د پندګالي له اداري، سریناه او روغتیا د سکټور په
څېر له نور سکټورو نو سره همغږي کول دېره ضروري ده ترڅو دا باورې شي، چې د بیوونځي خای
تولو زده کوونکو او نور خدمتونو نه نېړدي دي(په دي اړه د تحلیل او شنني ۱ معيار، ۱-۶ لارښود
يادېښت په ۳۵-۳۹ مخ کي، د بیوونی او روزنی چاپېریال او هغونه د لاس رسی ۲ معيار، ۱۱ لارښود
يادېښت په ۶۶-۶۷ مخ کي، د بیوونی او روزنی د پالیسي ۱ لارښود يادېښت په ۱۰۹ مخ کي
او د همغږي معيار په ۳۱-۳۴ مخ کي وګوري).

- ۲. د ودانۍ شکل او نقشه: لازمه ده، چې د بیوونی او روزنی په بېړني حالت او دایمي ودانۍ کي
لاندي عناصر په پام کي ونیو شې:
- دمحفظ خای تاکل بد رنګ شوي بیوونځي د ودانۍ شکل او جورېښت باید د باتجربه او مسلکي
کسانو لخوا او راژوول شي او د ارزونی په اسالن او د سیمې د اړتیا او لګښت په پام کي نیلو سره
له سره ورغلول شي، ترميم شي، بهه محکم شي او بیانو شې.
- هر اړخیز او له ناورین سره سمه طرح او دانول بد موقتو او دایمي بیوونځيو د جوړولو لپاره
باید د بیوونځيو د دانولو نړیوال پلان او کود (او یا سیمې بیز کوډونه چې په لوړ معيار سره
وې) عملي شي. د بیوونځي ودانۍ داسي طرح، جوړه او وسائل شې، چې له خپل
معلومو خطرونو او ګواښونو سره لکه اور، طوفان، زلزله او د خمکي له بیوونځيو سره مقاومت
وکړي شي. د رغافونی هڅي باید دا باورې کړي، چې تر کار لاندي ودانۍ زده کوونکي،
ښوونکي او د بیوونی او روزنی نور ګارکوونکو له داسي ګواښ او خطر سره نه مخ کوي، چې
مخه بې نیول کېدای شي. د بیوونځي په نقشه او رغولو کي باید د بیوونځي کافي اندازه رناء، هوا
او د ګرمولائي موضوع په پام کي ونیو شې ترڅو د بیوونی او زده کړلپاره مناسب چاپېریال
رامنځ ته شي
- آيا بیوونځي به د سیمه بیزو چارواکو او سیمه بیزی تولني لخوا په مناسب لګښت سره وسائل
کېږي: بد امكان په صورت کي به د ودانۍ د جوړولو لپاره په سیمه بیزه کچه له تولید شويو موادو
او ګارکوونکو څخه کار واخیستل شي. په دي اړه به د پام ور ګامونه پورته شي ترڅو دا باورې
شي، چې په ودانۍ دېر لګښت نه راخې او هم د ودانۍ فزیکي شکل (نهداب، دبوالونه او چت/بلې)
محکم دي.
- موجوده بودجه، د موجود وخت او اوردي مودي لپاره د هغه کارول او په دي پروسه کي د
تولني، او د بیوونی او روزنی د پلان ګوونکو او مسؤولينو را شاملول

ودانی بشایی مؤقته، نیمه مؤقته، دائمی او گرئنده وي د. بشونخی د جورو لو په بېلابلو پرسو لکه د ودانی د جورو لو او د ودانی په ساتلو کي د مختلفو خپل شويو بلو را شاملول بشایي د شخري او ناورین په سېکولو کي مرسته وکري (په دي اره د بشونخی او روزني چاپيريال او هغونه د لاس رسی ۱ معیار، ۳ لارښود يادېښت په ۱۱ مخ کي او د بشونخی د خوندي او مصووني ودانی په اره د INEE لارښوني پدی www.ineesite.org/toolkit سرپناه، مېشندنۍ او غیر غذائي توکو په اره د سفېر معیارونه کلای شي).

۳. معیوبین او معلوین: د بشونخی او روزني د اسانتيا په طرح کولو او تطبيقولو کي باید د خلکو فزیکي او بصری معیوبینو په احتیاط سره په پام کي ونیول شي بشونخی ته د تنوتو او ونو په خای کي باید د هغونه خلکو لپاره خای وي، چې د معیوبینو په باسکيل راخې او يا بله کومه وسیله کاروې د. تولکي پراخوالی او میزونه او چوکي او د اوپو او حفظ صحه اسانتياوی باید د معیوبینو او معلوینو له اړتیاوو سره سمی وي د. بشونخی لپاره د ډو خای په مشخص کولو او يا د بشونخی او روزني د اسانتيا د رغولو پرمهاں غوره ده، چې په سيمه بیزه او هم په ملي کچه له هغونه ادارو سره همکاري وشي، چې د بېلا بېل دوله معیوبینو او يا د معیوبینو د پلرونو او يا خوانو معیوبینو استازیتوب کوي.

۴. د بشونبزو خایونو طرح او سانته: د بشونبزو خایونو د پلانلو پر مهال باید په دي اره دېر فکر وشي، چې له دي خای خڅه به څوک او څنګه کار اخلي. دغه خایونه باید د تولو استفاده کوونکو، د جنس، عمر، فزیکي ورتیا او فرهنگي ملاحظاتو له پلوه د لاس رسی ور وي. د تولکي د اندازې لپاره باید په سيمه بیزه کچه مثلن شوي حقيفي معیارونه په پام کي ونیول شي د. امكان په صورت کي باید د اضافې تولکي په لپاره باید کافي خای موجود وي خکه کیدای شي د زده کوونکو داخله او شامېلېل دېر شي، په دي سره به بشونخی وتونېږي، چې په ورځ کي خو وخته له تولکي کار واخلي. دروازې او د اخليو او وټلو لاري باید داسې جوري شي، چې د بېرني حالت پرمهاں زده کوونکي، بشونکي او نور کارکوونکو په اسانۍ سره خان وباسي.

د ودانی، د حفظ صحه اسانتياوی، میز او چوکي او تختي باید تل پاک وسائل شي. د تولنې غږي او د تولنې بشونبزو کېښې کېښې کېښې په پاک ساتلو کي د مزدور، وخت او موادو په برابرولو سره مرسته وکري (په دي اره د بشونکو او د بشونخی او روزني د نور کارکوونکوو ۳ معیار، ۱ لارښود يادېښت ته په ۱۰۱ مخ ته مراجعيه وکري).

۵. دروغتیا سانتي اسانتيابوی: باید د بشونخی د ننه او يا نزدې موجوده وي. ددي اسانتيابو په برابرولو کي د اوپو د برابرولو او روغتیا سانتي د سکتور ترمنځ همکاري دېره ضروري ده په روغتیا سانته کي لاندي تکي راخې:

- د حاجت د رفع کولو لپاره محکم خای لکه کانتینر او د فاضلابو خاھ.
- د زیم ایستاو اسانتیا، د برفت د اویو د زبیبلو کنده او د زیم کانال
- د کارکونکوو د نظافت لپاره کافي اندازه اویه او پاک تشنابونه.

د حفظ صحة اسانتیاوی باید د معیوبینو او معلومینو لپاره د لاس رسی ویر وی او په هغو کي باید پرده، آبرو او خوندیتوب مراعات شوی وي د تشنابونه دروازی باید له شانه چلف شی. دیدی لپاره، چي جنسی اذیتونه او خورونی رامنځ ته نه شي، د نجونو او هلکانو تشنابونه باید سره جلا او خوندي، راحت او په داسي خاي کي وي، چي به اسانی استفاده تري وشي د سفېر د پروژي په لارښونو کي راغلي، چي هري ۳۰ تنه نجوني باید یو تشناب او هر ۶۰ تنه هلکان باید یو تشناب ولري. که چېري په لومړۍ مرحله کي د نجونو او هلکانو لپاره جلا جلا تشنابونه ممکن نه وي، داسي لازم ترتیبات باید ینیو شی ترڅو نجوني او هلکان په یو وخت کي له تشنابونو کار وانه اخلي. که چېري تشنابونه او بیت الخلاوي د بنوونځي د ننه نه وي، کبدای شي چېي کومه نېردي اسانتیا په گوتنه او د زده کوونکو استفاده کول وڅارل شی (د اضافي معلوماتو لپاره د سفېر د معیارونو د اویو د برابرولو، حفظ صحة او د نظافت د پراختیا خپرکي وګوري).

د امكان په صورت کي باید نجونو ته د حفظ صحة اړونده مواد او له فرہنگ سره سمي جامي ورکړل شي ترڅو په بشپړ یول په زده کړي برخه واخلي

۶. پاکي اویه او د نظافت وده: د بنوونځي او روزنې په چاپریال کي باید پاکي اویه او صابون موجود وي. نظافت لکه د مخ او لاسونو پرمینځل باید د ورځنیو کارونو یوه برخه وي. د سفېر پروژي لارښود کتاب په بنوونځي کي د اویو حد اقل اندازه تاکلی، چي یو ماشوم باید په بنوونځي کي هره ورڅ ۳ لېټه اویه د خپل او مخ او لاسونو د مېخلو لپاره وکاړي (د اویو په اړه د سفېر معیارونه د اویو د برابرولو، حفظ صحة او د نظافت د پراختیا خپرکي وګوري).

۷. په بنوونځي کي د روغتني او تغذېي خدمتونه: په بنوونځي کي د روغتني او تغذېي خدمتونه بنوونه او روزنې له نور سکنټورونو لکه روغتني، تغذېي او حفظ صحة سره همغري کوي. دغه سکنټورونه د زده کړي پر وړاندې خنډونه لري کوي او سالم چاپریال رامنځ ته کوي په دې پروګرامونو کي لاندې تکي راخې:

- د بنوونځي خوراکي پروګرامونه ترڅو د لورې، اړتیا لري شي،
- د چم gio له منځه ورل ترڅو د اطفالو د نارو غښو علاج وشي
- د ساري نارو غښو د مخنۍ پروګرام لکه (سرخکان، اسهال، ایچ آې وي او اېدز)،
- د مغذي موادو لکه ویتمین اۍ، وسپنۍ او ایودین برابرول

پروګرامونه باید مثل شوي لارښونې تعقیب کري لکه بنوونځيو ته د خوراکي موادو د ورکړي په اړه د خوراک د نړیوال سازمان لارښونې د. تغذېي او روغتني له سکنټورونو سره همغري کول دېر مهم دي (د خورو او تغذېي په اړه د سفېر معیارونه وګوري)

۸. سیمه بیزو خدمتونو ته لاس رسی او راجع کول؛ بنوونکي او د بنوونکي او روزنی نور کارکونکي کولای شي، سیمه بیزو خدمتونو ته دزده کوونکو په راجع کولو د هغوی په فزيکي، روانی او توئنیز او عاطفي هوساینه کي مرسته او هغو ته وده ورکري بنوونکي او کارکونکي بنایي وروزل شي ترڅو د فزيکي، روانی او توئنیز پړېشانی علامي او یا نوري اندېښني وپېژني توئنیز اندېښني لکه هغه ماشومان چي له خپلو کورنيو جلا شوي دي. هغوی باید دزده کوونکو د هوسایني اړونده ګواښونه له نور اړونده سکتورنو سره شريک کري.

ددی موضوع د باوري کولو لپاره چي د راجع کولو سیستم په اغېزناک ډول سره کار وکري، لازمه ده، چي له نور خدمتونو او غعالیتونو سره رسمي راشه درشه رامنځ ته شي په دی خدمتونو کي بنایي د جنسی او جندر اړونده تاوټريخوالي او د څورواني او غفلت لپاره د توئنیز خدمتونو په اړه سلا مشوره، روانی او توئنیز او حقوقی خدمتونه شامل وي. هغه ماشومان چي مخکي له وسله والو ډلو او یا وسله والو څواکونو کي شامل وو بنایي د کورني مرستي ته اړتیا ولري (په دی اړه د بنوونکي او روزنی چاپېریال او هغو ته د لاس رسی ۲ معیار، ۲ لارښود یادېښت په ۶۲ مخ کي، د د زده کولو ۲ معیار، ۲ لارښود یادېښت په ۸۱-۸۰ مخ کي، د لوست ورکولو او لوست).

د هغو توکو او موادو د ترلاسه کولو لپاره، چې ددي معیارونو په تطبيق کې له تاسې سره مرسته کوي لاندې پټي ته وګوری : www.ineesite.org/toolkit

د INEE (په بېړني حالانو کې د بنوونکي او روزنې د ادارو ګله شبکه) اړونده توکي :
له د INEE لېر تر لېره معیارونه

← د تطبيق توکي

← لاس رسی او د زده کړې چاپېریال

۳

بنوونه او زده کرہ

بنوونه او زده کرہ

۲

د ټولنې ونډه انجیستنډه معيارونه:

د ټولنې ونډه انجیستنډه کو زده کړي چاپیال

ښسوونه او زده کړه

دریم میزان:
لارښونه او زده کړي پرسنله

دویم میزان:
پرېنځګ، مسلکي ود والانه

دندريں او زده کړي پرسنله شاکر د
ښوونکي او د ښسوونه او روزونې غور
کارکوکړي له اړتیا او شرایطلو سره
نویته، اړونډه او مظنم تړښنځونه ترلاسه

لکټوره، ټولنې او ژنې
اصولو سره سمه نصاب ته اړتیا ه
ترڅو زده کړونکو له اړتیاوه او

بزې پېشی
کړي
او خوشی،
او مناسبی

ښوونی او روزنی ته لاس رسی هغه مهال کتور او مانا لري، چي ښوونیز پروګرامونه با کېفيته تدریس او زده کړه ورلاندي کړي. بېرنې حالت د نصاب د پراختیا، د ښوونکو دروزنی، د مسلکي پرمختګ او ملاتر، د غوره تدریس او زده کړي د پرسی او د زده کوونکو د لاس ته راپړنو د اروزنې لپاره فرستونه برابر کړي او په دي سره دا باوري کړي، چي ښوونه او روزنې د زده کوونکو له اړتیا سره سمه او مرسته کوونکي او اغږمنه ده د نصاب د نوعیت او هم د زده کوونکو د لوړمریتوبونو په اړه بنایي مهمو پرېکړو ته اړتیا وي. دا یو لوړمریتوب دی، چي پوهې او مهارت ته وده ورکړل شي ترڅو د خطر مخه ونیسي او یا یې اندازه را لړ کړي. د بشري حفونو او د سولې او د ډیموکراتیک تابعیت په اړونده پوهه باید دېر تینګار وشي.

د معیشت او کارمندی اړونده زده کړه لکه د کوچني تجارت پیلول، مالي لیک لوست زده کړه، تختنېکي او حرفوی زده کړه او تربنېنګ باید خانو نارینه او بشخو ته او په خانګري دوبل د هو خپل شوېو دلو لپاره ورلاندي شي، چي په رسمي ښوونځي کي زده کړي نه شي کولای. د کار دمارکیت تحطیلول او له اقتصادي او د رغونې له سکټرونونو همکاري شایي دا دېرہ باوري کړي، چي پلي کېدونکي پروګرامونه له اړتیا سره سم او ترلاسه شوي مهارتونه کتور دی.

په بېرنې حالت کي نا روزل شوي او یا تر روزنه لاندې ښوونکي او د ښوونې او روزنې کارکوونکي چي اکثرا هغه خلاوی او تشي دکوي، چي په مستقم او غیر مستقم دوبل د ناورین او بحران له کبله رامنځ ته شوي دي، باید وروزل شي او دا مهارت ورکړل شي، چي د زده کړي محظیات په اغېزمن دوبل زده کوونکو ته انتقال کړي. ښوونکي او د ښوونې او روزنې نور کارکوونکي باید په ټاکلو تربنېنګونو کي برخه واخلي ترڅو دا زده کړي، چي له زده کوونکو سره څنګه مرسته وکړي او خوک ناهيلۍ او خفه دي.

په بېرنې حالت کي تر عادي کېدو پوري، دا دېرہ مهمه ده، چي د ښوونې او روزنې چارواکي، ښوونېزی مؤسسي او استخداموونکي اداري نصاب او هغه تصدیقپارني په رسمي و پېژنې، چي زده کوونکو ته ورکول کېږي. ټولني غواړي په دي پوهه شي، چي د هغوي د ماشومانو زده کړه ارزښتاكه ده او دا ارزښت د ښوونې او روزنې د ملي چارواکو لخوا په رسمي پېژندل شوې دی په خپل وخت د مناسبې اروزنې ترسه کول او تختنېکي او د زده کړي د اروزنې پروسه:

- اعتبار او باور ګل،
- د تدریس فعالیتونه سموي،
- د زده کوونکو په نصاب کي قوي او ټکنوزوري برخې په ګونه کوي
- د ښوونې او روزنې کارکوونکو، د ټولني غرو او زده کوونکو ته د تدریس د جریان او اړتیاو په اړه معلومات ورکوي.

بنوونه او زده کره: لومړۍ معیار نصاب

له کلتوري، تولنیز او د ڙېني اصولو سره سم نصاب ته ارتیا ده ترڅو زده کوونکو د ارتیاوو او اوستني
وضيغت سره سم مناسبې رسمي او غیر رسمي زده کري برابري شي

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتون په پام کې نیولو سره و لوستل شي)
- د بنوونې او روزني چارواکي د ارونده ټولو شريکو ادارو په ګډون د رسمي نصاب د ګټلو،
جورولو او تعديلو لو پروسه هېري کوي (۱- ۳- لارښود یادېښت و ګورئ).
- درسي نصاب، کتابونه او نور ارونده مواد د زده کوونکو له عمر، سوبي، ژبي، فر هنک، ظرفیت
او ارتیاوو سره برابر دي (۱- ۴- لارښود یادېښت و ګورئ).
- هغه نصاب او د ازمونې سیستم چې د ګډالو ماشونانو لپاره کارول کېږي، د ګډالو د خپل
اصلی هېواد او د کوربه هېواد د حکومتونو لخوا د تایید ور دي (۳- لارښود یادېښت و ګورئ).
- درسي او غیر رسمي زده کرو په نصاب کي د ناورینونو د ګښت، د شخزو د مخنيوي او د
بنوونې د چاپېریال په اړه لوست ورکوي (۳- ۴- لارښود یادېښت و ګورئ).
- نصاب، درسي کتابونه او نور مرستنديه مواد د اساسي زده کرو مهم او اساسي مهارتونه لکه:
لیک لوست زده کره، حساب، د زده کري لومړۍ مرحله، د ڇونډ مهارتونه، روغتیا او دنځافت تر
پوبنېن لاندې راولي (۴- ۵- لارښود یادېښت و ګورئ).
- درسي نصاب د زده کوونکو روانې هوسيانه او د زده کوونکو ارتیاوي په نشه کوي (۶- لارښود
یادېښت و ګورئ).
- د زده کري محتويات، مواد او لوست د زده کوونکو په ژبه هغوي ته ور اندي کېږي (۷- لارښود
یادېښت و ګورئ).
- نصاب، درسي کتابونه او مرستنديه مواد د جندر، نارينه او بشخيته توپير په پام کې نيسې، د
تعصب او تبعيض مخنيوي کوي او د ټولو زده کوونکو د درناوي احساس ته وده ورکوي (۸-
لارښود یادېښت و ګورئ).
- کافي اندازه تدریسي او درسي مواد په خپل وخت په سیمه بیزه کجه چمتو کېږي (۹- لارښود
یادېښت و ګورئ).

لارښود یادېښتونه

1. نصاب: یو کار پلان دي، چې له زده کوونکو سره د هغوي د علم او مهارت په پیاوړي کولو کي
مرسته کوي په دواړو رسمي او غیر رسمي زده کرو کي نصاب ته ارتیا ده او لازمه ده، چې د
زده کوونکو له ارتیاوو سره سم او د مثلو ور وي په دي کي د زده کري ارونده لاندې موخي، د
زده کري محتويات، ارزونې، د بنوونې او روزني مېټود او مواد موجود دي
- د زده کري موخي 'هغه پوهه، فکر او مهارتونه معافي کوي، چې د بنوونې او روزني له لاري
پراختیا مومي او په دي سره د زده کوونکو علمي، تولنیزه، احساساتي او فزيکي ودي ته سرعت
ورکوي

- د زده کري محتويات: دا د نصاب په موضوع پوري اره لري: لکه لیک لوست زده کرې، حساب او مهارتونه
- ارزونه/ارزيابي /ارزيابي: په دي کي دا معلومېري، چې د زده کري د محتوياتو په تعقيبلو سره په علم او پوهه، تفکر، مهارتونو کي څه شې ترلاسه شول،
- د تدريس میتدود: هغه تکلاره ده، چې د نصاب او پوهنې د زده کري د ورلاندي کولو لپاره انتخاب شوي ده او زده کروونکي هخوي علم او مهارت زده کري.
- د تدريس مواد: په دي کي کتابونه، نقشي، چارتونه، د مطالعې ارونده مواد، د بنوونکو لارښود، وسایل، د لوبيو سامان او د تدريس او زده کري اړوندې نور مواد شامل دي

۲. له وضيعت، عمر او پراختيابي سوبې سره سم مواد: نصاب باید له عمر سره سم وي، د زده کروونکو له پراختيابي سوبې، روحي، ذهن، د بوهي له خواک، روانۍ او فزیکي پراختيابي خواک سره برابر وي په بيرني حالت کي د بنوونکي او روزنې دېر توپير ولري. بدې لپاره په نصاب او غیر رسمي پروګرامونو کي د زده کروونکو عمر او پراختيابي سوبې بشابې دېر توپير ولري. بدې لپاره په نصاب او میتدونو کي بدلون ټه ارتیا ده. له بنوونکو سره باید مرسته وشي، چې خپل نصاب او درسي میتدونه د هغو زده کروونکو له سوبې سره سم برابر کري، چې لوست ورکوي (همدارنګه د بنوونکي او زده کري^۲ معیار په ۸۶-۸۳ مخ وکوري)

۳. د نصاب جوروں او بیاکته: یوه اوږد، پېچلې پروسه ده او باید د بنوونکي او روزنې د منل شویو او اړوندې چارواکو لخوا ترسره شي. که چېري د بنوونکي او روزنې رسمي پروګرامونه د بيرني حالت په ترڅ او یا وروسته له سره پېل شي نو باید د ایندانۍ او منځنۍ مرحلې منل شوی نصاب وکارول شي. په کوم ځای کي چې درسي نصاب نه وي، هله ژر باید جور شي. د کیوالو لپاره بشابې چې د کوربه او یا هم اصلې هېواد له نصاب څخه کار واخیستل شي. له دي پرته په نور ځایونو کي بشابې هغه نصاب غوره وي، چې په ورته بيرني حالت کي کارول شوی وي.

د کدوالی په حالت کي، نصاب باید د کوربه او هم د اصلې هېواد لخوا د منلو ور وي ترڅو خپل هېواد ته درضاکارانه راستېندو لاره هواره شي په دي اره په سيمه بيزه او هم د ادارو په کچه تینګي همغرې ته ارتیا ده، خینې مهم موضوعات لکه ژبه، مهارتونه، د تصدیقnamي لپاره د ازموینې د پایلو په رسميت پېژندل په یام کي نیول ضروري دي. په دي اره پرېکړي باید د کوربه هېواد، اصلې هېواد په اړوندې او هم نړیوال قانون لخوا ومنل شي (په دي اره د بنوونکي او روزنې د پالیسي ۱ معیار، ۷ لارښود پادښت په ۱۱۰-۱۱۱ مخ وکوري).

د بيرني حالت د بنوونکي او روزنې په رسمي او غیر رسمي نصاب کي باید د اړوندې بيرني حالت په اره معلومات او مهارتونه ځای پرخای شي (لاندي ۵ لارښو دا دیدښت وکوري).

کبدای شی د خینو دلو لپاره خانگری نصاب ته ارتیا وي، لکه :

- د ماشومانو او خوانانو لپاره، چي د اعشي د ترلاسه کولو لپاره کار کوي،
- د هغو کسانو لپاره، چي مخکي له وسله والو خواکنو او دلو سره يو خاي شوي وو،
- د هغو زده کوونکو لپاره، چي عمرونه يي له مربوطه تولگيو خخه لور دي او يا پيره موده له تولگي خخه بهر پاتي شوي دي

د نصاب او درسي کتابونو پراختيا او ارزونه/ ارزیابي په مرحله وار دول د بنووني او روزني د پروگرامونو بیا کتنه باید د بنووني او روزني د مربوطه چارواکو لخوا ترسره شي په دي پروسه کي باید زده کوونکي، بنوونکي او د بنوونکو اتحادي او خپل شوي تولني را شاملې شي د درسي کتابونو د بیاکتني کېښې، چي د بېلاپلۇ قومونو او خپل شوي دلو استازى په کي شامل وي، باید مرسته وکري ترڅو د تعصبنو دائمي کېدل له منځه یوسى او د بېلاپلۇ تېلۇن ترمنځ سوله او ثبات ټینګ کري هفوی باید پام وکري، چي له درسي کتابونو خخه د تفرقى اچونى اړونده پیغامونو په لري کولو کي د ستونزو راپیدا کولو ته لمن ونه وهي.

۴. بنسټيزی ورتیاوي: باید د زده کري موادو او هم د بنوونکو دروزني د اړونده موادو له ترتیبولو او تعديلو لوڅخه مخکي يه گونه شي. د بنسټيزو زده کرو بنسټيزی ورتیاوي په لاندې دول دي

- بنسټيز لیک لوست او حساب
- خیني هغه ضروري معلومات، د ژوند مهارتونه، افکار، چارې، چي د زده کوونکو لپاره ضروري دي ترڅو په عزت او آبرو کي ژوند وکري او د یو فعل او اغېز من غږي په توګه د خپلی تولني په چارو کي ونده واخلي.

بنسټيزی ورتیاوي باید عملی هم شي. د ماشومتوب د مخکيني مرحلې د پراختيا اړونده پروگرامونه باید د نویو ماشومانو لپاره موجود وي. د ماشومتوب په مخکيني مرحله کي پیاوړي بنسټ کېښو دل د بنسټيزو ورتیاوو د ترلاسه کولو او زده کولو اساس جوروی

۵. د ژوند د مهارتونو د محتوياتو او بنسټيز مفاهيمو زده کړه: باید د زده کوونکو له عمر، د زده کري له ورتیا، تجربې او چاپریال سره برابره وي. دغه مهارتونه او مفاهيم د زده کوونکو ظرفیت لوروی او دا توان وربېنى، چي خپلواک او کټور ژوند ولري. محتويات او مفاهيم باید له اړونده شرایطو سره سم او شایي لاندې موضوعات يکي وي :

- دروغني او نظافت وده، د جنسى او ايج، آي وي او ايدز په شمول
- ماشوم ساتله او روانې او ټولنېز حمايت
- د پېړي حقونو زده کړه، تابعېت، سوله سائل او د پېړي دوستي قانون
- د ناورين د ګواښ کمول، د ژوند د ساتې مهارت، د خمکني ماينونو او ناچادو توکو په اړه معلومات
- ګلتوري تفریح، سپورت، درامي او بصري هنر په شمول

- د معیشت مهارتونه او د حرفوی او تختنکی مهارتونو روزنه
- د محل او طبیعی چاپریال ارونده معلومات
- د تاکلو گوابنونو او تهدیدونو چي نجوني او هلکان ور سره مخ کېږي خخه د دفاع مهارتونه

د زده کري محتويات د زده کونکو د ژوند اساس جوروې. د حرفوی زده کرو محتويات باید د وظایفو د فرصتونو په اساس ترتیب او باید عملی برخه ولري لکه په یوه حرفه کي شاکردي کول (په دي اړه له ناورین وروسته د اقتصادي رغونی لپاره د سپېر (SEEP) د لړه معيارونو د دندو درامنځ ته کولو معيار او د شرکتونو د جورو لو معيارونه وګوري).

په ناورین او شخزو خپلو تولنو کي، د شخزو د حل او د سولې د ساتلو ارونده درسي موضوعات او میتودونه بشایري د خلکو ترمنځ تفاهم ته وده ورکري. د ډېره موضوعات کولای شي خلکو ته د تفاهم مهارتونه ور زده کري ترڅو پخالینه او سوله را وستل اسانه کري. د سولې ارونده زده کربې پروګرام پلي کول ډېر احتیاطتله اړتیا لري ترڅو دا باوری شي چي تولني دي ته چمتو شي، چي خینې دردناک او شخزو اچوونکي مسایل حل کري (په دي اړه د شوونني او روزنې د پالیسي ۱ معيار، ۱ لارښود یادداشت په ۱۰۷-۱۰۸ مخ کي وګوري).

۶. د زده کونکو، بنوونکو او نور کارکونکو روانی او تولنېزی اړتیاوی: حقوق او پراختیا باید د بېړني حالت په هر پېړ او کي په پام کي ونیوں شي. د بنوونکو او روزنې کارکونکو روزنې ته اړتیا لري ترڅو په زده کونکو کي د ناهیلې نېښۍ او نېښاني وېړنې. دوی باید ددې ورتابا ولري، چي د ناهیلې دلري کولو لپاره ګامونه پورته کري او د مراجعي د میکانیزم په کارولو سره اضافي ملاتر وراندي کري. له بنوونکو، د بنوونکو او روزنې له کارکونکو او د تولني له غرو سره باید د تولګي د ننه او بهر د زده کونکو د روانی او تولنېز ملاتر په اړه واضح لارښود موجود وي. هغه زده کونکي، چي پرسېشانه او خفه دي هغوي داسي تدریس ته اړتیا لري، چي دوی یې تمه کوي، په تدریس کي له منظمو میتودونو خخه کار واخیستل شي او د زده کري وخت یې لړ وي ترڅو زده کونکي وټوڼېږي، چي خپله توجه او پاملرنه د لوست خواهه وارووي. کېډاۍ شي، چي توں زده کونکي په بنوونېز او تفریحي فعالیتونو کي را شامل شي. مناسب شوونېز میتودونه او موضوعات زده کونکو ته فرصت ورکوي، چي په خپل نفس اعتماد پېړ کري او خپل راټونکي ته اميدواره شي (په دي اړه د زده کري چاپریال او هغو ته لاس رسی، ۲ معيار، ۸-۹ لارښود یادداشت په ۶۵-۶۶، د زده کري چاپریال او هغو ته لاس رسی، ۳ معيار، ۸ لارښود یادداشت په ۷۲ مخ کي او د بنوونکي او روزنې پالیسي ۱ معيار، ۱ لارښود یادداشت په ۱۰۷-۱۰۸ مخ کي وګوري).

هغه بنوونکي او د بنوونکي او روزنې نور کارکونکي، چي اکثرا له خپل شویو تولنو خخه استخدامېږي، ممکن د زده کونکي په څېر له ناهیلې او خفګان سره مخ وي. دا موضوع باید د روزنې، خارنو او همکاري له لاري حل شي. له بنوونکو تمه کېږي، چي هغه مسؤولیتونه واخلي، چي د هغوي د خپلې او یا هم د هغوي د زده کونکو د روانی او تولنېزی هوساینې لپاره ګټور وي

(په دی اړه د بشونکو او د بشونکو او روزنې د نور کارکونکو ۳ معیار، ۶ لارښود یاددینت په ۱۰۲ مخ کې، د دماغي روغتیا او روانی او تولنیزی هوساینی په اړه د سفیر معيارونه دروغتیابی کارونو په څېرکي کې وګوري).

۷. ژپه: د لوست ورکولو ژبه په هفو نولنو او هبادونو کې د بحث ورده، چې ګني ژبه په ګي وي.
ددي لپاره، چې محرومیت را کم کړاي شي، د تدریس د ژبه په اړه یايد عام توافق وشي، چې په
دي موافقه کې تولنې، د بشونکي او روزنې چارواکي او ارونده نور شريکان ګلون کوي. بشونکي
یايد په هغه ژبه درس ورکړي، چې زده کونکي پري پوهېږي او د ماشومانو له مور او پلار او
تولنې سره پري تفاهم وکړي. ګنو او رنزو زده کونکو د تدریس لپاره یايد له دېرو مناسبو ژبو او
میتودونو څخه ځار واخیستن شي ترڅو هغوي هم په بشونیز بهير کې په بشپړ ډول سره را شامل
کړاي شي. مرستندویه تولګي او فعالیتونه باید د زده کونکو په ژبه او په خانګري ډول د
ماشومتوب په لمړنۍ مرحله کې جوړ شي.

په کدوالي کې، بشاني کوربه هباد د کدوالو له بشونځيو وغواړي، چې د هغوي معيارونه په پام کي
ونیسي، لکه د هغوي ژبه او د هغوي نصاب د کدوالو په حقونو پوهېدل بېر ضروري دي. لازمه ده
، چې د هغوي راتلونکي فرصنونه او هغه څه په پام کي ونیول شې، چې دوي ېي له بېرني حالت
څخه وروسته په کوربه او یا اصلې تولنو کي د خپلو زده کړي د دوام لپاره غواړي. دوامداره بي
څایه توب په حالت کې باید د زده کونکو لپاره داسي فرصنټ برابر شي، چې د کوربه هباد او یا
تولنې ژبه زده کړي په دی سره هغوي دا توان ترلاسه کوي، چې په کوربه هباد کې ځار وکړي
او هم بشونیز و فرصنونو ته لاس رسی ولري (په دی اړه د بشونکي او روزنې د پاليسی ۱ معیا،
۷ لارښود یاددینت وګوري).

۸. توبېر: بېرني حالت او د حالت د عادي کېدو په هره مرحله کې باید د بشونیز و فعالیتونه په طرح
کولو او پلي کې توبېرونه په پام کي ونیول شي په دی کې د زده کونکو، بشونکو او د بشونکي او
روزنې د نور کارکونکو او هم د خپل شویو ډلو توبېرونه په پام کي اړین دی او تحمل او زغم ته
وده ورکړل ضروري دي. د توبېر خینې تاکلي برخې لاندې دي:

- جنډ
- ذهنې او فزیکي معیوبیت
- د زده کړي طرفیت
- د مختلفو ډلو ارونده زده کونکي
- تولګي، چې د بېلابېل عمر لړونکي ماشومان پکي وي
- ګلتورۍ او نژادۍ
- مليت او مذهب

نصاب، درسي مواد او د بشونکي او روزنې میتودونه باید تعصب او تبعیض له منځه یوسې او مساوات
پیاوړي کړي.

پروگرامونه بنایی د زغم يه اره خیره تبره کره او د خلکو چلند او د تفکر دول بدل کري. په دی سره غوره بدلون راخی او د نور د حقوقنو درناوي پېږدي. د پشري حقوقنو له زده کري سره باید د بنوونې او روزني د رسمي او غیر رسمي پروگرامونو له لاري ملاتن وشي ترڅو هغه لاري غوره شي او وده وکري، چي د زده ګوونکو له عمر سره مناسب او له فرنگي اړخه حساسیت ونه لري. د نصاب محظيات بنایي د پشري حقوقنو او بشروعتی له نړيوالو قوانینو او د ژوند له مهارتونو سره تراو ورکړل شي. که چېري درسي مواد او درسي کتابونه بیاکتنې ته اړتیا ولري، بنوونکي بنایي مرستي ته اړتیا ولري، چي په اړونده موجوده درسي موادو او د تدریس په میتودونو کي بدلونونه راولی (په ۸۳-۸۴). مخ کي د بنوونې او زده کري ۲ معیار، ۲ لارښود یاددېښت او په ۱۱۰-۱۱۱ مخ کي د بنوونې او روزني د پالسي ۱ معیار، ۷ لارښود یاددېښت وګوري).

۹. په سيمه پيزه کچه پيدا ګډونکي درسي مواد :د بېړني حالت په لومړيو مرحلو کي باید د زده ګوونکو لپاره په سيمه پيزه کچه درسي مواد او ارزوں شي. په دی کي د کډوالو او بي خايه شويو خلکو لپاره د کوربه هېواد او یا هم د خپل اصلی هېواد سيمه پيز درسي توکي راخي. د ټولو زده ګوونکو لپاره باید کافي اندازه درسي مواد تعديل او یا ترتیب شي او د زده ګوونکو یه اختيار کي ورکړل شي. د معیوبو زده ګوونکو لپاره د هغوي د لاس رسی ور درسي مواد په کار دي د زده کري له اړونده چارواکو سره باید مرسته وشي، چي اړونده مواد زېړمه، توزيع او هم استفاده تري وکري (همدارنګه په ۱۰۱ مخ کي بنوونکي او د بنوونې او روزني د نور کارکوونکو ۳ معیار، ۱ لارښود یاددېښت وګوري).

ښوونه او زده ګړه: دویم معیار
تیرینېنگ، مسلکي وده او ملاتر

ښوونکي او د ښوونی او روزني نور کارکونکي له اړتیا او شرایطو سره سه نوبتي، اړونده او منظم ترپنېنګونه ترلاسه کوي

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کي نیولو سره ولوستل شي)
- د نارینه او بشخینه ښوونکو او د ښوونی او روزني د نور کارکونکي لپاره د هغوي له اړتیا سره سه د روزنو او ترپنېنګونه فر صنوته شته (۱- ۲ لارښود یادېښت و ګوري).
 - ترپنېنگ له شرایطو سره سه او زده ګړي محتواياتو او موخو لپاره مناسب دي (۱- ۲ لارښود یادېښت و ګوري)
 - ترپنېنگ د ښوونی او روزني د چارواکو لخوا معرفي او د هغوي لخوا تایید شوي دي (۲- ۴ لارښود یادېښت و ګوري).
 - ترپنېنگ د باتجربه ترینرانو لخوا تر سره او داسي موضوعات په کي تدریس کوي، چي د لوست ورکولو، رهبري کولو او د تولګي په خارنه او نظارت کي مؤثر وي (۳- ۴ لارښود یادېښت و ګوري).
 - د ترپنېنگ او د ترپنېنګ دوامداري مرستي له کبله ښوونکي د غوره مشارکتی مېټدونو او د درسي موادو په کارولو سره په تولګي کي اغبزمن او مؤثر مرسته کونکي شوي دي (۳- ۶ لارښود یادېښت و ګوري).
 - په ترپنېنگ کي د رسمي او غير رسمي نصاب، د خطرونو په اړه معلومات، د ګواښونو او د شخړولو د مخنيوي په اړه معلومات او مهارتونه راول شوي دي (۶- لارښود یادېښت و ګوري)

لارښود یادېښتونه

١. ښوونکي: ښوونکي د ښوونکي او روزني په رسمي او غير رسمي پروګرامونو له معلم، اسان کونکي او یا درس ورکونکي څخه عبارت دی. ښوونکي بشابی بېلابېل دول تجربې او مهارتونه ولري. دوي کېډا شې، مشران زده کونکي او یا د تولنۍ غږي وي (په ۸۸-۷۷ د ښوونکي او د ښوونکي او روزني د نور کارکونکو ۱- ۳ معیارونه ورکوري).
٢. د رسمي ترپنېنگ د نصاب او محتواياتو ترتیبول: د ښوونکي او روزني د چارواکو دنده ده نصاب او د هغه محتويات باید د ځاکل شوي یوډجي او وخت په پام کي نیولو سره د زده کونکو اړتیاوې او حقونه او په ځانګري دول د ښوونکي او روزني د کارکونکو اړتیاوې پوره ګړي.
د ترپنېنگ محتوايات په لاندې دول دي :
 - د پوهې اساسې برخې لکه: لیک لوست زده ګړه، حساب، د ژوند مهارتونه او روغتیاپي زده ګړي
 - پېډاګوژي او د تدریس مېټدونه، د نظم او دیسپلین اصول او د تولګي مدیریت، مشارکتی تګلاري او هر اړخیزې زده ګړي

- د بنوونکو او د بنوونی او روزنی ارونده نور کارکوونکو کرناواره، د زده کوونکو پروراندی د جندر ارونده تاو تریخوالی محاکومیت او دراپور ورلاندی کولو لپاره مناسب میکانیزم
- د ناورین د خطر کموالی او شخرو د مختنیو اصول روانی او تولنیز پرمختگ او د زده کوونکو او بنوونکو د ارتیاوو پوره کول او سیمه بیزو خدمتونو موجودیت او راجع کولو سیستم
- د بشري حقوقنو اصول او د بشردوستی قانون کتل ترڅو د هغو مانا ترلاسه شي، هدف بي وبيژنل شي او د زده کوونکو، بنوونکو، تولنو او د بنوونی او روزنی د چارواکو له ارتیاوو او مسؤولیتونو سره د هغو تراوا په ګونه شي
- له شرایطو سره نور مناسب محثویات

په تربنېنگ کي باید دا هم په ګوته شي، چي د توپیر او تعییض ارونده مسایل څنګه باید حل شي. د ساري په توګه، د تدریس ستراټیژی نارینه او پنهنیه بنوونکي هڅوي، چي په تولګي کي نارینه او پنهنیه مساوات په پام کي ونيسي. د بنوونی او روزنی د پنهنیه کارکوونکو او د تولنی د غزو روژل کولاۍ شي په تولګي او هم په تولنې کي مثبت بدلون راولی (همدارنګه د بنوونی او زده کري ۱۰۰ معيار په ۸۲-۷۷ مخ کي، د زده کري چاپریال او هغو ته د لاس رسی ۲ معيار، ۸ معيار په ۶۳-۶۲ او ۶۵ مخ، او بنوونکي او د بنوونی او روزنی نور کارکوونکي ۳ معيار، ۸ لارښود په ۱۱۰-۱۰۲ مخ و ګوري).

۳. تربنېنگ، ملاتر او همغوي: د امکان په صورت کي د بنوونی او روزنی چارواکي باید د بنوونکو د رسمي او غیر رسمي روزنیزو فعالیتونو په طرح او تطبیق کي د مشراتبه رول ولوبي. که چبري د بنوونی او روزنی چارواکي دا ورتیا ونه لري، چي دا کار رهبری کري، د ګډو ادارو مشترکه کښته کولاۍ شي په دی اړه لارښونو وکړي او همغوي رامنځ ته کري. د تربنېنگ په پلان کي باید داخل خدمت تربنېنگ موجود وي او د ارتیا په صورت کي د بنوونکو د روزنیزو مرکزونو او پوهنتونو بنووبنېږي اسانټیاوی له سره ور غوي، دغه اداري د بنوونیز سکتور په رغولو او ثابت ساتلو کي حیاتي رول ولوبي (همدارنګه د همغوي معيار، ۱ لارښود یادداشت په ۳۱-۳۲ مخ کي، بنوونکي او د بنوونی او روزنی نور کارکوونکي، ۳ معيار، ۳-۴ لارښود یادداشت او په ۱۰۲ مخ و ګوري).

د بنوونی او روزنی ملي چارواکي او نوري ارونده شريکي اداري باید د داخل خدمت بنوونکو د روزنی د نصاب او کاري میکانیزم په اړه خبری وکړي ترڅو له هغو څخه د بېړنې حالت په پېل کي کار واخیستل شي.

که چېرى ممکنه وي، د داخل خدمت تېپنېنگ باید طرح شي ترڅو ټول هغه شروط برابر شي، چې د یو بنوونکي لپاره لازم دي. د بېرني حالت خيني نور اضافي اړونده عناصر لکه درواني او تولنيزو اړتیاواو پوره کول باید هم په تېپنېنگ کي شامل شي. که چېرى د کډوالو د بنوونځيو سیستم د کوربه هبود له بنوونیز سیستم سره توپير ولري په دی صورت کي د کډوالو د داخل خدمت بنوونکو روزنه باید د هغوى د اصلې هبود او یا هم کوربه هبود د باتجربه بنوونکو په خبر تې سره شي.

په سيمه بیزه کچه باید تېپنران او مریبان په ګوته شي ترڅو د بنوونکو لپاره مناسب تېپنېنگ طرح او عملی کري. په دی اړه د هغوى د طرفیت د لوراوي او د تېپنېنگ مهارتونو ته ارتیا ده. د نارینه او بشخینه مریبانو او بنوونکو تناسب او توازن ته باید وده ورکړل شي. که په کوم خای کي، چې مریبان يا تېپنران لېر وي او یا په کافې اندازه تکړه نه وي، لازمه ده، چې له هغور تعليمي مؤسسو سره مرسته وشي، چې د داخل خدمت او یا له خدمت څخه مخکي بنوونکو ته روزنه ورکوي په دی اړه باید ملي، سيمه بیزه اداري او د ملګرو ملنۍ او نادولني ادارو په څېر بهرنې مؤسسي په ګډه کار وکړي په دی برخه کي لاندي تکي په پام کي نیول کېږي:

- د بنوونکو د روزنى د نصاب او درسي کتابونو باكتنه
- د بېرني حالت اړوندې موادو راشاملول
- د عملی تدریسي تجربو وړاندې کول لکه د بنوونکي د مرستیال په توګه کار کول

۴. د تېپنېنگ په رسميت پېژندل او اعتباري کول: دا پېړه مهمه ده، چې تېپنېنګونه د بنوونې او روزنى د چارواکو لخوا تایید او د اعتبار ور بل شې په دی سره به په بېرني حالت کي د بنوونکو تېپنېنگ او روزنه تایید او کیفیت به بي وسائل شې. د کډوالو بنوونکو لپاره باید د کوربه هبود او یا هم اصلې هبود د بنوونې او روزنى چارواکي باید دا خرګنده کري، چې آیا دغه تېپنېنگ د ملنو ور او د زده کوونکو او بنوونکو له اړتیا سره مناسب دی او که نه (په دی اړه په ۱۱۱-۱۱۰ مخ کي د بنوونې او روزنى د پاليسى ۱ معیار، ۲ لارښود یاددېنت وګوري).

۵. د بنوونې او زده کري مواد: بنوونکو ته باید روزنه ورکړل شي ترڅو په دی پوهه شي، چې له نصاب سره سم کوم خانګري تدریسي مواد مشخص او استفاده تري وکړي. هغوي باید دا مهارت ولري، چې په سيمه بیزه کچه پيدا کډونکي مواد خنکه په اغېز من او ګټور دول وکاروی (همدارنګه د بنوونې او زده کري ۱ معیار، ۹ لارښود یاددېنت په ۸۲ مخ، د بنوونې او روزنى نور کارکوونکي ۳ معیار، ۱ لارښود یاددېنت په ۱۰۱ مخ وګوري).

٦. د گواښونو په اړه پوهه، د خطر کمولی او د مرستو چمتوالی: بنوونکي باید دا پوهه او مهارت ولري، چې له زده ګوونکو او ټولني سره د راتلونکو ناورینو په مخنوي او کمولی کي مرسته وکري. هغوي بنائي مرستي اړتيا ولري ترڅو د خطر د کمولی او د شخرو د مخنوي مهارت او معلومات په خپل تدریس او زده کري کي را شامل کري. په دي اړه پوهه او مهارت ته اړتیا ده، چې احتمالي ګواښونه او ناورینونه مشخص کري، د هغه مخنوي وکري او خواب ورته ووامي (همدارنګه د تحلیل او شتنی ۱ معیار، ۳ لارښود یادداشت په ۳۸-۳۷ مخ، د زده کري چاپریال او لاس رسی ۲ او لاس رسی ۲ معیار، ۱-۲ لارښود یادداشت په ۶۶-۶۷ مخ، د زده کري چاپریال او لاس رسی ۲ معیار، ۱-۲ لارښود یادداشت په ۶۸-۷۰ مخ، او د بنوونکي او روزنکي د پالیسي ۱ معیار، ۲ لارښود یادداشت په ۱۰۸-۱۱۰ مخ وکړئ)

ښوونه او زده کړه: دریم معیار
لارښوونه او د زده کړي پروسه

د تدریس او زده کړي پروسی شاکرد محوري، مشارکتی او هر اړخیزې دی

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کې نیولو سره ولوستل شي)
- د تدریس مبتدونه د زده کوونکو له عمر، سویی، ژبې، فرهنگ، ظرفیت او ارتیاوه سره سم دی (۱- ۳- لارښود یادېښت وګوری).
 - بنوونکي کولای شي له زده کوونکو سره د مخاځ کېدو پر مهال زده کوونکي په درس پوهه او خپل د تدریس مهارت وېښي (۱- ۳- لارښود یادېښت وګوری).
 - د لوست ورکولو او زده کړي پروسه د لوست په هاراڅیوالی او د زده کړي د خندونو په لري والي سره د معیوبو او نور ټولو زده کوونکو درس اړتیاوې پوره کولای شي (۲- لارښود یادېښت وګوری)
 - د ماشومانو مور او پلار او د تولني مشران د لوست په محتوياتو او د تدریس په مینود خبر او له هفو څخه خوبن دي (۳- لارښود یادېښت وګوری).

لارښود یادېښتونه

1. پوخت سائل ښه زده کوونکو د عمر او پراختیا په هره مرحله کې د دوی بوخت سائلو ته اړتیا ده .
لوست باید په مشارکتی ډول ورکړل شي ترڅو دا باوري شي، چې ټولو زده کوونکو په لوست کي برخه اخیستي ده. بددي لپاره باید د تدریس له مناسبو طریقو (مبتدونو) څخه کار واحیستل شي، چې بشابی ګروپي کار، ډله ایز با یواخني سپارل شوی کارونه، جوړه بې زده کړه، درول د لوپولو مینود، د کیسي ويلو او یا د پېښو د ويلو مینود پکي وکارول شي. دغه مبتدونه باید د بنوونکي د بنوونکو په روزنه، درسي کتابونو او روزنېرو پروګرامونو کې په پام کې نیول شي. موجوده نصاب باید نوی او د فعالی زده کړي په اساس ترتیب کړاي شي .

- ماشومان او تنکي خوانان د لوپولو له لاري ښه زده کړه کولای شي. څکه خو د هفوی لپاره باید د فعالی او مشارکتی زده کړي څخه کار واحیستل شي. د لوپولو لارښوونه بشابی چې هم د بنوونکي او هم د زده کوونکو مهارتونه او اړیکي پیاوړي کړي. د ماشومانو او تنکي خوانانو مور او پلار او اولیاء باید پوهه کړاي شي او له هفوی سره باید مرسته وشي ترڅو لاندې تکي په پام کې ونیسي:
- د ماشومانو د اړتیاوه پر ورلاندې حساس او هغه پوره کړي
 - ماشومانو او تنکي خوانانو ته پاملنډ وکړي
 - له داسې مبتدونو څخه کار واحلي، جي ماشومان په زده کړه کې په فعال ډول را ګډ کړي او د هفوی پر اخنيابي پروسې ته وده ورکړي

۲. د زده کري په مخ کي خندونه: له بنوونکو سره باید مرسته وشي ترڅو د ماشومانو له مور او پلار، د تولني له غرو، د بنوونی او روزنی له چارواکو او نور ارونډه شريکو ادارو سره په بيرني حالت کي د رسمي او غير رسمي زده کري د فعالیتونو د ارزښت په اړه خبری وکړي. هغوي شنایي د هغو ماشومانو او خوانانو د حقوقونو، توپېرونو او د بنوونی او روزنی په بهېر کي د راشاملوو د ارزښت په اړه خبری وکړي، چې په شنونږزو فعالیتونو کي برخه نه اخلي. دغه دول بحثونه ګټور دي ترڅو دا باوري شي، چې ځالک په شنونږزو فعالیتونو کي د تولو ماشومانو په راشاملوو او هم د هغوي لپاره د مناسبو سرجينو او اسانتياوو د برابرولو په ارزښت پوهېږي او ملاتر بي کوي. خېنې ډلي لکه د بنوونکو او د ماشومانو د مور او پلار تولني، د بنوونځي اداره او د تولني بنوونږزي کمبې شنایي و هڅول شي ترڅو د زده کري په مخ کي پرانه خندونه مشخص، پلانونه جور او د تولني په کېډې په عالي کري (همدارنګه په ۵۹ مخ کي د زده کري چاپېریال او هغوته د لاس رسی ۱ معیار، ۷ لارښود یادداښت وکوري).

۳. د تدریس مناسب او غوره میتودونه: په بيرني حالت کي زده کري دحالات تر عادي کبدو پوري باید د رسمي زده کرو په چوکات کي موجوده بنوونکو ته دا فرصت برابر کري، چې مثبت بدلون راولي. د تدریس په میتودونو کي شنایي بدلون راوستانل شي ترڅو له شرایطو سره سم او د ملنو ور شي او دغه میتودونه باید د زده کوونکو حقوق، ارتیايو پوره او د هغوي عمر او معیوبیت په پام کي ونیسي. مګر لازمه ده، چې مشارکتی او د ماشومانو لپاره په زړه پوري میتودونه باید په احتیاط سره وراندي شي. د نویو میتودونو بلې کول په خانګري دول د بيرني حالت په لومړو مرحلو کي، بنایي ان د باتجربه شنونکو لپاره هم سخت او په هغوي فشار راوري او شنایي دا په زده کوونکو، د ماشومانو په مور او پلار او د تولني په غرو اغېز وکړي (ددې لپاره د بنوونی او زده کړې په اړه د INEE لارښود یادداښتونه ورگوری، چې په دې پته www.ineesite.org/toolkit په ترلاسه).

په میتودونو کي بدلون راوستانل باید د بنوونی او روزنی له چارواکو سره شريک او د هغوي تائید او ملاتر ترلاسه شي. بنوونځي او تولني شنایي ژر په دې بدلونونو پوهه نه شي نو ممکنه ده، چې په دې باندي پوهېدل او د هغو ملن وخت و اخلي. دا دېره مهمه ده، چې د تولني د خلکو او د مور او پلار اندېښنی په پام کي ونیول شي. بنوونکي باید له هغونویو محتویاتو او د توقع ور بدلونونو په اړه خبر وي، چې د هغوي په پوهه او چلند کي رامنځ ته کېږي.

د غير رسمي زده کرو لپاره، بنایي په تربینګ کي شاګرد محوري تګلاري معرفې شي او ددې لپاره د رضاکارو، خارونکو، بنوونکو او اولیاء دوامداره همکاري و غوبنېل شي. میتودونه باید له هغه نصاب سره سم وي، چې په بيرني حالت کي د بنوونی او روزنی د لوړۍ مرحلې خېنې ضروري مهارتونه لکه لیک لوست، حساب او د ژونډ مهارتونو لپاره برابر شوي دي (همدارنګه په ۷۹ مخ کي د بنوونی او د ۱ معیار، ۴ لارښود یادداښت ته وکوري).

ښوونه او زده کړه: څلورم معیار:

د زده کړو د لاسته را اړنلو اړزونه/ ارزیابي

د زده کړو د لاس ته را اړنلو د اړزولو او اعتبار ورکولو لپاره مناسبو میتودونو ته اړتیا ده

مه کارونه (دا باید د لارښود یادبېتنو په پام کې نیولو سره ولوستل شي)

- د تاکل شویو موخو په رنا کې د زده کوونکو د پرمختګ پرله پسی اړزونه/ ارزیابي کول ترڅو معلوم شي چې کوم ښوونیز میتودونه وکارول شي (۱ - لارښود یادبېنت و ګورئ).
- د زده کوونکو لاس ته را اړونې په رسميت و پېژندل شي او اعتبار ورکړل شي او د کورس د ختپېدو اسناد په خپل وخت چمتو شي (۲ - لارښود یادبېنت و ګورئ).
- د تخفینکي او حرفوي زده کړو پروګرامونه اړزول کېږي دېبلډونکي چاپېریال په رنا کې د پروګرامونه کيفيت او له وضیعت سره مناسبوالي اندازه شي (۳ - لارښود یادبېنت و ګورئ).
- د اړزونې میتودونه عادلانه، د اعتبار ور او د زده کوونکو لپاره تهیدوونکي نه دي (۴ - لارښود یادبېنت و ګورئ).
- اړزونې د زده کوونکو د راتلونکو زده کړوی اړتیاوو د پوره کولو لپاره مناسبې دي (۵ - لارښود یادبېنت و ګورئ).

لارښود یادبېتنو

1. د اړزونې اغېزمن میتودونه او معیارونه باید معرفی او لاندې تکي په پام کې ونیول شي:
 - اړونده: ازمونې او امتحان باید د زده کړي له محتویاتو او هم د زده کوونکو له عمر سره مناسب وي (لاندې ۴ یادبېنت و ګورئ)
 - تېټګېښت/ ثبات: د اړزونې میتودونه آشنا او په یو دول په هرځای کې د ټولو ښوونکو لخوا پلي شي
 - فرucht: ناسوبه زده کوونکو ته د ازمونې بل چانس ورکړل شي
 - وخت: اړزونه/ ارزیابي د لوست په منځ او پای کې ترسره شي
 - تکرار: بشایي د ازمونې بهير په بېړني حالت کې اغېزمن شي
 - خوندي او مناسب ترتیبات: رسمي اړزونې د ښوونکو او روزنې د کارکوونکو لخوا په خوندي خایونو کې ترسره شي
 - روتولی / شفاقت: د ازمونې پايلی له زده کوونکو او یا د هغوي له مور او پلاز سره شريکي او له هغوي سره بحث پري کېږي، د امكان په صورت کي د ازمونې په مهمو مرحلو کې بېړونې ازمونې اخیستونکي کارول کېږي.
 - د معیوبو ماشومانو لپاره هستوګن خای: دېر وخت ورکول کېږي مهارت او پوهه په مناسبه او غوره طریقو او وسایلو سره څرګندېږي (همدارنګه، د معیوبېنو او معلویېنو سره په زده کړه کې د مرستي په اړه د INEE لارښود په دې پته www.ineesite.org/toolkit تر لاسه کولای شي).

۲. د ارزوني پايلى: د بنوونى او روزنى په رسمي پروگرامونو کي ددي لپاره ارزونه/ارزىابي تر سره کېرىي ترڅو د زده کوونکو لاس ته راورينى او د ازموبيني پايلى د بنوونى او روزنى د چارواکو لخوا په رسمايت و پېژندل شي. د کوالو زده کوونکو په اړه هم باید هڅي وشي ترڅو د هغوى د ازموبيني پايلى د کوربه او یا اصلې هبوا د بنوونى او روزنى د چارواکو لخوا په رسمايت و پېژندل شي. د تختنېکي او حرفوي زده کرو او روزنېزو خدمتونو و راندي کوونکي باید د تصديق او تاييد د ملي معيارونو په پام کي نيوں باوري کري. د کورسونو د بشپړدو په اسنادو کي دېپلومه او د فراغت سندونه شامل دي.

۳. د اخلاقى کرنلاري ارزونه/ارزىابي: ارزونه/ارزىابي باید د ډوېي اخلاقى کرنلاري په رنځي طرح او عملې شي. په دې مانا، چې ارزونه/ارزىابي باید عادلانه، د اعتبار ور او په داسي طریقې سره عملې شي، چې وپره او یا ناهيلې رامنځ ته نه کري. زده کوونکي باید د بنو نومرو په ورلو او یا په بنوونځي د پرمختګ په بدل کي ناهيلې او سترې نه شي. ددي لپاره، چې دا وپري لري شي، بنائي د څارونکو او د ټولني د غريو لخوا د خارنې ترسره کول او وخت پر وخت ليدنه کته بنائي مرسته وکري (همدارنګه د زده کري چاپریال او هغو ته لاس رسی ۲ معيار، ۴ او ۹ لارښود یادداشت په ۶۴-۶۳ او ۶۶ مخ کي وګوري).

۴. اړونده: د ارزونې محتويات او د ارزونې پروسه باید په نېغ دول له هغو موادو سره تراو ولري، چې تدریس کېري. د زده کري موخي او محدودیت باید له نصاب څخه و تاکل شي. که چېري ممکنه وي، په ارزونه/ارزىابي کي باید بدلون راوستل شي ترڅو د معياري نصاب پر خاى هغه مواد منعکس شي، چې تدریس کېري، په دې سره به په تدریس کي د خلاوو پر خاى حقيري زده کره منعکسه شي.

بنوونکي او د بنوونى او روزنى نور کارکونکي باید د ارزونې اسانه او مناسب مواد او میندونه وکاروي. د ارزونې له موادو او میندونو څخه د استفادې په اړه روزنه او تربنېنګ بنائي د ارزونې اغېز دېر کري. د ټولني غريي بنائي د زده کري د پروسې په ارزونه/ارزىابي او د تدریس په اغېزمنټيا کي مرسته وکري. دا کار بنائي په خانګري دول په لوپو او یا ګنو څانګو لرونکو تولګيکي کي ګټور پرېوځي او همدارنګه هغه وخت ګټور دي، چې زده کوونکي انفرادي پاملنې ته اړتیا لري.

د هغو توکو او موادو د تراسه کولو لپاره، چې ددي معيارونو په تطبيق کې له تاسې سره مرسته کوي لاندې پېټي ته وګوري. www.ineesite.org/toolkit :	
د INEE اړونده توکي :	د INEE توکي :
د تدریس او زده کړي په اړه لارښونې	د تدریس او زده کړي په اړه
د سرچینو بنډل	د سرچینو بنډل

۲

بې—وونكى
اود بیوونى او روزنى
نور کاكوونكى

۲

بېوونكى اود بیوونى او روزنى نور کاكوونكى

بنشتزز معیارونه:

د تولې ونده اخیستنه، همغدي، شتنيلاس رسپي او د زده کېچي جایيال

ښرونکي او د پیروني او روزنې نور کارکرونکي

دریم معیار
مرسته او خارنه (سپریویژن)

د دویم معیار:
د کار او چارو وضعیت

لومړۍ معیار:
انتخاب او به دندله ګډارل

د پیروني او د پیروني او روزنې
ښرونکي او د پیروني او روزنې
د فور کارکرونکي د کارکرونکي د مرسته او
څارنه پیشکارنې بايد موږ او
اغړمن ډول کار وکړي

د پیروني او روزنې کافې اندازه ماهر
ښرونکي او د پیروني او روزنې نور کارکرونکي
مشارکي، رنځي او شفافې پرسې به ترش
کې د داستخدام د مساوات او توپیر د معیار
په پام کې نړولو سره ګډارل کړي.

په بېرنى حالت کي او تز بیا رغونی پوری د ماشومانو او د خوانانو د زدہ کري د اړتیاواو د پوره کولو لپاره بنوونکي او د بنوونکي او روزني کارکونکي په کار ګمارل کېږي . د دوي مسلک پنایي توپير ولري، خيني بي د پوهنتون دېبلومه ولري، دولتي کارکونکي وي او رضاکارانه کار وکري او یا د تولني ارونده خالک وي او لري رسمي زده کري ولري په بنوونکو او د بنوونکي او روزني په کارکونکو کي لاندي خالک شامل دي :

- د تولگي بنوونکي او د تولگي مرستيال
- د ماشومتوب د مخکيني مرحلې او یا له بنوونځي مخکي مرحلې بنوونکي
- د معیوبېنو بنوونکي
- د مضمون مختصص او حرفوی ترینر
- د ماشومانو لپاره د زدہ کري په زړه پوري خاکي کي چمتوکونکي
- د تولني رضاکار، ديني علومو استاد او د ژوند د مهارتونو لار بنوونکي
- سربنوونکي، مدبر، د بنوونځي سوپرايزر او د بنوونکي او روزني نور چارواکي

د بنوونکو او نور کارکونکو دندۍ او مسؤوليتونه د زدہ کري په نوعیت (رسمی او غیر رسمي) او زدہ کري په چاپېریال پوري اړه لري . د بېرنى حالت د بنوونکي او روزني د پروژې په طرح کولو کي د بنوونکو او د بنوونکي او روزني د نور کارکونکو شتون او پرېکري دېري مهمي دي .

د بنوونکو او د ارونده نور کارکونکو مشخص کول، غوره کول او استخدام باید په مشارکتی او شفاف دول سره له تعییض پرته تر سره شي . د جندر توازن او د تولني استازېتوب ډېر ضروري دې . بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکي باید په ورته مسلک کي تجربه او مهارت ولري او هفوی ته مناسب معاش او معاوضه ورکړل شي . هفوی بايد د اتحاديو په جورو لوکي آزاد وي . کاري کړنلاره، دندۍ او مسئوليتونه، د خاراني میکانېزم، د کار شرایط، د فرارداد ترتیب، معاش او معاوضه او د کار مستحقات باید په مناسب دول د خپل شوي تولني په سلامشوره سره جور او ترتیب شي .

په بحراني حالاتو کي، بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکي مرستي ته اړتیا لري ترڅو له بحراني وضعیت خخه خان راویاسي، سیسټم جور او ورغوی په بېرنى حالاتو کي بنوونکي او روزنه ماشومانو، خوانانو او تولنو ته د ژوند د ساتلو اروونده معلومانو، بنوونېزو فرصنونو او تولنیز ملاتر په وړاندې کولو سره د حالت له عادي کېډو سره مرسته کوي او غوره رائتونکي رامنځ ته کوي . د بېرنى حالت په بنوونکي او روزنه کي بنوونکي او نور کارکونکي دېره مرسته کولای شي . همدارنګه هفوی حق لري، جي د خپل خان د مرستي او لارښوونکي حق لري .

ښوونکي او دښوونکي او روزني دنور کارکونکي: لوړۍ معیار: انتخاب او په دندې ګمارل

دښوونکي او روزني کافي اندازه ماهر ښوونکي او دپوهني ارونده نور کارکونکي د مشارکتی، رني او شفافي پروسې په ترڅ کي د داستخدام د مساوات او توپير د معیار په پام کي نیولو سره ګمارل کېږي

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کي نیولو سره ولوستل شي)
 - د کارکونکو د داستخدام له پروسې مخکي د وظافو واضحه، مناسبه او له تعصب خنه خالي لایحه جورېري (۱- لابنود یادېښت وګوري).
 - پوه تاکل شوي کمپېټه د تولني وضعیت، د چندر او توپير د ارونده مسایلو په پام کي نیولو سره ښوونکي او دښوونکي او روزني نور کارکونکي د شفافو معیارونو په پام کي نیولو سره استخدامېري (۲- ۴- لابنود یادېښت وګوري).
 - کافي شمېر ښوونکي او دښوونکي او روزني دنور کارکونکي ګمارل کېږي ترڅو په ټولګيو کي د زده ګونکو د بېرېدو مخه ونیول شي (۵- لابنود یادېښت وګوري).

لارښود یادېښتونه:

- د وظایفو لایحه بد وظایفو لایحه باید د چندر، مليت، مذهب، معیوبیت او یا بل کوم توپير په تبعیض نه وي ولاره. د دندې په لایحه کي باید لبر تر لبره لاندې تکي موجود وي:
 - مسؤولیتونه او کارونه
 - د راپور ورکولو مسؤولین
 - کرنلاره
- (په ۹۸ مخ د ښوونکو او دښوونکي او روزني دنور کارکونکو ۲ معیار، ۱ لارښود یادېښت وګوري).

- تجربی او پوهه/ورتیا: ارینه ده، چې باتجربه، ماهر ښوونکي او رسمي سند لرونکي ښوونکي وګمارل شي. هغوي باید دا مهارت ولري، چې په ذهنی او تولنیز دول د زده ګونکو ملاتر وکړي او معیوبو ماشونکو ته درس ورکړي. که چېږي باتجربه ښوونکي د بېرني حالت له کبله تصدیقیاني او یا نور سندونه ونه لري، د هغو د تدریس مهارت به و ارزول شي. که چېږي باتجربه ښوونکي نه پیدا کېږي، ممکنه ده، چې لبر او یا بې تجربه ښوونکي وګمارل شي. مګر ارینه ده، چې دی دول ښوونکو ته د هغوي د علمي سوبې او د تدریس د تجربی د ارزونی په اساس روزنه ورکړل شي.

که امكان وي، نو هغه ښوونکي باید وګمارل شي، چې د زده ګونکو په مورنۍ ژبه خبری کوي. که چېږي ضروري او مناسبه وي، نو کډای شي، چې د ملي او یا د کوريه هیواد د ژبه په اړه کورس جور کړي شي (د ښوونکي او زده کړي ۱ معیار، ۷ لارښود یادېښت په ۸۱ مخ کي وګوري).

په ځینې شرایطو کي، کېدائي شي دا پېره ضروري وي، چي د بنوونکو او د بنوونکي او روزني د نور کارکونکو د ګمارلو پر مهال د جندر د مساوات او برابري ته جدي یاملرنه وشي به دي اره بنائي د استخدام د کمېتې په مشوره د ګمارني او استخدام په معیارونو کي تعديل راوستل شي . دکارکونکو د نړيوالو قوانينو او د بشري حقوقونو د مقرر انو په رنا کي د بنوونکو او د بنوونکي او روزني د نور کارکونکي حد اقل عمر باید ۱۸ کاله وي، کله کېدائي شي، چي خوانان و ګمارل شي ترڅو د بنوونکو، د هغه د مرستيال او لارښونکي په توګه کار وکړي .

۳. د بنوونکو د انتخاب لپاره بنائي لاندي خانګړتیاوي په پام کي ونیول شي :

د بنوونکي مسلکي پوهه او ورتیا:

- علمي تجربه (پس منظر)،
- د تدریس تجربه، د ماشومانو او د معیوبینو د تدریس په ګډون،
- د ماشومانو او خوانانو د روانی او ټولنیزو اړتیاواو ته یاملرنه
- تجارت یا نوری مسلکي تجربې او مهارتونه
- د ارونده ژبې مهارت، چي په هغو کي سيمه بیزه اشاروي ژبه او بريل هم راخې .

د بنوونکي شخصي پوهه

- عمر او جندر، د جندر میزان په پام کي نیول
- حوصله او زغم
- مذہبی او فومنی پس منظر
- په ټولنې کي توبېر منعکس کول چي موضوع بنائي د استخدام په پروسه اغږز وکړي (پدې اره د بنوونکي او زده کړي ۱ معیار، ۸ لارښود یادبدېت په ۸۲-۸۱ مخ کي وګړي).

نوره پوهه / ورتیا:

بنوونکي او د بنوونکي او روزني نورکارکونکي باید له ټولنې سره راشه درشه ولري او د هغوی لخوا ومنځ شي . د امكان په صورت کي دوي باید له خپل شوي ټولنې څخه استخدام شي څکه دوي د خلکو په ټولنیز، اقتصادي او سیاسي وضعیت کي چي هغوی ورسره مخ دی بنه پوهېږي . که چېږي بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکي د ارونده ټولنې څخه نه وي، کېدائي شي دېنه اړتیا پېښه شي، چي هغوی ته دېره معاوضه او پېسي ورکړل شي، لکه کرايه او د هستوګي لغښت . که چېږي د زده کړي خای د ګډولو او یا د هېواد د ننه دې خایه شوېو خلکو لپاره وي، له کور به هېواد څخه د بنوونکي او نور کارکونکو ګمارل بنائي د اړیکو په بنه کېدو کي مرسته وکړي (هدارنګه، د بنوونکي د معاش په اړه د INEE لارښود په دې پته www.ineesite.org/toolkit لاسه کولای شي).

٤. مرجع: که ممکنه وي، د تولو گمارل شويو بشونکو او د بشونکي او روزني د نور کارکونکو شاليد
باید وکتل شي ترڅو دا باوري، چي زده کونکي په خطر کي نه دي.

٥. د تولګي اندازه: دا ضروري ده، چي يه سيمه یزه کجه د تولګي اندازه او حدود مناسب وي او تول
ماشومان، څوانان او معیوبین پکي څای شي. کافي اندازه بشونکي باید و گمارل شي ترڅو د زده
کونکو له شبېر سره مناسب بشونکي موجود وي. اړونده شريکي اداري باید د بشونکو او زده
کونکو د تعداد په اړه ملي معيارونه په یام کي ونیسي یه ځینو حالاتو کي، د بشردوستي او
پراختنۍ اداري بشاني د زده کونکو او بشونکو د تناسب لپاره خپل معيار ولري. په ځینو حالاتو
کي دا مناسبه ده، چي ٤٠ زده کونکي یو بشونکي ولري. مګر، اړونده شريکي اداري باید په دغه
تناسب له سره غور وکري او د سيمې له رواج سره یې برابر کري (همدارنګه کولای شي، د سيمې
له شرابيطو سره د لر تر لړه معيارونو د برابرولو اړونده سریزه په ١٤-١٥ مخ کي، او د
 بشونکي او زده کري معيارونه په ٩٠-٧٤ مخ کي وکوري)

**بنوونکي او د بنوونکي او روزني اووند نور کارکونکي: دویم معیار:
د کار او چارو وضعیت**

بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکي د کار شرایط په دقیق دول مشخص کوي او
په مناسب دول سره يې برابروي

مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کي نیولو سره ولوستل شي)

- تول اړوندہ شریکان د کاري معاوضي، معاش او شرایطو په اړه یوه خوله او همغري دي (۱- لارښود یادېښت وګوري).
- د کار معاوضه او معاش او هم د کار شرایط په قرارداد کي واضح او د کار معاش په منظمه توګه ورکول کېږي (۲- لارښود یادېښت وګوري).
- بنوونکو او د بنوونکي او روزني نور کارکونکو ته اجازه ورکول کېږي، چي د کاري لایحي او شروطو په اړه خپله رايه خرگنده کري او له هغوي سره خبری وشي.
- هغه کرنلاره موجوده او په بنه توګه په پام کي نیولو کېږي، چي د کار د ترسره کولو په اړه په کي لارښونکي په وضاحت سره راغلي دي (۳- لارښود یادېښت وګوري).

لارښود یادېښتونه

۱. د کارتۍ/شرایط: په قرارداد کي باید د دندو لایحه، د کار شرایط او کرنلاره شامله وي. په دی سره به په بنوونکي چاپېږیال او تولنې کي د بنوونکي کار رسميت پیدا کري. په قرارداد کي هغه خدمتونه لست کېږي، چي بنوونکي بي باید د هغه معاش په بدل کي ترسره کري، چي د تولنې، د بنوونکي او روزني د چارو اکو او نور شریکو ادارو لخوا ورکول کېږي او همدارنګه د بنوونکي د مناسب چلند لیاره مناسب چوکات وړاندې کوي.

په قرارداد کي لاندې تکي باید واضح شي :

- د بنوونکي مسؤولیتونه او دندې معاش
- د حاضري اړتیا او شرطونه
- په ورځ کي کاري ساعتونه
- د قرارداد موده
- کرنلاره
- د مرستي، نظارت او د ستونزو د حل میکانیزم.
(همدارنګه د بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکو ۱ معیار، ۱ لارښود یادېښت ته په ۹۵ مخ کي وګوري).

۲. معاش او معاوضه: که چېرې بیوونکو او د بیوونکي او روزني کارکوونکو ته کافي اندازه معاش او معاوضه ورکړل شي، هغو به د خپل مسلک په کارولو سره تینګار وکړي او دېته به اړتیا نه لري، چې د نور ملي امکاناتو د پیدا کولو لپاره بل چېرې وکړي. د اړتیا به صورت کي باید دېر ژرد بیوونکو او د بیوونکي او روزني د نور کارکوونکو د معاش لپاره مناسب سیستم جوړ او پا ورغلول شي. د معاش د ورکړي سیستم باید دا حقیقت په پام کي ونیسي، چې د بیوونکي او روزني چارواکي د معاشونو د ورکړي د باوري کولو په برخه کي اساسی مسؤولیت لري. د بیوونکي او روزني داروندې شريکي اداري لکه د پوهنۍ چارواکي، اتحادي، د تواني غږي، کمېتي او تواني، د ملګرو ملنوونو اداري او غیر دولتني اداري د ثابت او دوامدار معاش او معاوضه لپاره پاليسې جورووي او د بېړني حالت څخه د پرمختګ تر مرحلې پوري مرسته کوي.

معاوضه او معاش کډای شي نغدي پيسې وي او یا بل څه وي. خو سیستم باید مساوی او ثابت وي. داسي پاليسې باید ترتیب شي، چې بیوونکو او د بیوونکي او روزني نور کارکوونکو ته دا هیله ورکړي، چې د هغوي کار ادامه لري. د بدلولو او رابدلولو په صورت کي بڼاني باتجربه بیوونکي او کارکوونکي په دی هڅه کي شي، چې په لوړو معاشاتو پيسې وکړي، اکړ که له پولو بېړون هم وي. نو لازمه ده، چې د کار په مارکېټ کي لاندې تکي په پام کي ونیول شي:

- د ژوند تېرولو مصارف
- بیوونکو او نور مسلکي اشخاصو ته اړتیا
- دوره مسلکي اشخاصو د معاش اندازه، لکه روغنیا پالنه
- د مسلکي بیوونکو او د بیوونکي او روزني د کارکوونکو د موجودیت امکانات.
- (پدې اړه له ناورین وروسته د اقتصادي رغونې لپاره د (SEEP) د لبر تر لبره معیارونو د دندو د رامنځ ته کولو معیار وکړي).

معاش او معاوضه کاري شرابطو او کرناړي ته په پاملرنې سره توپير کوي. به دی برخه کي د ستونزو مخه باید ونیول شي د بېلګي په دول دهغه وضیعت مخنیوی باید وشي، چې بیوونکي له زده کوونکو څخه د خپل تدریس په بدل کي په شخصی دول پيسې غواړي (همدارنګه په ۳۲ مخ کي د همغږ معیار، ۲ لارښود پادښت د بیوونکو د معاشاتو په اړه د INEE لارښونې لاندې وېب پاڼه www.ineesite.org/toolkit)

۳. کرناړه: د بیوونکو او د بیوونکي او روزني د نور کارکوونکو لپاره د چال چلنډ واضح معیارونه وضع کوي. دغه معیارونه د بیوونکي او روزني په چاپریال او هم د بیوونکي او روزني په فعالیتونو کي پلي کېږي. په کرناړه کي د هغو چا الامي عواقب په گونه کېږي، چې خپله دنده سر ته نه رسوي. په دی کرناړه کي هغه تعهدات هم لیکل کېږي، چې بیوونکي او د بیوونکي او روزني نور کارکوونکي یې باید عملی کړي، چې په لاندې دول ده:

- دزده کوونکو دزده کروی حقوقنو درناوی او ساتنه وکړي او د خپل وس په اندازه هغه عملی کړي
- په چال چلند کې له لورو اخلاقی معیارونو کار واختي
- په فعل ډول د بنوونې او روزنې په مخکي براته خندونه لري کري او له تبعيض څخه خالي داسې چاپېریال رامنځ ته کري چې ټولو زده کوونکو ته د مثلو ور وي
- یو داسې خوندي، روغ او پراخ چاپېریال رامنځه کري چې په هغو کې جنسی او نوري ورته خورونې وجود ونه لري زده کوونکي د جنسی او یا بل کار لپاره ونه کارول شي. وپره، اذیت، تاو تریخوالۍ او تعصب په کې نه وي
- داسې څه تدریس نه شي او نه داسې هڅونې وشي چې د بشر له حقوقنو سره په تکر کي وي او یا تعصب راپاروي
- خپلی دندی ته وفادار و اوسي او حاضري ورکري.

(هدارنګه کولای شي پدي www.ineesite.org/toolkit یته نمونه وي کرنا لاره ترلاسه کري، دزده کري چاپېریال او هغو ته د لاس رسې ۲ معیار، ۴ او ۹ لارښود یاددېښت په ۶۴-۶۳ مخ ، او بسوونکي او د بنوونې او روزنې د نور کارکوونکو ۳ معیار، ۴ لارښود یاددېښت په ۱۰۲ مخ کي وګوري).

**پښونکي او د پښونې او روزني نور کارکوونکي: دريم معيار
مرسته او خارنه (سپرویژن)**

د بښونکو او د پښونې او روزني نور کارکوونکو د مرستي او خارني ميکانېزم باید مؤثر او
اغېزمن دول کار وکري

- مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کي نیولو سره ولسوتل شي)
- کافي اندازه تدریسي او درسي توکي او د زده کري خاي موجود دي (لارښود یادېښت وګوري)،
 - د پښونکي او روزني پښونکي او نور کارکوونکي د مسلکي پراختيا په هغو پروګرامونو کي
برخه اخلي، چي د دوى له تشویق او ملاتر سره مرسته کوي (۲-۳- لارښود یادېښت وګوري)،
 - د پښونکو او د پښونې او د روزني د نور کارکوونکو د منظمي خارني، ارزونې او ملاتر
لپاره شفاف، مسؤول مشارکتي ميکانېزم رامنځ ته کيري (۲-۳- لارښود یادېښت وګوري)،
 - په منظمه توګه د بښونکو او د پښونې او د روزني د نور کارکوونکو کره وره ارسول
کېږي، رسمي بهه ورکول کېږي او په اړه یې بحث کېږي (۴- لارښود یادېښت وګوري)،
 - زده کوونکي هر وخت دا فرصلت لري، چي د پښونکو او د پښونکي او روزني د نور
کارکوونکو په اړه خپل نظر ورکوي (۵- لارښود یادېښت وګوري)،
 - د پښونکو او د پښونکي او روزني د نور کارکوونکو لپاره مناسب، د لام رسى او پلي کولو
وې رواني او معنوی ملاتر شتون لري (۶- لارښود یادېښت وګوري)،

لارښود یادېښتونه

١. تدریس او زده کري مواد او خاي باید کافي وي ترڅو پښونکو او د پښونکي او روزني نور
کارکوونکو ته اجازه ورکري، چي په اغېزمن دول کار او تدریس وکري (په دي اړه لاس رسى او
د زده کري چاپيریال ۳ معيار په ۷۲-۶۸ مخ، د پښونکي او زده کري ۱ معيار، ۹ لارښود یادېښت
په ۸۲ مخ او د پښونکي او زده کري ۲ معيار، ۹ لارښود یادېښت په ۸۵ مخ وګوري).

٢. د ملاتر او سوپروپېن ميکانېرم: مؤثر مدیریت، نظارت او د خواب ورکولو احساس د پښونکو د
تشویق او د تدریس د کیفیت د ملاتر او مسلکي ودي لپاره اساسی رول لري. څومره چي ژر کېدای
شي، د پښونکي او روزني د چارواکو، د پښونکي او روزني د خانګو، د تولني د غرو، کېښو او
اتحاديو، ملګرو ملتو او نادولتي ادارو ته لازمه ده، چي د ملاتر او د نظارت ميکانېزم سیستم جور
کري. خارنه او ملاتر له پښونکو او د پښونکي او روزني له نور کارکوونکو سره مرسته کوي،
چي موخي وټاکي او هغه ګامونه مشخص کري، چي د دوى د اجر اټو د ودي لپاره ضروري
دي(همدارنګه په ۲۶-۲۲ مخ کي د تولني ونده اخیسته ۱ معيار، ۱-۵- لارښود یادېښت، د
پښونکي او زده کري ۲ معيار، ۳ لارښود یادېښت په ۸۵-۸۵ مخ کي او د ډيونیسکو/آېي ايل او
(UNESCO/ILO) د پښونکو د معاشونو سپارېښتو ته په مراجعه وګړي)

۳. د ظرفیت لورول، روزنه او مسلکي پرمختگ: دا ډېره ضروري ده، چې له بنوونکو، د بنوونکي او روزني له نور کارکونکو سره د هغوي دتشویق، معاش، اړتیاوو او د ظرفیت د لورولو په اړه له دوى سره سلا مشوره وشي: دا کار به مرسته وکري، چې له خدمت څخه مخکي او د خدمت په داخل کي اړتیاوي په ګوته او د مسلکي پراختیا لومړي ټوبونه په ګوته شي. د ظرفیت لورول، روزنه او مسلکي پرمختگ باید په داسې دول وړاندي شي، چې هېڅ تبعض په کي نه وي (هدارنګه د بنوونکي او زده کري ۲ معیار، ۳ لارښود یاددېشت په ۸۵-۸۵ مخ کي وګوری)

۴. د اجرآټو ارزول: د غوره کارونو د ترسره کولو ارزول اجرآټ او چاري لا بنې کوي. د بنوونکو او د بنوونکي او روزني د ارونده کارکونکو د مؤثريت او ګټورنوب د ارزولو په اړه بنائي له هره یوه سره خبری وشي ترڅو ستونزې په ګوته او یوې تاکلي موخي ته سره ورسپېږي. د اجرآټو په د ارزولو په پروسه کي لاندي ټکي راخې :

- پراختیابي معيارونه ترڅو د ټولکي کتفه او ارزونه/ارزیابي بهه ترسره شي
- د نظریاتو وړاندي کول
- د دودي او پراختیاد اندازه کولو لپاره د موخو تاکل

(هدارنګه لاندي ۵ لارښود یاددېشت او د بنوونکو او د بنوونکي او روزني د نور کارکونکو ۲ معیار، ۳ لارښود یاددېشت په ۹۹-۱۰۰ مخ کي وګوری) .

۵. د زده کونکو ګدون: د ارزونې په پروسه کي د زده کونکو ارزول ډېر مهم دي. دا مرسته کوي، چې د زده کري د چاپيریال ټولې برخې معلومې شي او د زده کري ګيفت باوري شي. زده کونکي بنائي په مرحله وار دول بي طرفه خواوو ته د اجرآټو د ارزونې د یوې برخې په توګه خيل نظریات ورکري. هغوي بنائي د بنوونکي لخوا د لوست ورکولو، د هغوي د چلند او د بنوونېز چاپيریال د ستونزو او اندېښنو په اړه خپل نظریات ورکري.

۶. روانې او د هوسلینې اړونده ملاتر: ان روزل شوي او با تجربه بنوونکي او د بنوونکي او روزني اړونده نور کارکونکي د ناورېني پېښو له کله خانونه تر پېښو لاندي ګنې. دوى له نویو ګوابښو، مسؤولیتونو سره مخ کېږي او تر فشار لاندي راخې له ستونزو څخه د خان را ایستو او زده کونکو ته د درس ورکولو ورتیاد هغوي په خپله هوسابنه او موجوده ملاتر پوری اړه لري (هدارنګه د لاس رسې او د زده کري د چاپيریال ۲ معیار، ۸-۹ لارښود یاددېشت په ۶۶-۶۵ مخ کي، د لاس رسې او د زده کري د چاپيریال ۳ معیار، ۸ لارښود یاددېشت په ۷۲ مخ کي او د بنوونکي او زده کري ۱ معیار، ۶ لارښود یاددېشت په ۸۱-۸۰ مخ کي وګوری)

د هغو توکو او موادو د ترلاسه کولو لپاره، چې د ددې معیارونو په تطبيق کې له تاسې سره مرسته کوي لاندې پېتې ته وګوري: www.ineesite.org/toolkit

د INEE (په بېرنې حالاتو کې د شوونې او روزنې د ادارو ګډه شبکه) اړونده توکي:

له د INEE لېږ تر لېړه معیارونه

له د تطبيق توکي

له بنوونکي او د بنوونې او روزنې اړونده نور کارکوونکي

د بنوونې او روزنې

پالیسی

د

د

د بنوونې او روزنې پالیسی

بنتشيز معیارونه:

د فولې ونله اخسته هغه کې جایي،
چې تکمۇر مەزىت سىم، بىخىنە، تېخىنە، مەستىخا مەندىلە.

د بىزوفىي او روزنىي پالىسى

د دۆسم معیار
پىلان جىرىدل او تطبيقىل

لەمدى معیار
د قانۇن او پالىسى جىرىدل

د بىزوفىي او روزنىي فەالتىزىد بېھى لە
نېۋەلە او ملىي پالىسىو، قۇانىسو او معیارۇنۇ
او يېڭىنۇ او ھم د اخېرىمن شۇدۇ زىدە
كۈونكۈ لە اجتىا سىره سىم بىراپىدۇي.

د بىزوفىي او روزنىي چارواكى د بىزوفىي او
روزنىي د ھەنخىزولو او وىدئا كولو تېشكى
د باكىيەتى زىدە كېو دوامداره او عادى كولو
تە لومەتىوب ورکوي.

نړیوالو حقوقی استادو او اعلاميو په داکه کړي ده، چې تول افراد حق لري، چې زده کړه وکړي. ملي چارواکي او نړیواله تولنه دنده لري، چې دغه حق ته درناوي ولري، ساتنه بي وکړي او پوره بي کړي. د بیان آزادی، نه تعصب او د تولنیزرو او بنوونیزرو پالیسيو په جوړولو کې برخه اخیستل د بنوونی او روزني د حق یوه برخه ده.

په بېرنې حالت کې تر عادي کېدو پوری، دا اړینه ده، چې دغه حقوق خوندي شي. ددی خبری د باوري کولو لپاره، د بنوونی او روزني چارواکي او نوري اړوند شريکي اداري باید د بنوونی او روزني بېرنې پلان چور او پلي کړي دا پلان باید.

- دغه پلان باید ملي او نړیوال بنوونیز معيارونه او پالیسي په پام کې ونسی
- د بنوونی او روزني د حقوقنو پر ورلاندي ژمنه خرګنده کړي
- په بحران کې د خپل شوبو خلکو حقوقنو او اړتیاولو ته خواب ووایي
- د هر چا لپاره د باکیفیته زده کړو د برابرولو د یقیني کولو کامونه ولري
- بېرنې حالت ته د چمتوالي، بېرنې حالت ته د غږگون بنوودلو او اوږدمهاله پرمختګ تر منځ اړیکي په وضاحت سره وښې.

د پروګرامونو، پروژو او پالیسيو په پلانونو او تطبيقولو کې د تولني ونده اخیستنه بېرنې حالت ته د چمتوالي او غږگون بنوودلو د بریالیتوب لپاره حیاتي رول لوښوي.

ددی لپاره، چې د جنډر کیفیت او د توپیرونو درناوي شوی وي لازمه ده، چې د بېرنې بنوونی او روزني پالیسي او پروګرامونه په بشپړه توهګه "د ماشومانو د حقوقنو د تړون "له مقراراټو، "زده کړه د تولو لپاره "او هم "زریزی د پراختیابی موخبو "له چوکات سره برابر وي دغه اسناد د بنوونی او روزني له هغو پالیسيو او قوانینو سره مرسته کوي، چې په بنوونه او روزنه کې د هر ډول تبعیضونو پر ضد او د جنسی، مذهبی، قومی، لسانی او معیوبیت اړوندہ تعصباتو مخالفت کوي.

د بیوونی او روزنی پالیسی: لومړۍ معیار
د قانون او پالیسی جوړول

د بیوونی او روزنی چارواکي د بیوونی او روزنی د هر ارخیزولو او وریا کولو ترڅنګ د باکیفیته زده کړو دوامداره او عادی کولو ته لومړېتوب ورکوي

مهم کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کې نیولو سره ولسوتل شي)

- د بیوونی او روزنی ملي قوانین، مقررات او پالیسی د بیوونی او روزنی له اسانتاباو، زده کوونکو، بیوونکو او نور کارکوونکو خخه چې د بشروستی او بشري حقوقنو د قانون یوه برخه ده، ملاتر او دفاع کوي (۱ لارښود یادېښت وګوري).
- د بیوونی او روزنی ملي قوانین، مقررات او پالیسی د بیوونی او روزنی د حقوقنو ملاتر کوي، پوره کوي یې او د بیوونی او روزنی دوام او پایښت باوری کوي (۱-۲ لارښود یادېښت وګوري).
- قوانین، مقررات او پالیسی دا باوری کوي، چې د بیوونی او روزنی هره رغول شوي او بدله شوي اسانټيا محفوظه او خوندي ده (۲-۳ لارښود یادېښت وګوري).
- هغه قوانین، مقررات او پالیسی د تولني له وضع شوي دي (۴-۵ لارښود یادېښت وګوري)، د بیوونی او روزنی ملي پالیسی له هغو پلانونو، قوانینو او بودجي ملاتر کوي، چې بېرنې حالت ته چېک خواب وابي (۶-۷ لارښود یادېښت وګوري)،
- قوانین، مقررات او پالیسی د کډوالو بیوونځیو ته اجازه ورکوي، چې د خپل اصلی هباد او هباد نصاب او ژبه وکاري (۸ لارښود یادېښت وګوري)،
- قوانین، مقررات او پالیسی له غیر دولتي فعالیت کوونکو، لکه نادولتی ادارو او د ملګرو ملتوونو سازمانو سره مرسته کوي، چې د بېرنې حالت لپاره د بیوونی او روزنی پروګرامونه پېل کري (۹ لارښود یادېښت وګوري).

لارښود یادېښتونه

۱. د ملي چارواکو دنده لري چې د بشري حقوقنو د نړیوالو قوانینو په رنا کي د بیوونی او روزنی د حقوقنو درناوي وکري، ملاتر یې وکري او پوره یې کري (لارښونی په ۲ مخ وګوري)

د بشري حقوقنو په اسنادو کي د وګرو د حمایت په اړه نړیوالو مقررات راغلي او دغه قوانین په ماشومانو او خوانانو دې تېنکار کوي یې دې کي تعذیه، تفریح، فرهنگ، د خورونی مخنیوی او تر شیئر کلنۍ لپن تر لپن ماشومانو لپاره د ماشومتوب د لومړۍ مرحلې د بیوونی او روزنی پراختیا شامله ده د ماشومانو د حقوقنې تړون ککه دېر مهم دي، چې په دې کي هم د ماشومانو د زده کړي او هم د زده کړي په پروسه کي د نننه د هغوي حقوقنه په ګوته شوي دي د ساري په توګه هغوي ته حق ورکړل شوي، چې په هغو پرېکړو کي ورسره سلامشوره وشي، چې دهغوي په اړه وي، له هغوي سره باید په درناوي چاند وشي او څل حقوقنه باید وېړئني.

(همدارنگه د تولني د گدون ۱ معیار، ۵ لارښود یاددېښت په ۲۶-۲۵هه مخ کي، لاس رسی او د زده کري چاپریال ۱ معیار، ۱ - ۲ یاددېښت په ۵۷-۵۵هه مخ کي او د بنوونی او زده کري ۱ معیار، ۵ - ۶ لارښود یاددېښت په ۸۱-۷۸هه مخ کي وګوري).

زده کونکي، بنوونکي او د بنوونکي او روزني نور کارکونکي چي کله د زده کري د پراختيا لپاره کار کوي، مدنۍ حیثیت لري. د جنوا ترون له مخی هغوي باید له وسلوال برید ځخه خوندي وي او د جنوا ترون د بشردوستي د هغه قانون برخه ده، چي د هر هپواد لخوا په رسميت پېژندل شوي دي. ملي چارواکي او نړيوال ارونده شريکان باید د هغو هڅو ملاتړ وکړي ترڅو دغه حق په ملي قوانینو کي خوندي او په چارو کي په پام کي ونيسي او پري نږدي، چي د بنوونکي او روزني اسانټياوي د نظامي موخو لپاره وکارول شي.

که چېري تاو تریخوالي د بنوونکي او روزني جریان او دام او د مشومانو ساتنه تهدید کري، لازمه ده، چي د بنوونکي او روزني د پراختيا ملاتړ وشي، د بنوونکي او روزني يه اره د بشري حقوقو او د بشر دوستي ارونده قوانینو پلي کولو ته لوړړېتوب ورکړل شي په زده کونکو، د بنوونکي او روزني په کارکونکو او اسانټيابو او پر تعليمي چارو د حملو او بړغل ځارنه کول او په اړه بي راپور ورکړل ضروري دي په دې سره د فربانيتو او د بنوونکي په برخه کي د کارکونکو د آبرو درناوي کېږي او همدارنگه منظم څواب، خپرني او پلتني او قانوني تعقب ته لار هواروی (همدارنگه لاس رسی او د زده کري چاپریال ۲ معیار، ۳، ۱ او ۴-۶ د ۶۵-۶۱هه مخ کي وګوري).

۲. د بنوونکي او روزني ملي قوانين او پاليسى باید د تولو لپاره د زده کري دوام باوري کري. د ملي او سيمه بيزو بنوونکي تخميني پلاونونه باید پېژندل شوي، د موقع ور او را منځ ته کېډونکي ګوانینونه تر پوښش لاندی راولي به دې کي دلړ تر لړه کي ګچي ناورینونه شامل دي کله سېلاښونه چي په بنوونکي او روزنه دې منفي اغښ اچوي. د خپل شویو مشومانو او خوانانو ټاکلي اړتیاوي باید په پام کي ونیول شي. په کومو هپوادونو کي چي د بنوونکي او روزني لپاره د بېړني حالت او ناورینونو ارونده قوانین شتون و نه لري، بېړني حالت دا فرست برابروي، چي دا دول قوانین جور شي (همدارنگه د تحلیل او شنني معیار ۱ معیار، ۳ لارښود یاددېښت په ۳۷-۳۸هه مخ کي، لاس رسی او د زده کري چاپریال ۲ معیار، ۱۱ یاددېښت په ۶۷-۶۶هه مخ کي او د بنوونکي او زده کري ۲ معیار، ۶ لارښود یاددېښت په ۸۶هه مخ کي وګوري).

د کوچنيو مشومانو، چي د بنوونکي د تلو نه دي، د هغوي مور او پلار او اولیاء لپاره د مشومتو بولري په دې خدمتونو کي لاندی تکي راخي:

- د مشومتو بولمرۍ مرحلې ته پاملنونه او د مشومانو د مور او پلار دلي جورول،
- د لوبيو دلي جورول،
- خوان مشومان په خوندي فعالیتونو کي را شاملول،
- له روغتیا، تغذیي او نور خدمتونو سره اړیکي لرل.

کوم هپوادونه، چي د خوانانو ملي پاليسى لري، په بېړني حالت کي د بېلاېبلو سکتورونو تر منځ په کده د خوانانو د بنوونکي او روزني لپاره کار کوي.

کوم هپاونه چې د خوانانو لپاره پالیسی نه لري، اړونده شریکي اداري باید ټولنځو نفر و تاکي ترڅو دخوانانو لپاره په بحراني حالاتو کي کار و کري. د خوانانو د اړونده مسایلو لپاره باید د بېلاپلو سکنورونو د پالیسی په جورولو او د پروګرامونو په جورولو او پلي کولو کي په ګډه کار وشي. ګډه چېري د خوانانو ملي پالیسی جوره شي، لازمه ده، چې د خوانانو د ګروپونو ترمنځ بېلاپل مصلحتونه او اغږي او هم دخوانانو د ګډون د هر ټول طردونو او فرستونو د تحليل په اساس جوره شي. د خوانانو ملي پالیسی په لاندي برخو کي د ملي چوکات بشپړونکي ده:

- ښوونه او روزنه،

- تختني او حرفوي زده کري او تړښنځ

- د بېرنې حالت لپاره چمتووالی

(همدارنګه په ۵۷ مخ د ښوونې او روزنې چاپریال او هغو ته د لاس رسی ۱ معیار، ۲ لارښود یادېښت او له ناورین وروسته د اقتصادي رغونې لپاره د سېپ (SEEP) د لر تر لريه معیارونو د دندو د رامنځ ته کولو معیار و ګوري).

۳. د ښوونځيو خونديتوب او د نويو ښوونځيو جورول بد ښوونځي د ودانۍ خاي باید په خوندي خاي کي وي او له ممکنه ګواښونو او تههیدونو ځخه په امن وي او په ښه دول جوره شي ترڅو له شرایطو سره همغري ولري. کافي اندازه خاي به په پلان کي ونیوں شې ترڅو په بېرنې حالت کي د مؤقتې سرپنه په خاطر ښوونه او روزنې پري نه شي (همدارنګه د ښوونې او روزنې چاپریال او هغو ته د لاس رسی ۱ معیار، ۹ لارښود یادېښت په ۵۹-۶۰ مخ کي، د ښوونې او روزنې چاپریال او هغو ته د لاس رسی ۳ معیار، ۱-۲ لارښود یادېښت په ۶۸-۷۰ مخ کي او په مصروفون ټول د ښوونځي د ودانۍ د جورولو په اړه د INEE لارښود په www.ineesite.org/toolkit پنه کتلې شي).

۴. د وضعیت تحلیل او شتنی: د ښوونې او روزنې قوانین او پالیسی باید د بېرنې حالت د ټولنې، اقتصادي، امنیتی، چاپریالی او سیاسی خونخته اړونده هر اړخیزه معلومات منعکس کري. په دی سره د ښوونې او روزنې پلان جورول او پلي کول د زدہ کوونکو د اړتیاوو او حقوقو او د ټولنې خواب ویلې شي او هم د ټولنې وضعیت د خرابېدو یا شخري مخه نیسي.

د وضعیت په تحلیل کي د شخري ارزونه/ارزیابي، د بشري حقوقنو ارزونه/ارزیابي او د خطر او ناورین لپاره د چمتووالی شننه شامله ده. د ښوونې او روزنې چارواکي او نور شریکان باید د شرایطو په تحلیل او شننه کي ونده واخلي ترڅو دا ډاوري کري، چې د ښوونې او روزنې اړونده مسائل په یام کي ښوی شي دي. د وضعیت په تحلیل کي باید له ټولنې سره پراخې سلا مشوري وشي. د ښوونې او روزنې چارواکي او نور اړونده شریکان باید ددې تحلیل ملاتر وکري ترڅو ښوونې او روزنې د سکنور د بیاکتني او اصلاح لپاره په منظم دول هر وخت عملی شي (پدي اړه په ۳۷-۳۹ مخ کي د تحلیل او شتنی ۱ معیار، ۳-۶ لارښود یادېښت و ګوري).

د ګواښونو په تحلیل کي د سیاسي، اداري او بشري پراختیا په اړونده برخو کي د فساد د خطر ارزول شامل دي. د فساد په اړه بحث کول باید د بېرنې حالت د ښوونې او روزنې د فعالیتونو په پلانولو او پلي کولو کي تر ممکنه حده آزاد وي.

د فساد د موضوعاتو په اړه بحث کول دا نه مانا، چې له فساد څخه سترګي پېښۍ او یا د کوم فعالیت کوونکي تاکلي زیان ته اشاره ده (په دی اړه د ۲ معیار، ۵ لارښود یادداشت په ۳۷ مخ کي وکوري).

۵. د معلوماتو شریکول او د معلوماتو سیسته: هغه کسان، چې د بنوونی او روزنی د پراختیا د پالیسي په جوړولو او تطبيق کي دخیل دي باید د بیرني حالت د فعالیتونو د پالیسي او تکلاري ارونده معلومات شریک کري. د معلوماتو شریکول په خانګري بولو د شخري او ناورین په کمولو کي د ارزښت وردي. معلومات باید واضح او د تولو لپاره د لاس رسی ور وي (په دی اړه د همغږي معیار، ۱ لارښود یادداشت په ۳۳-۳۲ مخ کي وکوري).

قوانين، مقررات او تکلاري باید د اعتبار ور معلوماتو په اساس وضع شي. د بنوونی او روزنی د معلوماتو د اداري سیستم دېټا باید د هفو سیمو او وکړو له معلوماتو سره ارتباط ورکړل شي، چې د بیرني حالت له ګواښ سره مخ دي. دا به د چمتووالی تکلاره وي، چې د بنوونی او روزنی د ملي او سيمه یېز پلان سره مرسته کوي. دامکان په صورت کي، د بنوونی او روزنی به برخه کي دخلکو لخوا را تول شوي معلومات باید د بنوونی او روزنی د معلوماتو د اداري به ملي سیستم کي واچول شي(په دی اړه د تحلیل او شتنی ۳ معیار، ۳ لارښود یادداشت په ۴۷-۴۶ مخ کي وکوري).

۶. د ناورین لپاره د چمتووالی کاري چوکات: بنوونه او روزنې باید بیرني حالت ته د چمتووالی د چوکات نه پېلډونکي برخه وي. سرجیني او منابع باید تخصیص شي ترڅو په خبل وخت د بنوونی او روزنی فعالیتونه وراندي شي. نریوالی ارونده شریکي اداري، چې د بنوونی او روزنی له ملي او سيمه یېزو پروګرامونو سره مرسته کوي، باید د پراختیا پروګرامونو د یوې برخې په توګه د بیرني حالت د بنویزو فعالیتونو لپاره چمتووالی ولري. د چمتووالی کاري چوکات باید د تولنې په کچه د مشومانو او خوانلنو د ګډون لپاره واضح مقررات ولري. (همدارنګه د تولنې ونده ۱ معیار، ۴-۵ لارښود یادداشت په ۲۶-۲۴ مخ کي، د تولنې ونده ۲ معیار، ۵ لارښود یادداشت په ۳۰ مخ کي، د لاس رسی او ندہ کري چاپېړیا ۲ معیار، ۱۱ لارښود یادداشت په ۶۷-۶۶ مخ کي، د بنوونی او زده کري ۲ معیار، ۶ لارښود یادداشت په ۸۶ مخ کي وکوري).

۷. تبعیض نه کول بد بنوونی او روزنی چارواکي دا باید باوري کري، چې تول وکړي په مساوی توګه بنوونی او روزنی ته لاس رسی لري. نریوالو قوانینو ته په پاملرنې سره، کووال مشومان هم باید د کوربه هبود د مشومانو په خېر لوړنیو زده کړو ته د لاس رسی حق ولري.

د لوړو زده کرو په کچه، کیوال باید زده کرو ته لاس رسی ولري، سندونه، دېټلوم او تصدیقnamي
بې په رسميت پېژندل شي، فيسوونه بې معاف شي او باید په همه کچه د زده کړي بورسونو ته لاس
رسی ولري لکه خنګه بې، چې د کوربه هېواد زده کوونکي لري . د هېواد دننه بي خایه شوي خاک
هم باید د هغو ماشومانو په څېر د زده کړي حق ولري چې نه دي بي خایه شوي . د بې خایه شوبو
وګړو ماشومان په ملي او نړیوالو بشري حقوقو په قانون او هم د هېواد دننه دي خایه توب په
لارښودو اصولو کي ياد شوي دي (هدمانګه د لاس رسی او ذده کړي چاپېریال ۱ معيار، ۱ او
۴ لارښود يادېښت په ۵۸-۵۵ مخ کي، په ۸۱-۷۹-۷۸ مخ کي، د بنووني او زده کړي ۱ معيار،
۳، ۷ او ۸ لارښود يادېښت په مخ کي او د بنووني او زده کړي ۲ معيار ۵ لارښود يادېښت په
۸۵ مخ کي وګوري) .

۸. غیر حکومتی او د ملګرو ملتو ادارو ته باید اجازه ورکړل شي د بنووني او روزني ملي پروګرام
 بشپړ کړي نرڅو دا باوري، چې د تولو ماشومانو د زده کړي ارتیا او حقوقه پوره شوي دي . کوربه
 هېواد باید هغوي ته اجازه ورکړي، چې پروګرامونه جور کړي او اساننتیاوی برابري کړي او په
 بېره او چټکي سره بېرنې حالت ته خواپ ووایې بشایې په دي کي د ویزی د ژر ترلاسه کولو
 فرصلت او د درسي موادو او مرستو دلبرد لپاره خانګري گډکې مفررات وضع شي.

د بنووني او روزني پاليسى دويم معيار:
پلان جوروں او تطبيقول

د بنووني او روزني فعالیتونه د پوهنې له نړیوالو او ملي پاليسيو، قوانینو او معيارونو او پلانونو او هم د اغېزمن شویو زده کوونکو له اړتیا سره سم برابرېږي

مه کارونه (دا باید د لارښود یادېښتونو په پام کې نیلو سره ولوستل شي)

- په رسمي او غیر رسمي زده کړو نړیوال حقوقی اصول او پاليسى منعکسي کېږي (۱ لارښود یادېښت وګوري).

د بنووني او روزني د فعالیتونه پلانول او د هغو تطبيقول د بېرنې حالت له نور سکتورونو سره مدغم شوي دي (۲ لارښود یادېښت وګوري).

د بېرنې حالت د بنووني او روزني پروګرامونه د بنووني او روزني له ملي پلان سره تراو لري او د بنووني او روزني له اور دمهله پر اختیا سره همغوي لري.

د بنووني او روزني چارواکي د بنووني او روزني لپاره داسې ملي او سيمه يېز پلانونه جوروی او پلي کوي، چې د بېرنې حاليت موجوده او راتلونکي حالت ته خواب وابي (۳ لارښود یادېښت وګوري).

• ملي، تخنیکي، مادي او بشري منابع د بنووني او روزني د اغېزمني او شفافي پر اختیا پاليسى او هم د بنووني او روزني د پروګرامونه د پلانولو او پلي کولو لپاره کافي دي (۴ لارښود یادېښت وګوري).

لارښود یادېښتونه:

۱. د بنووني او روزني د حقوقونو او مخو پوره کول: رسمي او غیر رسمي زده کړي باید داسې هر اړخیزی زده کړي برابري کړي، چې د بنووني او روزني حقوقونه پوره کړاي شي او هم له ملي او نړیوالی حقوقی چوکات سره برابر وي (لاس رسی او د زده کړي چاپېړیال ۱ معيار، ۱-۲-۳ لارښود یادېښت په ۵۵-۵۸ مخ کې او د بنووني او روزني پاليسى ۱ معيار، ۱ او ۲ لارښود یادېښت په ۱۰۷-۱۱۰ او ۱۱۱-۱۱۴ مخ وګوري).

۲. د سکتورونو خپل منځه اړیکی: د بنووني او روزني فعالیتونه، چې د مشتملوب د لوړۍ مرحلې پر اختیا او دخوانانو فعالیتونه پکي شامل دي، باید له هغو فعالیتونو سره تراو ولري، چې په نور سکتورونو کې ترسره شوي دي، لکه د اوپو رسول، د حفظ صحه او نظافت وده، تعذیه، د غذايی موادو تامين او د غذايی موادو مرسته، سرپناه، روغتابي خدمتونه او اقتصادي رغافونه (بې دي اړه تحليل او شتنې ۱ معيار، ۶ لارښود یادېښت په ۳۹ مخ کې، لاس رسی او زده کړي چاپېړیال ۱ معيار، ۹ لارښود یادېښت په ۵۹-۶۰ مخ کې، لاس رسی او زده کړي چاپېړیال ۳ معيار په ۷۲-۶۸ مخ کې، له ناورین وروسته د اقتصادي رغونې لپاره د سېپ (SEEP) د لپو تر لړه معيارونو د دندو د رامخته کولو معيار او د شرکتونو د پر اختیا معيارونه وګوري).

۳. د پیوونی او روزنی ملي او سیمه بیز پلانونه باید هغه کارونه په گورته گری، چې د بیرني حالت په جریان او له هغه وروسته پلې کېږي په دی پلانونه کی باید د سکتورونو ترمنځ د همغري لپاره د پربکرو، اړیکو، امنیت او ساتټی کاري میکانیزم موجود وي پلانونه باید د شرایطو او وضعیت په پام کی نیوالو سره ترتیب شوي وي او نازورین او شخرو د ګواښونو په اړه شاخصونه کاري میکانیزم ولري. مناسبې پالیسۍ او کاري چوکاتونه یې ملاتر وکړي بد ملي او سیمه بیزو پلانونو دناره کولو او نویوالو لپاره باید منظم سیستم شتون ولري (په دی اړه په ۲۵-۲۴ مخ کی د تولني ونده اخیستنه ۱معیار، ۴ لارښود یادېښت، په ۳۰-۲۸ مخ کی، د تولني ونده اخیستنه ۲معیار، ۱ لارښود یادېښت، په ۳۲-۳۱ مخ کی د تحلیل او شتنی ۱ معیار، ۳ لارښود یادېښت او په ۳۸-۳۷ مخ کی د شوونی او روزنی د پالیسۍ ۱ معیار، ۴ لارښود یادېښت وګوري).

۴. سرچینې: ملي چارواکي، د بشر دوستي اداري، مرستندویه اداري، نادولتي اداري، تولني او نور اړونده شریکان باید یو خاکي کار وکړي ترڅو د بیرونی پیوونی او روزنی لپاره کافي ملي بودجه باوري کري. د سرچینو همغري او تنظیم باید په ملي کچه وي او د همغري له موجوده کاري میکانیزم سره متند وي په کوم خاکي کې چې وضعیت اجازه ورکوي، د ملي منابعو را تولول باید د لاندې تکو ترمنځ میزان په پام کی ونسې:

- فزيکي عناصر، لکه اضافي درسي تولکي، درسي کتابونه او تدرسي او درسي مواد
- کيفي برخي، لکه پیوونکي او نظارتی روزنې منابع، د تدریس او زدہ کري مواد

په پیوونه او روزنې باندې د راپور شویو برغلونو او حملو لپاره باید په سیستم او مرکزي کچه منابع تخصیص شي او همدارنګه د پیوونی او روزنی د اړونده معلوماتو د راټولولو، تحیلولو او شریکولو لپاره باید سرچیني تخصیص شي (په دی اړه په ۲۸ مخ کی د تولني د ګډون ۲معیار، ۱ لارښود یادېښت، په ۳۲-۳۱ مخ کی، د همغري ۱-۲ لارښود یادېښت په ۳۵-۴۰ مخ کی، د تحلیل او شتنی ۳ معیار، ۳ لارښود یادېښت په ۴۲ مخ کی، د تحلیل او شتنی ۴ معیار، ۴-۳ لارښود یادېښت په ۴۶-۴۷ مخ کی، د پیوونی او روزنی چاپریال او هغه ته د لاس رسی ۲ معیار، ۴ او ۷ لارښود یادېښت په ۶۳-۶۵ مخ کی وګوري).

۵. رونوالي او حساب ورکونه: د پاليسى د پلانولو او عملی کولو اړونده معلومات او بنه فعالیتونه باید د مرکزي او سېمه بېزرو چارواکو، تولني او د شردوستي د نور اړونده شريکانو ترمنځ شريک شي ترڅو (په ملي او غیر ملي برخو کي) د فسا مخه ونیول شي. شفاقت د اغېزمي خارني او خواب ورکولو لپاره ضروري دی. د فساد پر ضد د شکایتونو ورځاندي کول او تعیقول باید په محمناه او د اړونده فرهنگ په رڼا کي مخ ته لار شي په دې اړه د داسې پاليسيو موجودیت بنه دې، چې خلک د فساد پر ضد راپور ورکولو ته هخوي او د هغو خلکو ساته وشي، چې راپور ورکوي (په دې اړه د همغږ معیار، ۵ لارښود یادېښت په ۳۳ مخ کي، د تحليل او شتنی ۱ معیار، ۳ لارښود یادېښت په ۳۸-۳۷ مخ کي او د بشونې او روزنې پاليسى ۱ معیار، ۴ لارښود یادېښت په ۱۰-۱۰ مخ کي وکوري).

د هغو توګکو او موادو د ترلاسه کولو لپاره، چې ددي معیارونو په تطبيق کې له تاسي سره مرسته کوي لاندې پټي ته وکوري : www.ineesite.org/toolkit

د INEE (په ټېروني حالاتو کې د بشونې او روزنې د ادارو ګله شبكه) اړونده توګکي :
 له د INEE لړو تر لړو معیارونه
 له د تطبيق توګکي
 له د بشونې او روزنې تګلاره

لومړۍ مل: نمونې (اصطلاحات)

لاسرسي: هغه فرصت دی چې زده کوونکي په یوه رسمي با غیر رسمي بنوونیز پروګرام کي داخله وکړي پا یې بشير کړي، کله چې شنونیزو پروګرامونه په لاسرسي باندي محدوديت نه وي، دا پدې مانا ده چې هېڅ دول عملی، مالي، فزريکي، امنتي، جزوښتني، پښتني با تولیز-فر هنگي خنډونه چې له یوه بنوونیز پروګرام څخه د زدکوونکو د ګډون مخنيوی وکړي شتون نلاري.

حساب ورکونه: د کرنو او پربکرو لپاره د مانا او دليلونو شرح چې د اغېزمن شویو خواوو شرایط، او ظرفیتونه، اندېښن او اړتیلو په یام کي نیسي. د مالي سرجینو د کارولو په ګډون حساب ورکونه د ميري د بهير د رېښوب په هکله دی. دا دهه ګډونکي ده چې باید واورېل شوي او هغه مسوولیت چې باید رفع شي په بنوونه او روزنه کې، حساب ورکونه د زده ګډونکي د پوهې، مهارتونو او کرو ورو او روند، د بنوونکي د کرو ورو د شوونکي او روزني د چمتو کوونکو يا د بنوونځي او سیستم اجرا، د دوى د بنوونیزو خدمتونو د کیفیت د مسوولیت منځي په مانا ده.

ارزونه/ارزیابې: ۱) د بنوونیزو فعالیتونو د پلان جوروونی څخه مخکي یوه څېړنه په یوه بېړنې حالت کي تر سره کېږي خو په وراندي بي اړتیاوې، تشې او تر لاس لاندې سرجینې تعین شې، ۲) د زده ګډونکو پرمختګ او لاسته راړونې و ازمهيل شي. د (زده ګډونکو د پایلو ارزونه/ارزیابې) داسي یوه ارزونه/ارزیابې د چې د یوه بنوونز پروګرام په ترڅ کي تعین کېږي. د ارزونې څېړني توکي د INEE په فهرست کي ميندل کېږي www.ineesite.org/toolkit د ارزونې توکي باید داسي غوره شي چې په یوه خانګري چاپېریال کي د اړتیا ور معلومات منعکس کړي.

ظرفیت: د وګرو د پیاوړتیا، خانګرۍ تباوو او سرجینو یو ترکیب دی په یوه تولنه او سیمه یا سازمان کي شته وي چې د ملن شوو موخو د لاسته راړولو لپاره کارول کېږي.

د ظرفیت لورول: د پوهې، ورتیا، مهارتونو او سلوک پیاوړتیا چې له خلګو او سازمانونو سره د دوى د موخو په لاسته راړولو کې مرسته کړي.

د ماشوماتو لپاره په زړه پوري فضاء او بنوونځي: د ماشوماتو لپاره داسي یوه خوندي فضاء او بنوونځي چې دټولني د خوراک او خښاک خایونه پکي جوروی چې آزادو لوېو، نوښت، اړیکو او د زده ګډونکي فعالیتونو ته لاسرسي ولري ماشوماتو ته په زړه پوري خایونه بنائي روغتیابې، خوراکي او روانی ملاتر او نور فعالیتونه ولري چې د تداوم او بیار غونبایسماں منځته راړلای شي. داسي فضاء او خایونه د هر اړخیز ګډون په یوه حالت کي طرح کېږي او په کار اچول کېږي. بنائي د عمر له پلوه د ماشوماتو یوه خانګري ډله یا د بېلاېلو عمرونو ماشوماتو ته د چوپر ور وي. له بېړنېو حالاتو څخه د بنه والي په لور حالت کي د ماشوماتو په زړه پوري فضاوړي او بنوونځي دېر اړین دي.

ماشوم ساتنه: د ناوره سلوکو، ګتنې اخيستني، نه پاملرنې او تاوتریخوالې په ګډون، زور او جبر، جنسی ګتنې اخيستنه، له سیالانو، بنوونکو او د بنوونیزو چارو له نور وګرو څخه تاوتریخوالې، طبیعی ګواښونه، وسلې او مهمات، خمکنې ماښونه او نور تر خمکي لاندې پېت ناچوبل شوي مهمات، وسلو او وګري، تر اخ او دب لاندې سیمي، سیاسي او پوځي ګواښونه او وسلو او خواکونو او دلو ته د ماشوماتو له جاښلو څخه ازادي.

ماشومان: تول هغه کسان چې عمرونه بې تر اټلسو ګلونو پوري وي. (په دغې ګټکورۍ کي تکي ماشومان او تنکي خوانان چې عمرونه بې د ۱۰-۱۸ ګلونو تر منځ وي هم شامل دي دغه ګټکورۍ د خوانانو په هغې ګټکورۍ کي چې عمرونه بې د (۱۵-۲۴) ګلونو په منځ کي وي راخې. (د خوان لپاره تعریف لاندې وګورۍ).

هغه ماشومان چي له سلولالو خواکونو او يلو سره دي بشلي تبستول شوي يا په جبر راوستل شوي وي او بشلي چي پخپلي خوشي سره ورگد شوي وي له دوى سره تل وسله نه وي دوى بشلي شاشه درانه کارونه، جاسوسى، د پخنخي کارونه تر سره کري ياد درانه جنسى تاوترىخوالى قربانيان وي دغه ماشومان د بنوونى او روزنى له فرستت خخه بي برخى دي له پوخى خدمت خخه د خلاصون او ثبات په بهير كى، د دوى بنوونىز و خانگرو ارتياوو ته رسمي او غير رسمي بنوونو، چتکو بنوونو، حياتي مهارتونو او حرفة بي زدکرو ته بايد خانگري پاملنە وشى دى ارتيا شته چي نجونو ته بايد خانگري پاملنە وشى چي دېرى وختونه د بىا جورونى پروگرامونو كى له ستراگو غورخول كېرى.

رواتي پوهابى: روانى بهيرونه دا دي لكه تفكىر، خيال، استبطاط او احساس، حافظه، پرېكىرە نيونە، استدلال او د ستونزو حلول .

د تولنى بنوونىزه كمبېتە: يوه كمبېتە چي نوي وي يا له مخكى نه موجوده وي، چي د يوي تولنى بنوونىزى ارتباوى تشخيص كوي او خوابوي بي د دغى كەيتى غري د مىندو او پلرونۇ استازىي، هغري چي د ماشمانو سريرستى كوي، بنوونىكى، زدکۈونىكى، تولىنۇ سازمانونه او مشران، بي برخى شوي دلى، مدنى سازمانونه، خوانان او روغىتىيابى كاركۈونىكى دى .

د شخىر راكمول: (هغه گامونه او بهيرونه چي ۱) داخ او دب په ورلاندى حساسىت پاروونىكى دى، اندېتنى او د تاوترىخوالى سرجىننى نه زيانوي او ۲) موخە بى داخ او دب خوابول دى، لارو چارو ته بدلۇن ورکوي او د موضوع گانو په هكلە خېرتىيا ورکوي د. انسان دوستى او د بىسە والى د پرمختىگ فعالىتىنە په هغه چاپېرىال كى چېرى چى منختە راخى او اوېرىدمەمالى سولى او تېڭاۋ تە مرستە كوي داخ او دب په ورلاندى په اغىزىو بى بىا كىننە كېرىي د. داخ او دب د راكمولو تىڭالارى كېداشى دى داخ او دب د مخنيوپى، په داخ او دب د راكىپىلۇ او لە داخ دب ورسەتە چاپېرىال كى وكارول شى .

معلومىت او معىوبىت: فېرىكى، ذهنى، عقلى ياد كىرو ورو حسى زيانونه او خندونه دى، چي د اروندە تولنى په چاپېرىال كى له نور سره په يوه مساوي كچە د اغىزىمن گىدون خند كېرىي .

تجزىيە شوي معلومات: هغه احصايىي معلومات دى چى پخپلۇ اجزا جلا شوي وي د بېلگى په توگە: لە وگرو خخە د ارزونى معلومات د جنسىت، عمر او د غرافىيابى سىيمى په ترڅ كى ارزول كېداش شى .

ناورين او غمىزە: داسى يو فوق العاده حالت دى چى پكى د يوي تولنى فعالىت په جدى توگە دب كېرىي، يا يوه تولنه له پراخو بشرى، اقتصادي، چاپېرىالىي ياد توکو لە كموالى او اغىزىو سره مخ كېرىي چى د اغىزىمن شوي تولنى له ورتىا سره سە خېلى سرجىنلى كارولى نشي .

د ناورين د گوايش كمول: د سىستېماتىكى هخو لە لارى د گوايش د كمولو مفهوم او مشق خو د ناورينونو سىيى عوامل تحليل او مدیرىت شى دا كار د گوايش رايتىول، د خلکو او د دوى د مالونو د زيانمن كېدو رايتىول، د خمكى او د چاپېرىال سە مدیرىت او د معكوسو پېشى په ورلاندى بشە چمتولالى پكى شامل دى .

تبغیض/توبیر: د توبیر په مرحله کي له خلکو سره داسی چاند کيري دوي له خینو آسانیاوو، خدمتونو فرصتمنو، حقوقنونه د لاسرسی خخه محرومول کيري، ياد جندر، مذهب، جنسی توازن، عمر، توکم، د اچج ای وي حالت یا نور عواملو پر بنسټ د دوى له ګډون خخه انکار.

رنځ او خېگان: هغه حالت دی چې یکي د خېگان، انډښنۍ او بي ثباتي احساس کيري، دا د ژوندانه د ستونزمنو شرایطو په وجه لکه بي وزلي، ډېره بوختیا، ياد چا د امنیت او سلامت په وړاندی ګواښونو خخه منځته راخي.

زيان نه رسول: یداسي چاپریال کي هغه تګلاره چېري چې اخ او دب یا د کوم ګواښ احساس کيري د بشري پراختيا ورکونی په دخالت کي د مثبتو یا منفي غیر عدي اغېرو په پېژندلو کي مرسته کوي. کډای شي دغه تګلاره د پلان چورونې، خارني او ارزونې په ترڅ کي وکارول شي څو داډ ترلاسه شي چې زمور دخالت پو خانګري وضعیت لا پسي نه ورانوي بلکي سم او سونه پکي راولي (زيان نه رسول) په کار کي یا یوه سازمان کي د ډوډ بنسټيږي اصل په توګه چې د تاوتریخوالي په دک و وضعیت کي فعالیت کوي په پام کي ټول کيري.

د ماشومتوب د لوړنیو پراوونو پراختیا: هغه بهير دی چې یه ترڅ کي بي واره ماشومان ۰-۸ د زده کري لپاره خپل ور فزيکي روغنټیا، دهني هوشياری، عاطفي داډمنټیا، تولنیزه وړتیا او چمتووالی ته وده ورکوي. دغه بهرونه د تولنیزه او ملي پالپسیو او پروګرامونو په وسیله چې روغنټیا، خوراک، اوږه، روغنټیا، بنوونه او روزنه او د ماشوم ساتي خدمتونو ته بشپړتیا ورکوي ملاتر کيري. ټول ماشومان او کورنی د لور کیفیت له دغو پروګرامونو خخه کوئه پورته کوي، خو، محرومی دلي زیانه ګټه تری پورته کوي.

د بنوونې او روزني چاروکي: حکومتونه له خپل اوړوندو وزارتونو، خانګو، سازمانونو او نمایندګيو سره چې د بنوونې او روزني له حق خخه داډمنټیا تر لاسه کوي مسوولیت په غاره لري. دوي په ملي، ولسواليو او سیمه بیزو کچو د بنوونې او روزني د خدمتونو د وراندي کولو چاري پر مخ بیاپي په هغه چاپریالونو کي چېري چې حکومتي واک کم دي، نا دولتي سازمانونه، انجيو ګانی او د ملګرو ملتونو اړانسونه دغه مسوولیت کله ناكله په غاره اخلي.

د بنوونې او روزني د ادارو ګډه شبکه (کلسټر): نمایندګيو او سازمانونو ته چې د کورنی مېشت او کډوالی په حالاتو کي د بنوونې او روزني په سکتور کي د بشري عکس العمل لپاره تخصص او ژمنټیا لري د معمغری سرتاسري میکانیزم دی. دغه شبکه چې د IASC لخوا په ۷۰۰ کال کي منځته راغله د ډونیساف او (Save the Children) لخوا ابي په نزیواله کجه مشری کيري. د هبود په کچه، بشابی نور اړانسونه دغه شبکي مشری وکري چې د بنوونې او روزني وزارت په فعاله توګه پکي ونډه لري. د ملګرو ملتونو د کډوالی اداره د کډوالو په برخه کي د مشراتابه رول لري. د بنوونې او روزني ګډه شبکه د فني ډرېټی د چمتووالی د پیلورتیا مسوولیت په غاره لري څو بېړنېو بشري حالاتو ته خواب ووایي. د بشري عکس العمل په ترڅ کي دغه شبکه بايد د بنوونې او روزني په سکتور کي د وراندويې وړ مشراتابه او حساب ورکونی خخه وامنټیا تر لاسه کري.

په بېړني حالاتو کي بنوونې او روزنه: د ماشومتوب د پرمختیا د لوړنیو پراوونو، لوړنی، منځني، غیر رسمي، فني، حرفوی، لوړو زده کري او د تکيوي خوانلو په ګډون په کړيکچنو حالاتو کي د ټولو عمرونو لپاره د زده کري د بنې ګټېټ فر صنونه برابرول دي په بېړنېو حالاتو کي بنوونې او روزنه فزيکي، روانې او د زده کري د ذهنې بېړنې ساتنه وراندي کوري چې ژوند ژغورونکي کډای شي.

د بنوونې او روزني عکس العمل (مرستي): له اخ او دب خخه وروسته چاپریال کي د بنې والي د بهير بېړنېو حالاتو کي د بنوونې او روزنه خدمتونو وراندي کول خو د خلکو اړنیاوو او حقوقه بسیا کړاي شي.

بېړني حالت: هغه حالت چېري چې د ډوډ تولنې نورمال فعالیت په تپه درېږي او بايد ټیکاو ته راواګرځي.

رسمی بنوونه او روزنه: د بنوونخیو، کالجرونو، پوهنتونونو او د نور بنوونخیو سازمانونو د سیستم به بنه د زده کری د فرستنونو برابرول. د مشومانو او خوانلو لپاره دیری د گردی ورخی بنوونه او روزنه پکی شامله د چی عمرونه بی د ۵-۷ کلونو او ۲۰-۲۵ کلونو وي. به نورماله توگه دغه کار د بنوونی او روزنی د وزارت لخوا پرمختیا مومی، خو، په بېرىنچو حالاتو کي د بنوونی او روزنی د نور اړونده خواوو لخوا به بی ملاتر کېږي.

جندر: د بنخو او نارینه هغه رول، مسؤولیت او هویت او په تولنه کي دغه ارزشونو ته د اړښت خرنګوالی ته جندر وايي. بېلاپلو فرهنګونو او دودونو پر بنست خپلی خانګرتیاوی لري او د وخت په تېږدو سره توپیر مومي. د جندر هویت د بنخو او نارینه وو د تفکر او کرنو خرنګوالی تعريف کوي. دغه سلوک په کورنی او بنوونخی کي او د مذھې زده کرو او رسنیو له لاري زده کېږي. د جندر پر بنست رول، مسؤولیت او هویت بدلون موندلای شي ځکه چې په ټولنیزه توگه زده کېږي.

د جندر برابرالي: د شمېر له پلهو کابو مساوی نارینه، بنخی، هلکان او نجوتی کبدای شي په فعالیتونو پرېکرو کي د ګډون او عملی او نظری ارزښتونو د پېډيو په وراندی کولو پوری اړه ولري خو داد تر لاسه شي چې د دواړو هم د نارینه او هم د بنخینه کتال په یام کي نیټول شوی او سائل شوی دي. کبدای شي دغه موضوع د بنخو او نارینه وو په شمېر پوری چې د بنوونی او روزنی د چارواکو او ملي او نړیوالو سازمانونو لخوا په دنده ګمارل شوی دي اړه ولري په خانګری توگه دغه موضوع د بنوونکو په ګمارنه کي اړینه ده. به ټولو کچو کي د بنخو او نارینه و برابرالي د خبرو اترو او د نارینه و بنخو، هلکانو او نجونو په کله بېلاپلو اغبزو خوابولو دېره شونتیا منځته راولای شي.

د جندر اړونده تاوتریخوالی: هر زیانونکي عمل یا حرکت ته چې د جندر د توپیر پر بنست وي ويل کېږي. په دېرو خایونو کي، بنخی دې لپاره چې په تولنه کي تېټي بلکېږي د جندر پر بنست د تاوتریخوالی قربانیاني دي. کبدای شي چې نارینه او هلکان هم په خانګری توگه د جنسی تاوتریخوالی له امله دغه عمل قربانیان وي. د جندر پر بنست د تاوتریخوالی مزاچ او حدود تر فرهنګونو، هېوادونو او سیمو پوری توپیر کوي. بېلګي بې دا دي:

- جنسی تاوتریخوالی لکه جنسی کته اخیسته او ناوره کته اخیسته، جبری بدلمني ته اړ ایستل او تر قانوني عمر تېټ ياد ماشوماتوب واده/کوژده.
- د فزیکي، عاطفي او روانې بد سلوک په ګډون کورنی تاوتریخوالی
- زیانونونکي فرهنگي او دودیز عادتونه لکه د بنخینه جنبېتكې غرو پوري کول، ناموسی وژنی او د کونډتوب وراشت په عامه توگه د مر شوی مېره د کورنی د غرو لخوا.

خطر: یوه بالقوه ورانونونکي فريکي پېښه، پېډيده یا بشري فعالیت دی چې بشاري د مرګ ژوبلي، مالي زيان، ټولنیز، اقتصادي ډيوالي یاد چاپرې بالي ټېټوالی لامل شي. د ګواښ لامل کبدای شي طبیعی وي یا د بش لاس پکي وي یاد دواړو لاملونو ترکیب پکي نغښتی وي. هغه اندېښنه چې له ګواښ ځخه بي تمه کبدای شي د هغه د پېښډو تر احتمال او خاي پوري اړه لري او دا چې خو خله او په کوم شدت پېښډائي شي. بېلګه یې دا ده په یوه پېښها کي یوه وره حکمه بنویښه/از لزله چې په سلو کلونو کي یو خل پېښېږي خلکو ته دېر لړ ګواښ متوجه کوي. خو، که چېږي په یوه بشاري سیمه کي د دریو مټرو په لوروالی سپلابونه د ۴۸ ساعتونو په واقن کي هر ۱۰-۵ کلونو پوري راخې د ګواښ د شونتیا کچه یې لوره ده او د دغه ګواښ د کمولو ګامونه باید اوچت شي.

د اېچ اۍ وي مخنيوی، درملنه او ملاتر بدور، مناسب، قانوني او طبی ژوند پېژندنې/بیو مېډیکل دخالت اړتیا چې د اېچ اۍ وي د نوو پېښو شمېری، د اېچ اۍ وي اغبزې او د ایدز په ناروغې کېږو د ټېټولو اړتیا ته وايي. د اېچ اۍ وي مخنيوی، درملنه ساتنه او ملاتر باید دغې ساري ناروغې د بشپړ پوهاوې په اړتیا پوري تېلې ده چې پېښې شي چې خوک دېر پدغې ناروغې د اخته کېدو تر ګواښ لاندې دي او کوم سلوک د ناروغې د پراختیا لامل کېږي.

دېر گواشمن سلوکونه دا دي چې نارينه له نارينه و سره جنسی اړیکی تینګي کري، مخدره توکي تزريق کري، د پیسو یا نور توکو په وراندي جنسی اړیکی تینګي کري، په ورته وخت کي څو جنسی شريکان او د دېر عمر په توپیر سره جنسی اړیکی تینګول، ټولنیز - اقتصادي توپیرونه همدا شان، د اړچ آۍ وي په مختنيو، درملني، سانتي او ملاتر کي اغبزمن دي.

بشری حقوقه په وقار او عزت کي د ژوند اساس دی بشري حقوقه عام/مطافق او نه لپرداښونکي دي، نه ورکول کپري او نه اخیستن کپري په یوه بېرني چاپریال کي مهم بشري حقوقه لکه د تبعیض نه شتون، سانته او د ژوندانه حق، ژر تر ژر د لوړیتوب ورکولو پداسي حال کي چې د نور حقوقو د افعت ترقی په شتو سرچینو پوری اړه لري. لکه څرنګه چې بنوونه او روزنه سانتي ته ګټوره ده، د تبعیض نه شتون او ژوندون د بشري حقوقو د اړین په سترګه ولیل شی. د بشري حقوقو ګټور قانون د ګټورو قانوني ترونوونو او نورماتيفو معیارونو چې د دولتونو په مکلفيتونو واکمن دي څو تل، بشري حقوقه حتا په بېرنيو حالاتو کي رعایت کري، سانته او درناؤي بي وکري. د اخ او دې پر مهال، نړیوال بشري او جزايو قانون هم پلي شي. د غهه تروونه او معیارونه خصوصت او عناد تنظیموي، د ملکي وکرو سانته کوي او هغه چارواکو ته دندی سپاري کوم چې د دولتونو په استازیتوب به بشني او اعتراض وکري يا عمل پري وکري. د کدوالي قانون د نړیوالو پولو په ترڅ کي دې خایه شو وکرو په وراندي د اخ او دې له وېږي د دولت مکلفيتونه بيانو.

ګډي زده کري: د زده کري په فرصتونو کي د تولو وکرو د حضور، ګډون او لاسته راوړنو داد ورکوي. همدا شان، لدی څخه هم داد ورکوي چې د بنوونی او روزنی پالپسي، فعالیتونه او آسانتابوی په چاپریال کي د تولو وکرو نوعه خواب وابي. له بنوونی او روزنی څخه بي برخی کول کډای شي له تبعیض، د خندونو له منځه ورلوا کي نه ملاتر یا دژبو له کارونی څخه وي، يا داسې درسي منځانګي او مېټدونه چې د تولو وکرو لپاره ګټور نه وي. دېږي هغه کسان له بنوونی او روزنی څخه بي برخی کپري چې فزيکي، حسي، دماغي یا عقلانې مطوليت ولري. بېرني حالات هم له بنوونی او روزنی څخه په بي برخی کولو کي اغبزه لري. خېني هغه کسان چې وراندي بي بنوونی او روزنی ته لاس رسې درلود بشني د حالاتو، ټولنیزو، فرهنگي، فزيکي یا بېخ بشني لاملونو له وجي له بنوونی او روزنی څخه بي برخی شي. منظور شوي بنوونه او روزنې د ګډون او د زده کري د خندونو د لري کولو د داومنتيا په مانا ده او هم دا چې درسي متدولوړي او تعليمي نصاب تولو هغو زده ګونکو ته چې مطقول دي د لاسرسې ور او مطلوب دی. تولو وکرو ته بشه راغلاست ويل کپري او د پرمختګ د کولو بي ملاتر کپري او د دوى وکړنيزو اړتیاوو ته خواب ويل کپري.

د معلوماتو مدیریت ېد او تیاوو، طرفیتونه او پوښن، ارونده څارني او ارزونني، د مطحوماتو شننه او د معلوماتو د پېش له سیستمونو څخه جوړېږي. د معلوماتو مدیریت وسیله او سیستمونه له ارونده خواوو سره مرسته کوي چې کوم واقعیتونه او معلومات راغوند، پروسس او له چا سره، کوم وخت کي، د کومي موخي لپاره او خنګه وپېشي.

لارښونه او د زده کري پروسې: د زده ګونکو او بنوونکو تر منځ عمل او عکس العمل (فعل او انفعال) درسونه د تعليمي نصاب له مخي د ارزوني له لاري د پېژندل شوو اوږتیاوو پر بنسټ پلان کپري او د بنوونکو د روزنې له لاري شونی کپري. زده ګونکي-محوري، ګونکي او منظور شوی بنوونی او د زده کري بهيرونه یوې پراخې ټولنې ته د بنوونی او روزنې په ملاتر او وراندي کولو کي شامل دي.

د ګډو ادارو دائمي کېښته (IASC): د بشري مرستو په ترڅ کي د ارونده آڙانسونو د همغري، د پالپسي د پرمختيا او پرېکړو یوه ټولګه/ناسته ده IASC د ۱۹۹۴ از کال د جون په میاشتني کي د بشري مرستو د پیاوړتیا په منظور د ملګرو ملتونو د عمومي سرمشريزې د پرېکړو لېک په نتیجه کي جور شو IASC کي هم د ملګرو ملتونو مهمي خانګي او له ملګرو ملتونو څخه دباندي د بشري مرستو نور شريکان ګلون لري.

د هبواو د تنه بېخایه شوي خلک: هغه کس ته ويل کېرىي چى د جىر لە مخى د خېل كور او كھول بېښو دلو تە ار يا ارە شي خو خېل هبواو كى دننە د ژوند كولو خوندى سىيمە و مومى دوى لە خېل هبواو خخە بەر نە و خى. كورنى بېخایه شوي د كوالو پە حىث د ورتە لاملونو پر بىستە لكە: بىسلوال اخ او ۋې، ناورىنونە، عام تاوترىخوالى ياد بىشى حقۇنۇ د تر پىشو لاندى كېدلە ئامە خېلى سىيمى پېپىرىدى. پە هەر حال، لە قانۇنى پلوه دوى د خېلوبى حکومتۇنۇ تر ساتقى لاندى پاتى كېرىي كە ئەم چى د دوى خېل حکومتۇنە شابىي د دوى د كوالى سىبب وى. د خېل هبواو د وگرو پە حىث دوى د ساتقى بە گۈون ھەم د بىشى حقۇنۇ تر قانۇن لاندى او ھەم تر نېرپىوال بىشى قانۇن لاندى خېل حقۇنە لە لاسە تە ورکو.

زىدە كۈونكى: د ماشومانو پە كۈون، خوانانو او تىكىي خوانانو تە ويل کېرىي چى پە بىوە بىسونىز پېوگرام كى كۈون و لارى. د رسمى بىسونىخىو زىدە كۈونكى، د فنى او حرفىي بىسونۇ او بىسونىز پېوگرامونو كۈون وال او د غىير رسمى بىسونى او روزنى كۈون وال، د حياتى سواد او د رياضياتى د كورسونو كۈون وال، پە تولنە كى د مەمزۇلۇ تر منخ د ورخنۇ مەهارتۇنۇ كۈون وال، تول پىكى ورگلەپىرى.

د زىدە كرى پاپلى: بىوه، سلوك، مەهارتۇنە او ورىتىاواي چى زىدە كۈونكى بى د بىسونى او روزنى د پېوگرامونو پە كورسونو كى د كۈون پە ترڅى كى لاستە راپىرى. پە معمولە توگە، د زىدە كرى پاپلى د هغە خە پە حىث چى زىدە كۈونكى باید د بىسونى او د زىدە كرى د بېھىر پە نتىجە كى باید پېرى پوھ شى او د كىلۇ ورىتىا يى ولارى، اطلاقىپىرى.

د زىدە كرى موقعىتۇنە: د زىدە كرى د خايىنۇ موقعىتۇنە

د زىدە كرى خايىنە: هغە خايىنە چېرى چى هلتنە بىسونى او زىدە كرى تر سره كېرىي. د بېلگى پە توگە: كورونە، د ماشومانو د پاملىنى مەركزونە، لە بىسونىخى خخە و راندى خايىنە (وركتۇنونە)، لىند مەھالە جورىتۇنە او بىسونىخى.

د ژوندانە مەهارتۇنە: د مىتىت سلوك مەهارتۇنە او ورىتىاواي چى وگرو تە دا ورىتىا ورکوي خود ورخنى ژوند ننگونو او غوبىنتۇ سره پە اغىزمنە توگە عادىت و كېرى او تر سره بى كېرى. د غە مەهارتۇنە خلک تفکر، احساس، عمل او عكس العمل تە باسىي چى د وگرو او پە تولنە كى د كۈونو الو غرو پە خېر عكس العمل و كېرى. ورخنى مەهارتۇنە پە دريو كەتكۈرىپ چى يو لە بل سره ترداو لرى و بېش كېرى لكە د زىدە كرى ذەننى بېھىر، شخصى او عاطفى او ذات البينى ياتاولىزىن. كېداش شى ورخنى مەهارتۇنە عام وي د بېلگى پە توگە د معلوماتۇ كارول او شىنە، لە نور سره پە اغىزمنە توگە تعامل كۈل او ارىيکى تېنگۈل. كېداش شى چى د گوابىن د كەمەل، چاپېرىال ساتقى، روغتىاپىي بىنە والى، د اېچ آى وي د مخنىپىي، د تاوترىخوالى د مخنىپىي او سولى تە د كار كولو پە خېر د خانگىرە مۇسۇمۇڭ كانو پە هكلاه وي د ورخنۇ مەهارتۇنۇ ارىتىا بېرى پە كەتكۈچنۇ حالاتنو كى زىيانىپىي، چى پە ورخنۇ مەهارتۇنۇ باندى زىيات تېنگار كېرىي چى پە بېرىنپىي او سىيمە بېزىو چاپېرىالونو سره اىرە نىسى.

معىشتىت: هغە ارىتىاواي، دارايىي، فرصنۇنە او فعالىتۇنە چى د روزگار لپارە ضرورىي دى. مالىي، طبىعىي، تولنۇز او بشرى سرچىنىي پە دارايىي كى شاملىپىرى. دوكانونە، خىمكە او ماركېتۇنۇ او ترانسپورتىي سىيىستەم تە لاسرسىي بى بېلگى دى. معىشتىت هەمەل تىپاتى كېداش شى كله چى لە روحىي فشار او شوک خخە د بىنە والى پە لور كام و اخلى، خېلى ورتىاواي او دارايىي و ساتقى او ترقىي ورکرىي او د راتلونكۇ نىسلۇنۇ لپارە د تىپاتى معىشتىت فرصنۇنە براپىروي.

غیر رسمي بنوونه او روزنه هغه بنوونيز او روزنيز فعالیتونه چي د رسمي بنووني او روزني له تعريف سره غاره نيردي (پورته يي تعريف بيان شو). غير رسمي بنوونه او روزنه د رسمي بنووني او روزني په استيتيونو کي د ننه يا بهر تر سره کيري او د خلکو د هر عمر لپاره وي. بيري په دغه بنوونو او روزنو کي شهادت نامي نه ورکول کيري. د غير رسمي بنووني او روزني پروگرامونه د خيل تروع، اعطاوه او ورتيا له نظره خانگري کيري خو په چتکه توکه د مشامانو او تنكيو خوانانو تعليمي اريتاوه ته خواب وويل شي. غير رسمي بنوونه او روزنه د زده کونکو د خانگرو بلو لپاره هفو خلکو ته طرح کيري چي د خيلو تعليمي کچو په پرتله د بير عمر خاوندان دي، تنكيو خوانانو ته او هغوي ته چي رسمي بنوونخيو ته نشي تلای د. غير رسمي بنووني او روزني تعليمي نصاب باني د رسمي بنووني او روزني، خو، د نوو تگلارو پر بنسبت وي. بيلگي بي چتکي زده کري، له بنوونخوي وروسته پروگرامونه، درياضياتو سواد دي. غير رسمي بنوونه او روزنه د رسمي بنووني او روزني پروگرامونه ته يو خه وروسته لاره پرانتيز چي کله کله د دويم چانس بنووني او روزني په نامه هم ياديوري.

گدون: د پربکرو او فعالیتونو په بهير کي د نفوذ کولو او شاملدبو په مانا د. گدون کول د هر چا حق دي او له تولنو او پرمختيابي پروگرامونه سره د کار کولو بنسبت دي. د ظرفيتونو د ودي پر بنست گدون توپير کوي. د تنكيو خوانانو، مشامانو، خوانانو، معلواني او د مستحقو خلکو د غزو په شمول تولي دلي په موضوع گانو کي له خيلو لمورني عمونو خخه په بيلبلو لارو چارو گدون کولاي شي. د گدون لپاره له هيش دلي شخه د فرصت د ورکول انکار ونشي بدی چي له دوي سره کار کول او دوي ته لاسرسى ستونزمن د. گدون کول پخنه خونش دي. خلک د گدون لپاره هخول کيري او بل کيري، الزامي يا قصددي ندي. گدون بانيبي په يو لر فعالیتونو او تگلارو شامل وي. غير فعال/منفعل رول بي دا دي لكه د خدمتونو کارول، د مالي سرجينو ورکول، د هغو پربکرو مثل کوم چي نور خلک بي نيسى او په بيره تيته کچه له چا سره سلا کول د فعل گدون بيلگي دا دي لكه: خيل وخت پکي لکول، په پربکره کولو کي نفعه په نفعه دخالت، پلان جوروونه او د بنوونيز و فعالیتونو تطبق.

گدي (مشاركتي) زده کره: د تعليم او تعلم هغه تگلاره ده چي پر زده کونکي باندي تمرکز کوي. د خيني کارونو يا فعالیتونو په کولو، په ورو بلو کي، د عيني توکو په لرلو او د پوشنتو په کولو او له همزولو سره د فعالیت په گد کار کي زده کره هخول کيري. د بيلگي په توکه: زده کونکي عملی فعالیتونه کاروي خو په رياضيکي مانا گانو پوه شي يا په گده کار کوي چي خيلو ستونزي حل کري او پوشنتو ته خابونه ووائي. د گدون په ترڅ کي زده کره په بنوونکي محوري متودولوژيو پرتله کيري چي د زده کونکو لخوا چي په غير فعاله توکه د ميزونو تر شا ناست دی خانگري کيري او پوشنلل شوو سوالونو ته خواب سره ووائي يا د توري دري له مخي بي خيلو کتابجو کي ليکي. د گدون په ترڅ کي زده کره همدا شان باني د بنوونکو او د بنووني او روزني د چارواکيو تر منځ وکارول شي خو، د دوي اريتاوه ته د حل لاري و موسي او د اقدام عمل ته پراختبا ورکري او تطبيق یې کري. بدغو چاپيرالونو کي باني دا به د تولنیز گدون، همغري او ارزوني په گدون وي.

چمتوالي: د حکومت، د حروفی خواب ورکوني او بنه والي سازمانونه، تولني او وکرو له لوري د پوهه او ظرفيتونو پرمختگ دي خو په اغيز منه توکه د تشابه، نيردي او روانو گوابونو يا حالاتو ته خواب ووائي او بنه والي پکي راولي.

مخنيوي: هغه گامونه دي چي د گوابش د معکوسو پېښو او اړونده کېچونو مخه ونیول شي (دغه مفاهيم په جلا توکه ولولى).

ساتنه: د ناوره ګته اخیستتو، ګته اخیستتو، تاوتریخوالی او نه پاملرنی له تولو دلولونو خخه آزادی ته وایي.

رواني ملاتر: هغه بهيرونه او گامونه چي د بشر هرارخیز بنه والي ته د دوي په تولنیزه نری کي ترقی ورکري پدی کي د کورنۍ او دوستانو لخوا ملاتر شامل دي.

د کورنی او د تولنی لخوا ملاتل پلگی دا دی لکه د هغو ماشونانو د یو خای کولو هخی چی له خپلو
کورنیو خخه جلا شوی دی او په یوه بېرني حالت کي بنوونی او روزنی ته سازمان ورکري .

باکیفیتہ بنوونہ او روزنہ: کیفیت لرونکی بنوونہ او روزنہ رامنخ ته راولو، د لارسی ور ده چی کپدای شی د چندر پر بنست حساسیت لرونکی او تولو دلو ته د خواب ویلو ور وي پیدی کی دا تکی شامل دي :⁽¹⁾ زده کونونکی ته مصووننہ، منظور شوی او په زره پوری چاپیریال ⁽²⁾ ماھر او پنه روزل شوی بنوونکی چی پیداگوژی او اروندہ مضمون کی پوهه ولري ⁽³⁾ د چاپیریال د خانگرتیا پر بنست مثل شوی تعليمی نصاب چی پراخ بنسته وي او له دویز، ژبني او زده کونونکو ته له ټولنیز پلوه مطرح وي ⁽⁴⁾ پوره او مطرح توکی زده کونونکو ته موجود وي ⁽⁵⁾ ټولنگی زده کونونکو او بنوونکی ته په مقایسوی توګه ور وي او ⁽⁶⁾ د بیا تخلیق، لوپی، ورزش او خلاقانه فعلایتونو د ټینگار سر بېره سواد، ریاضیات او ورخنی مهارتونه هم پکی شامل وي .

بیبارغونی ته راکرخبدل به کرکچ ځخه د ګواښ د کمولو د هڅو په ګيون د آسانټیاوو، معیشت، د ژوندانه د حالاتو یا د اغېزم شوو ټولنو روانې شنه والي او بیا لاسته راورنه.

کدووال بد ۱۹۵۱ از کال د کووالی د میثاق پر بنست کیواں هغه خوک دی چی د خینو لامونو له کبله لکه مذوکم، مذهب، تابعیت، په کومی خانگری توولنیزی دلي کي د غربیتوب یا سیاسی مفکوری له وچی د کوم سازمان شوی دار له مخی له خپل هبود خنه دباندی وي چی د دی ورتیا نلري یا نه غواری چی د هغه هپواد د ساتتی له گئی خخه خان بې رېخى كېرى...).

اروندہ بنوونه او روزنه : د زده کری هغه فرسنونه چي زده کوونکو ته مناسب دي. اironde بنوونه او روزنه سيمه بيز دودونه او انسينيونونه، مثبت فرنگي عادتونه، د باور سينستمونه او د ټولني اړتیاولی په یام کې نيسې. دغه دوو، په ملي او نږيوال چاپيریال کې په ټولنه کې د بوی مثبتني راتلونکي لپاره مشاشونه چمتو کوي. اironde بنوونه او روزنه د شونوند ګفېت بو عنصر دي او خه ته چي راجع کېږي څرنګه زده شوی دي او دغه زده کره څوړه اغښه منه ده.

انعطاف منه: د یوه سیستم، ټولنی یا یوه شخص ظرفیت چي په بالفهه توکه تر گواین لاندی وي او وې منی. دغه مثل یا اختیارول د مقاومت یا د بدلون په مانا دی خو د فعالیتونو او جورښت د ملنو ور کچي ته ور سیری یا بې تر لاسه کړي. د انعطاف منی څرنګوالی د مکانیزموونو سره د تعامل او د ژوډانه د داسې ډهارتونو لکه د ستۇزرو حل لاری لټول، د ملاتر د خپلولو ورتیا، هخونه، خوشبیني، باور، استقامت او تدبیر پوري ده. کله چي سائندویه لامونه چي له سلامت څخه د گواین د لامونو په پرتله چي زیان رسوي ملاتر کوي پیاوړي وې پېښېږي.

کوافش: د بهرنی چاپریال د گواشونو غوندی لکه طبیعی گراپنونه، د اچ آی وی عمومیت، د چندر پر ینست تاوتریخوالی، سطلوں بربید او سری ینشنونی تولید ده چی لکه د بیوزلی، فزیکی یا دماغی معلومیت یا یه یوی زیمانیونونکی دلی د غریتوب له وحی له و گرفت ز یامن کندن، سره یوکای کردی.

د گواښونو ارزونه/ارزیابی بد بالقوه ګواښونو د ارزونې له لاري د ګواښن د حدوډو او مزاج د تعیینولو یو
مېټود دی او د زیانمنټوب موجوده شرایط ارزوي چې کېدای شي خلکو ته، ملکیتونو، روزگار او هغه
چاپیریاں ته چې دوی اړه پېږي لري کوم په بالقوه توګه یې وګابنسو .

خوندیتوب/مصوونیت: له زیامنديو څخه فزیکي او رواني خلاصون .

امنیت: له گواښونو، خطر، ژوبلېدو او توان څخه ساتنه.

اروندہ شریکان: د یوه کس، ډلي یا انسټیتوټ ګټي په یوی پروژي یا پروگرام کي.

زیامنیا: د وګرو یا ډلو ځانګړیاوی او شرایط چې یه نتیجه کي یې دوى یه خان درید، ژوبل کېدو یا زنځ منلو ته چمتو کېږي. بېلکي یې د یواحی پاتې شوو ماشومانو په ګډون، معلومین، هغه کورنۍ چې یو سرپرست لري او هغه ماشومان چې مخکي یې له وسلوallo خواکونو او ډلو سره تراو لاره.

هوسابنه: عبنې روغتیابی حالات او د دغه حالت د لاسته راولو بهير له فزیکي، عاطفې، ټولنیز او د زدہ کړي له روانی بهير روغتیا څخه عبارت ده په هوسابنه او سلامتني کي دا هم راخې چې څه شی یو کس ته بنه دي، په یوه مانا لرونکي تولنیز رول کي ګډون، د سوکالي او د هيلو احساس، د بنو ارزښتونو بر بنښت لکه څرنګه چې په سېډه یېزه کچه تعریف شوي وي ژوند کول، د یوه ملاتر کوونکي او د مثبتو تولنیزو اريکو لرل، د ورڅنۍ مثبتو مهارتونو په کارولو سره د ننګونو مقابله، د امنیت لرل، ساتنه او ګفتیت لرونکو خدمتونو ته لاسرسی. (د د زدہ کېږي د روانی بهير تر سرليک لاندې راغلي دي).

خوانان او تنكی خوانان: خوانان هغه کسان دي چې عمرنه یې د ۱۵ او ۲۴ کلونو تر منځ وي او تنكی خوانان د ۱۰ او ۱۹ تر منځ دي. دواره ډلي په ګډه دخوانو خلګو لویه کټګوري جوروړي چې عمرونه یې د ۱۰ او ۲۴ کلونو تر منځ وي. د خوانی د تنكیتوب پای او د خوانی پېل توپیر کوي په یوه هبود یا فر هنګ کي بنایي د یوه بالغه کس عمر توپیر وکړي څو د تولنې لخوا خبې خانګري دندې وسیارل شي په بېنېو حالاتو کي، تنكی خوانان داسې اړتیابو لري چې د کم عمر له ماشومانو او خوانانو څخه توپیر کوي. خوانی د پرمختګ یو پېر ته د خپلواکو مسوولیتونو او دندو خوانه راجع کېږي. د تولنیز فر هنګي، سازمانی، اقتصادي او سیاسي لاملونو پر بنښت دغه تعریفونه له یوه چاپېریال څخه تر بله توپیر کوي.

تاسو کولای شئ د مهمو اصطلاح ګانو لست د www.ineesite.org/toolkit یه وېب پائه کي کتلې شي.

دویم مل: لنیوزونه

د انسانی د معافیتی سیستم دکموالی سندروم (اپذ)	AIDS
د انسان د معافیتی سیستم د کموالی ویروس	HIV
د سازمانوونو ګډه دائمي ګښته	IASC
د هېواد د ننہ بي خایه شوي وکري	IDP
د کار نریوال سازمان	ILO
په اضطرار حالاتو کي د بنوونې او روزني لپاره د بنوونېرو توونو ګډه شبکه	INEE
د بهرنېو چارو وزارت	MFA
نادولتي مؤسسي	NGO
د ناروي پر اخنيابي تولنه	NORAD
د بنوونې او روزني او پر اخنيا کوچیني پروژه	SEEP
ملګري ملنونه	UN
د ملګرو ملنونو بنوونېره، علمي او ګلتوري اداره	UNESCO
د کډوالو لپاره د ملګرو ملنونو اداره	UNHCR
د ماشومانو لپاره د ملګرو ملنوجهي صندوق	UNICEF

دوييم مل :لنډي زونه

د انساني د معافيتي سيسitem د کمولالي سندروم (اپلز)	AIDS
د انسان د معافيتي سيسitem د کمولالي ويروس	HIV
د سازماننو ګلهه دايسي کمپئه	IASC
د هپواد د تنه بي خایه شوي وکړي	IDP
د کار نړيوال سازمان	ILO
په اضطرار حالاتو کې د شوونې او روزنې لپاره د بشونيزو ټولنو ګلهه شکه	INEE
د بهرنیو چارو وزارت	MFA
نادولي مؤسسې	NGO
د ناروی پراختیابی ټولنه	NORAD
د بشونې او روزنې او پراختیا کوچیني پروژه	SEEP
ملګري ملتونه	UN
د ملګرو ملتونو بشونيزه، علمي او ګلتوري اداره	UNESCO
د کليوالو لپاره د ملګرو ملتونو اداره	UNHCR
د ماشومانو لپاره د ملګرو ملتونه وجهي صندوق	UNICEF

دریم مل: د کتاب په هکله د ویاندیزونو فورمه

نېټه	نوم
اداره او دنده	
پته	
د تېلېفون او فکس شمیره	
برېښتالیک	

۱: مهرباني وکړئ، هغه طریقې په ګوته کړئ، چې تاسې او یا ستاسې ادارې د لیو تر لیره معیارونو له لارشود کتاب خخه کړه واخیسته. هیله ده، چې خپل خواب دېر دقیق ولکی او هم هغه لاري چارې شرحه کړئ، چې تاسې د خپلې پروژې، ادارې او ادارې تشکیل په پام کې نیولو سره ددې لارښود کتاب شاخصونه بدل او نوي کل

۲: ددې لارښود کتاب په کارولو سره له کومو ګواښونو سره منځ شوئ او خنګه مو اړونده ګواښونه له منځ یوروول او یا مو له یاد شویو ګواښونو سره سره خپل کار خه وړ ترسره کړ؟

۳: آیا کولای شي، له دې کتاب خخه په ګټې اخيستو سره کوم ترلاسه شوي درس او يا د بهه کار بېلکې له مور سره شريکه کړئ؟ ستاسي په کار کې ددي کتاب اغږز خه ئه؟

۴: ستاسي د تجربې په اساس، کوم نور معلومات او يا مواد کولای شي دغه لارښود کتاب لا پې اغږزناک او بدایه کړي؟

۵: هيله ده، چې ددي لارښود کتاب په اړه خپل نور وړاندېزونه او نظریات ولیکئ.

له تاسي خخه منته، چې (د بنوونې او روزنې لپاره لپر تر لپر معیارونه: چمتوالۍ، غږګون، یا رغونه) کتاب خخه په ګټې اخيستو سره مو خپله تجربه له مونږ سره شريکه کړه. ستاسي نظریات او وړاندېزونه بشابې د شبونې او روزنې د لپر تر لپر معیارونو په پراختیا کې نوي او بنستیز معلومات وړاندې کړي. هيله ده، چې دغه پوښتليک دک او minimumstandards@ineesite.org برپښتليک ته ېي واسټوئ او یا پې د لپر تر لپر معیارونو لپاره د INEE م المسؤول ته پدې پته ولپری: یونیسف، د بنوونې او روزنې خانګه، ۲ د ملګرو ملنونو پلازه، نیویارک NY ۱۰۰۱۷، د امریکا متحده ایالتونه – UNICEF Education Section, 3 United Nations Plaza, New York, NY 10017, USA.). تاسي کولای شي، نېغ په نېغه په دې پته: www.ineesite.org/feedback د انټرنېټ له لاري دغه پوښتليک دک کړئ.

د نېړونې او روزنې په لپاره پېټر لې معياروونه:
چېښتوالی، غږون، یې رغونه

پېښتir معياروونه

د ټولنې ونډه اخیستې معياروونه، ونډه اخیسته او سړچنې - د همغږي معياروونه: غږون ستراتېژي، خارنه او ارزونه

د نېړونې او روزنې پالسې

نور کار کړوکۍ	نېړونې او روزنې د
---------------	-------------------

شونه او زده ګړه	لاس رسې او د زده ګړي چاېږیال
-----------------	------------------------------

درهم معاړ: خوشیدوب او هوساینه	درهم معاړ: خوشیدوب او هوساینه
-------------------------------	-------------------------------

درهم معاړ: اساتېډي او قوډ تندیمه	درهم معاړ: اساتېډي او قوډ تندیمه
----------------------------------	----------------------------------

لومړۍ معيار: د ټالون او پالسې جډول	لومړۍ معيار: د ټالون او پالسې جډول
------------------------------------	------------------------------------

د ټالون او پالسې جډول	د ټالون او پالسې جډول
-----------------------	-----------------------

د ټالون او پالسې جډول	د ټالون او پالسې جډول
-----------------------	-----------------------

د ټالون او پالسې جډول	د ټالون او پالسې جډول
-----------------------	-----------------------

کېډي موصلو ګڼله: د شځرو کړول، د خطر کړول، د ماشومړو د لوړو په ټولنې په ځلې سټکټورونو خېل منځه اړکي، خړنډنټرب، د هوسانې مالړ او ټکي ځړلان

INEE

Inter-Agency Network for Education in Emergencies
Réseau Inter-Agences pour l'Éducation en Situations d'Urgence
La Red Interagencial para la Educación en Situaciones de Emergencia
Rede Inter-Institucional para a Educação em Situação de Emergência
الشبكة المشتركة لوكالات التعليم في حالات الطوارئ

د شوونې او روزنې لپاره لبر تر لبر معيارونه: چمتووالی، غږ ګون، بیا رغونه، پدی خبره ولاړ او تېنکار کوي چې ټول و ګپتی، ماشومان خوانان او لویان د شوونې او روزنې د پېښې د چمتووالی، لاسرسی او چمتووالی خورا کمه سطح خرکندوی. معيارونه د بشروعه مؤسساو، دولتونو او ټولنیز ادارو د شوونې او روزنې مړستو د کیفیت، ظرفیت لرووالی او د روزنېزاوازار په توګه کارولې شي. دغه معيارونه د شوونې او روزنې د چارواکو، بشر دوسته ادارو او اړوندې برخه والو د مسئليت او وړاندويني په د همغږي بهير پیاوړي او یقیني کوي.

د آبی ای ای لبر تر لبر معيارونه په لوده کجه د سلا مشوري په پایله په کال ۲۰۰۳ او ۲۰۰۴ کې جوړ شوي او په کامل ۲۰۱۰ او ۲۰۱۹ کې بیا کته تر سره شوه. دا معيارونه د ماشومانو د حقونو د کنوانسیون، د ډاکار ۲۰۰۰ د شوونې او روزنې د ټولو لپاره د کنوانسیون او د سفیر بشروعه غږ ګون شکارندوی دي.

د سفیر پروژه د شوونې او روزنې لپاره لبر تر لبر معيارونه هم په رسميت پېژنۍ:

چمتووالی، غږ ګون او بیارغونه د سفیر پروژې د بشروعه منشور او د ناورین د غږ ګون لپاره د لبر تر لبر معيارونو بدر ګه معيارونه دي

